

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

“Διοίκηση, κοινωνία, οικονομία στον οθωμανικό καζά
της Φλώρινας ως το 1821”

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΞΕΝΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑΣ
1041

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ
στις “Επιστήμες της Αγωγής με Νέες Τεχνολογίες”
με ειδίκευση “ Γλώσσα, Ιστορία, Πολιτισμός”

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Σοφία Ηλιάδου - Τάχου

ΦΛΩΡΙΝΑ
ΜΑΡΤΙΟΣ 2023

Φύλλο Εξέτασης

1.Επόπτης: Ηλιάδου - Τάχου Σοφία

Βαθμός: _____

Υπογραφή: _____ Ημερομηνία: _____

2.Δεύτερος Βαθμολογητής: Ανδρέου Ανδρέας

Βαθμός: _____

Υπογραφή: _____ Ημερομηνία: _____

3.Τρίτος Βαθμολογητής: Κασβίκης Κωνσταντίνος

Βαθμός: _____

Υπογραφή: _____ Ημερομηνία: _____

Γενικός Βαθμός: _____

Η συγγραφέας, Ξενίδου Μαρία, βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Υπογραφή: 21/3/2023

Ημερομηνία: _____

Περίληψη

Η προσωπικότητα του Αλή πασά και οι επιδιώξεις του συντέλεσαν ώστε να επιτύχει την επέκταση της επιρροής του σε μια ευρεία γεωγραφική περιοχή. Στην περιοχή ευθύνης του συμπεριλαμβάνεται η περιοχή της Φλώρινας. Οι ιδιαίτερες συνθήκες που διαμορφώθηκαν στις περιοχές του καζά της Φλώρινας δεν έχουν μελετηθεί ιδιαίτερα, ενώ πολύτιμες πληροφορίες αντλούνται μέσα από το αρχείο του Αλή πασά Τεπελενλή, όπως αυτό οργανώθηκε από τον Β. Παναγιωτόπουλο. Στην εργασία αυτή αξιοποιήθηκε η ιστορική ερευνητική μεθοδολογία ώστε να φωτιστούν οι προς διερεύνηση τομείς. Συγκεκριμένα, μέσω της επίσημης αλληλογραφίας του εντοπίζονται πληροφορίες τόσο για τις περιοχές ευθύνης του, όσο και δεδομένα στους τομείς της οικονομίας, της διοίκησης και της κοινωνίας, όπως αυτά διαμορφώθηκαν από τις συνθήκες της εποχής. Έτσι, σκιαγραφούνται πληροφορίες σχετικά με το διοικητικό σύστημα της εποχής, παράλληλα με τις προσφερθείσες πληροφορίες σχετικά με τις περιοχές που αναφέρονται ως τσιφλίκια. Αυτές έχουν συγκεκριμένες φορολογικές υποχρεώσεις, εκτός των άλλων ακολουθώντας ένα ιδιόμορφο φορολογικό σύστημα μέσω της κατ' αποκοπήν φορολόγησης, ενώ συνάμα αποτυπώνονται και οι καλλιέργειες και η ποσότητα τους ανά περιοχή.

Λέξεις-κλειδιά: Καζάς, Φλώρινα, τσιφλίκι, Αλή πασάς

Abstract

Ali Pasha's personality and his pursuits contributed to the expansion of his influence over a wider geographical area. His area of responsibility includes the area of Florina. The special conditions that took place in the kaza of Florina have not been particularly studied, while valuable information is drawn from the archive of Ali Pasha Tepelenlis, as it is organized by B. Panagiotopoulos. In this study, historical research methodology was utilized in order to shed light on the areas to be investigated. Specifically, through his official correspondence, information can be found both about his areas of responsibility, as well as data in the fields of economy, administration and society, as

they were shaped by the conditions of the time. Thus, information about the administrative system of the time is outlined, alongside information offered about the areas referred to as fiefdoms. These have specific tax obligations, among others following a peculiar tax system through flat-rate taxation, while at the same time the crops and their quantity are recorded by region.

keywords: kaza, Florina, Ali Pasha

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	6
2. Μεθοδολογία.....	8
2.1 Παρουσίαση Υλικού.....	8
2.2 Μεθοδολογική Προσέγγιση.....	9
Κεφάλαιο 1ο.....	10
Ιστορικό πλαίσιο.....	10
1.1 Η Ιστορία του Αλή πασά.....	10
1.2 Η Άνοδος του Αλή Πασά στην εξουσία.....	11
Διοίκηση, οικονομία, κοινωνία κατά τον 19ο αιώνα.....	17
2.1 Η ιστορία της Φλώρινας την περίοδο του Αλή πασά.....	19
2.1.1. Η οικονομία και η νομή - κατοχή της γης.....	21
2.1.2 Η κοινωνία, το αστικό κέντρο και τα χωριά.....	29
Κεφάλαιο 2ο.....	38
Οι Πηγές Για Την Ιστορία Του Καζά Της Φλώρινας Μέσα Από Το Αρχείο Του Αλή πασά.....	38
2.1 Παρουσίαση και Σχολιασμός Πηγών.....	41
2.1.1 Οικονομικής Φύσεως Έγγραφα.....	41
Σχολιασμός Εγγράφων Οικονομικής Φύσεως.....	58
2.1.2 Αρτζουχάλια.....	65
Σχολιασμός γραπτών αναφορών – αρτζουχάλι.....	70
2.1.2.1 Αρτζουχάλια - Απλές αναφορές.....	73
2.1.3 Γράμματα.....	83
2.1.3.1 Γράμματα - Απλή Αναφορά.....	85
Διαπιστώσεις – Συζήτηση.....	89
Γ. Βιβλιογραφία.....	94

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο τη μελέτη της κατάστασης που επικρατούσε στον Οθωμανικό καζά της Φλώρινας ως το 1821 στους τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας, της διοίκησης σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από αδυναμία ελέγχου όλων των περιφερειών από την κεντρική εξουσία και προσπάθεια ικανοποίησης προσωπικών φιλοδοξιών των τοπικών αρχόντων. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται η περίοδος κατά την οποία ο Αλή πασάς ασκούσε τον έλεγχο στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας, ειδικότερα στην περιοχή της Φλώρινας και εντοπίζονται οι σχετικές με τον καζά της Φλώρινας πληροφορίες, όπως αυτές αποτυπώνονται στο αρχείο του Αλή πασά.

Ο καζάς της Φλώρινας, ο οποίος με τα σημερινά δεδομένα βρίσκεται στην ομώνυμη περιφερειακή ενότητα, ανήκε στο σαντζάκι Μοναστηρίου. Η εν λόγω μορφή διοικητικής διαίρεσης, μια μορφή περιφέρειας, χώριζε κάθε σαντζάκι σε καζάδες και ναχιγιέδες, ενώ στην πορεία ο όρος σαντζάκι χρησιμοποιήθηκε ως υποδιαίρεση του βιλαετιού.

Βασική πηγή μελέτης αποτελεί το αρχείο του Αλή πασά, όπως αυτό δημοσιεύτηκε από τον Β. Παναγιωτόπουλο (2007), στο οποίο παρατίθενται οργανωμένες όλες οι επιστολές από και προς τον Αλή πασά από γραμματείς, υπηκόους, διπλωμάτες, τους υιούς του και άλλα πρόσωπα, στις οποίες είτε εκθέτουν θέματα που τους απασχολούν είτε ενημερώνουν τον αποδέκτη για την κατάσταση που επικρατεί και για θέματα της εκάστοτε επικαιρότητας.

Με βάση τους άξονες οικονομία, κοινωνία, διοίκηση αναζητούνται στο αρχείο του Αλή πασά πληροφορίες που θα ρίξουν φως στους εν λόγω τομείς προσφέροντας πολύτιμες πληροφορίες για μια περιοχή που δεν έχει μελετηθεί επαρκώς. Έτσι, στο αρχείο αναζητούνται αναφορές στην οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων του καζά της Φλώρινας, όπως και φορολογικά στοιχεία. Παράλληλα, συλλέγονται και αξιοποιούνται στοιχεία που αφορούν τους άλλους δυο άξονες με σκοπό να ανοίξουν τους ορίζοντες προς περαιτέρω μελέτη και διερεύνηση των εν λόγω δεδομένων.

Για την εκπόνηση της εν λόγω εργασίας αξιοποιούνται ερευνητικά ιστορικές πηγές με σκοπό τον εντοπισμό των ζητούμενων πληροφοριών στο αρχείο του Αλή πασά και την παρουσίαση των δεδομένων που προκύπτουν από τα στοιχεία αυτά, όπως και προς τον εμπλουτισμό και διεύρυνση των γνώσεων γύρω από τους προς διερεύνηση άξονες. Παράλληλα, αξιοποιούνται για τη θεωρητική τεκμηρίωση του θέματος πληροφορίες από περιηγητές της περιοχής, του Εβλιγιά Τσελεμπή και του Πουκεβίλ, ενώ μελετήθηκαν και κατάστιχα της εποχής, όπως και έργα ιστορικών τόσο του 19ου αιώνα όσο και σύγχρονους.

Η εργασία διαρθρώνεται σε 2 μέρη. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορική τεκμηρίωση του θέματος. Γίνεται αναφορά στον Αλή πασά, τόσο στην ιστορία του και την οικογένεια του όσο και στην άνοδο του στην εξουσία. Στη συνέχεια, στο εν λόγω κεφάλαιο παρατίθενται πληροφορίες που αναδύθηκαν μέσα από τα έργα περιηγητών και ιστορικών σχετικά με τους τομείς της κοινωνίας, της οικονομίας και της διοίκησης τόσο στη Δυτική Μακεδονία όσο και στην περιοχή της Φλώρινας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται και σχολιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας στο αρχείο του Αλή Πασά, όπως αυτό οργανώνεται από τον Παναγιωτόπουλο (2007). Μετά τη σύντομη εισαγωγή του κεφαλαίου και την παροχή των απαραίτητων διευκρινίσεων γίνεται η παρουσίαση των εγγράφων ταξινομημένων σε οικονομικής φύσεως θέματα, αρτζουχάλια και γράμματα. Σε κάθε ένα ξεχωριστά δίνεται νοηματική απόδοση με σύντομη απόδοση της σημασίας λέξεων μέσω λεξιλογίου. Έπεται ο σχολιασμός και ανάλυση των δεδομένων ανά κατηγορία ταξινόμησης. Τέλος, παρατίθεται το κεφάλαιο της συζήτησης και των διαπιστώσεων από την εν λόγω έρευνα.

1. Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα

Η παρούσα εργασία εκπονείται στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών “Επιστήμες της Αγωγής με Ν.Τ.” με κατεύθυνση Ανθρωπιστικές Σπουδές. Σκοπός της έρευνας είναι ο εντοπισμός στο αρχείο του Αλή πασά στοιχείων που μαρτυρούν την κατάσταση που επικρατούσε στον τομέα της οικονομίας, της διοίκησης και της οικονομίας στον καζά της Φλώρινας κατά της περίοδο που η περιοχή ανήκε διοικητικά στον Αλή πασά. Πιο συγκεκριμένα, να εντοπιστούν, αρχικά, οι περιοχές του καζά της Φλώρινας που αναφέρονται στα έγγραφα του τοπικού άρχοντα, ενώ παράλληλα σκοπός είναι να επισημανθούν αναφορές στο οικονομικό σύστημα της περιοχής, ταυτόχρονα με στοιχεία σχετικά με τη διοίκηση και την κοινωνία.

Τα ερωτήματα που τίθενται προς διερεύνηση είναι:

- α) Ποιες περιοχές του καζά της Φλώρινας εντοπίζονται στο αρχείο του Αλή πασά;
- β) Ποια κατάσταση επικρατεί στον τομέα της οικονομίας στις εν λόγω περιοχές ευθύνης του Αλή πασά;
- γ) Ποιες πληροφορίες αναδύονται μέσα από τη μελέτη του αρχείου όσον αφορά τον τομέα της διοίκησης στον καζά της Φλώρινας;
- δ) Ποια δεδομένα εξάγονται από τα δεδομένα του αρχείου του Αλή πασά σχετικά με την κοινωνία;

2. Μεθοδολογία

2.1 Παρουσίαση Υλικού

Βασική προς μελέτη πηγή και βασικό άξονα της εργασίας αποτελεί το αρχείο του Αλή πασά, όπως αυτό οργανώνεται από τον Β. Παναγιωτόπουλο με ημερομηνίες έκδοσης 2007 και 2009. Το αρχείο έχει χωριστεί σε 4 τόμους και περιλαμβάνει επιστολές γραμμένες από και προς τον Αλή πασά. Πρόκειται για μια συλλογή 1469 εγγράφων.

Στους 3 πρώτους παρατίθενται οι επιστολές ταξινομημένες κατά χρονολογική σειρά, ενώ στο τέλος του 3ου τόμου παρατίθενται όσες δεν αναγράφουν συγκεκριμένο έτος δημοσίευσης-συγγραφής. Στον πρώτο τόμο περιλαμβάνονται επιστολές των ετών 1787-1808, ο δεύτερος τόμος καλύπτει την περίοδο ως το 1817, ενώ ο τρίτος μέχρι το έτος 1821 περιλαμβάνοντας ταυτόχρονα και τις αχρονολόγητες επιστολές. Το σύνολο των εγγράφων αφορά επιστολές που έχουν γραφεί είτε από τον ίδιο τον Αλή πασά, είτε από κατοίκους περιοχών της επικρατείας του, οι οποίοι του ζητούν να λάβει μέριμνα για κάποιο θέμα ή τον ενημερώνουν για την κατάσταση που επικρατεί. Επίσης, εντοπίζονται επιστολές των υιών του Αλή πασά, όπως και καπουτζοχαντάρηδων, περιηγητών, αξιωματούχων, κληρικών. Κάθε επιστολή συνοδεύεται από ερμηνευτική προσέγγιση του Β. Παναγιωτόπουλου, η οποία βοηθά τον ερευνητή να προσδιορίσει το πλαίσιο και τις συνθήκες στις οποίες γράφεται έκαστη επιστολή συνάμα με πληροφορίες για τα πρόσωπα που αναφέρονται.

Ο 4ος τόμος περιλαμβάνει μια σύντομη και περιεκτική αναφορά στο ιστορικό πλαίσιο, μιας μορφής εισαγωγή στην εποχή του Αλή πασά, ενώ εμπεριέχει γλωσσάρι όρων, περιοχών, προσώπων και ευρετήριο με τις σημασίες λέξεων με τουρκική προέλευση που βοηθά τον μελετητή να αποκωδικοποιήσει το περιεχόμενο των περιεχόντων εγγράφων.

Η μελέτη των εν λόγω πηγών παρέχει πλήθος πληροφοριών για το ιστορικό πλαίσιο και τομείς της διοίκησης, της κοινωνίας και της οικονομίας της αυλής του Αλή πασά αποκαλύπτοντας ταυτόχρονα και την ανάγκη επικοινωνίας με την Κωνσταντινούπολη. Οι πληροφορίες που παρέχει το αρχείο του Αλή πασά στον ερευνητή ανοίγουν νέους ερευνητικούς ορίζοντες, καθώς εμπεριέχονται δεδομένα για περιοχές που δεν έχουν ακόμα επεξεργαστεί. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να καλύψει το κενό που εντοπίζεται σχετικά με τις αναφορές του αρχείου στην περιοχή της Φλώρινας.

2.2 Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η εν λόγω εργασία εντάσσεται στο πεδίο της ιστορικής έρευνας, η οποία βασίζεται στη μελέτη αρχειακού υλικού και πηγών με σκοπό την ανακάλυψη νέων δεδομένων και πληροφοριών που σε προηγούμενες αναγνώσεις ενδεχομένως δεν είχαν αποκαλυφθεί. Συγκεκριμένα, ως ιστορική έρευνα ορίζεται “ο συστηματικός και αντικειμενικός εντοπισμός, η εκτίμηση και σύνθεση μαρτυριών, προκειμένου να θεμελιωθούν γεγονότα και να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με συμβάντα του παρελθόντος” (Cohen, Manion & Morrison, 2007). Έτσι, η αξία της ιστορικής μεθόδου αναδύεται πολυεπίπεδη, καθώς συμβάλλει στην επανεκτίμηση των δεδομένων του παρελθόντος, ενώ οδηγεί σε διαπιστώσεις που αφορούν παρούσες και μελλοντικές τάσεις. Παράλληλα, συμβάλλει στην ανάδειξη της σπουδαιότητας και των αποτελεσμάτων των διαφόρων αλληλεπιδράσεων και συντελεί στη σωστή αναπαραγωγή και ερμηνεία των συμβάντων του παρελθόντος.

Με βάση την παραδοχή της επανεκτίμησης των δεδομένων και της εξαγωγής συμπερασμάτων που αφορούν το παρελθόν, η μελέτη αρχειακού υλικού, συγκεκριμένα του Αρχείου του Αλή πασά, μπορεί να οδηγήσει στην κατανόηση και στην αποκάλυψη στοιχείων για την κοινωνία, την οικονομία και την διοίκηση κατά την εποχή που ο καζάς της Φλώρινας ανήκε στην περιοχή δικαιοδοσίας του. Οι πληροφορίες για την εν λόγω περιοχή δεν έχουν ακόμα μελετηθεί, συνεπώς η όποια προσπάθεια θα συνεισφέρει στο οικοδόμημα της γνώσης.

Το υλικό που αξιοποιείται είναι πρωτογενείς πηγές, μιας και πρόκειται για τις ίδιες τις επιστολές του Αλή πασά, όπως αυτές οργανώνονται από τον Β. Παναγιωτόπουλο, ενώ για τον εντοπισμό των σχετικών με την περιοχή αναφορών αξιοποιήθηκε το ευρετήριο που παρατίθεται στον Δ΄ τόμο του έργου του. Αναζητήθηκαν και καταγράφηκαν με τη βοήθεια του ευρετηρίου όλες οι αναφορές σε περιοχές και χωριά της Φλώρινας, βασικό όρο αναζήτησης αποτέλεσε η λέξη “Φλώρινα”.

Κατά τη μελέτη έκαστου εγγράφου αξιοποιήθηκε η ιστορική-ερμηνευτική μέθοδος ώστε να αξιοποιηθούν, να ερμηνευθούν και να εξαχθούν συμπεράσματα από τις πληροφορίες που αξιοποιούνται από το καθένα, ενώ με τη βοήθεια της κριτικής ανάλυσης επιλέγονται προς ανάλυση τα σχετικά με το θέμα της έρευνας δεδομένα.

Ως βασική πηγή επιλέχτηκε το Αρχείο του Αλή πασά με εστίαση σε εκείνες τις πηγές του Αρχείου που αναφέρονται στην περιοχή της Φλώρινας στην υπό διερεύνηση περίοδο. Ως συνέπεια η μελέτη μας θα περιοριστεί στο χώρο της Δυτικής Μακεδονίας και ειδικότερα στην περιφερειακή ενότητα Φλώρινας.

Κεφάλαιο 1ο

Ιστορικό πλαίσιο

1.1 Η Ιστορία του Αλή πασά

Η ιστορία της Μακεδονίας στα τέλη του 18ου και το πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ιστορία του Αλή πασά. Ο Τεπελενλής Αλή πασάς γεννήθηκε στο Τεπελένι βόρεια του Αργυρόκαστρο το 1740 και ο πατέρας του ήταν ο Βελή πασάς ο οποίος ήταν μουτσελίμης της περιοχής. Για περισσότερο από σαράντα χρόνια έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ιστορία της Ηπείρου και της Μακεδονίας. Από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα ως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα υπήρξε ο σημαντικότερος τοπικός πρόκριτος στη βαλκανική χερσόνησο. Είχε φτάσει σε σημείο να εξουσιάζει περιοχές της σημερινής Ελλάδας και της Αλβανίας με την εξουσία του να απλώνεται από το Δυρράχιο στο Μοναστήρι μέχρι την Θεσσαλονίκη (Sezer, 2005).

Από 14 χρονών άσκησε τη δραστηριότητα της προβατοκλοπής, που τον βοήθησε να φτιάξει μεγάλη περιουσία και να ενισχύσει τις συμμορίες του. Άνθρωπος αδίστακτος και ραδιούργος έφτασε στο σημείο για να υλοποιήσει τους στόχους του να δολοφονεί, εκτός από εχθρούς, και συγγενείς. Η διοικητική άνοδος που σημείωσε ήταν ραγδαία. Διορίστηκε αρχικά φύλακας των στενών της Ρούμελης και μετέπειτα κυβερνήτης της Θεσσαλίας (Dakin, 2001).

Στην οικογένεια του Αλή πασά ανήκε το Τεπελένι, μια μικρή πόλη στις όχθες του ποταμού Βιώσα καθώς και τα κοντινά χωριά Χόρμοβο, Λέκκη, Λάμποβο και Ρέντη. Μετά το θάνατο του πατέρα του, Βελή πασά, η οικογένεια πέρασε δύσκολες στιγμές καθώς οι αντίπαλοι μπέηδες προσπάθησαν να καταλάβουν την εξουσία στο Τεπελένι. Τα διπλανά χωριά επωφελήθηκαν από αυτήν την κατάσταση και ανεξαρτητοποιήθηκαν. Όταν όμως ο Αλή μπέης απέκτησε μεγάλη στρατιωτική δύναμη αποκατέστησε το θέμα εξουσίας της οικογένειάς του στο Τεπελένι και τιμώρησε τα χωριά που επαναστάτησαν (Arsh, 1994).

Η οικογένειά του είχε το προσωνύμιο Μουτζοχουσάτες εξαιτίας του προπάππου του Μουσταφά ή Μούτζο Χούσο, ο οποίος ήταν αρχηγός των ληστών. Η οικογένεια του συνδέεται, επίσης, με δερβίσηδες της Μικράς Ασίας ενώ αίρει την καταγωγή του (και) από την αλβανική «αριστοκρατία». Ο προπάππους του είχε γίνει μουτσελίμης του Τεπελενιού, ενώ ο παππούς του Μουχτάρ είχε γίνει σεχίντ δηλαδή μάρτυρας της πίστης στον πόλεμο εναντίον των Βενετών το 1715. Ο θεός του Ισλάμ μπέης είχε γίνει πασάς δυο ιππουρίδων και μουτσεσαρίφης Δελβίνου το

1952. Ο πατέρας του Βελή μπέης κατάφερε και εκείνος να αποκτήσει δύναμη και να ενταχθεί στην Πύλη παίρνοντας το αξίωμα του διοικητή του Δελβίνου. Εκείνος πέθανε πρόωρα και η εξουσία του πέρασε στη χήρα του Χάμκω, κόρη ισχυρού μπέη της Κόνιτσας, η οποία έπρεπε να καθοδηγήσει τα παιδιά της Αλή μπέη και Σαχνισά (Μιχαηλάρης, 2003).

Η Χάμκω για να κρατήσει και να διατηρήσει την κυριαρχία των Μουτζοχουσάτων έφτασε να διαπράξει δολοφονίες. Δολοφόνησε τόσο τις ετεροθαλείς αδερφές των παιδιών της όσο και τις μητέρες τους. Η σκληρότητά της απέναντι στα χωριά που είχε υπό την προστασία της, οι καταπιέσεις, η κακομεταχείριση και η βία που ασκούσε την οδήγησαν στη σύλληψη και στην κακοποίηση της από ομάδα Χριστιανών και Μουσουλμάνων που συσπειρώθηκαν εναντίον της. Τελικώς, αφέθηκε ελεύθερη με καταβολή λύτρων. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος ο Αλή πασάς αναζήτησε εκδίκηση σφάζοντας τους κατοίκους του Χορμόβου και του Γαρδικιού το 1784 και το 1812 αντίστοιχα. Το 1770 θέλοντας να επισυνάψει σχέσεις με ισχυρές αλβανικές οικογένειες παντρεύτηκε την κόρη του Καπλάν πασά του Δελβίνου, την Ουλγκουσούμ. Στη συνέχεια έγινε επικεφαλής ενόπλων σωμάτων κοντά σε πασάδες και το 1776 συνεργάστηκε με επιτυχία με τον Κούρτ Αχμέτ πασά του Μπερατιού κατά του Αχμέτ πασά Μπουσατλή της Σκόδρας. Αυτή η συνεργασία κατέληξε σε ανταγωνισμό και σφοδρό μίσος μεταξύ των εμπλεκόμενων προσώπων λήγοντας το 1787 με το θάνατο του Κούρτ Αχμέτ (Μιχαηλάρης, 2003).

1.2 Η Άνοδος του Αλή Πασά στην εξουσία

Η κατάσταση που επικρατούσε στην Οθωμανική αυτοκρατορία με τους Ρωσοτουρκικούς πολέμους επέτρεψε σε τοπικούς αγιάν να επωφεληθούν των συνθηκών και να προσπαθήσουν να δημιουργήσουν οιώνει κράτη ερχόμενοι σε σύγκρουση με την Πύλη (Γκαρά & Τζεδόπουλος, 2015). Ο Αλή πασάς εκμεταλλεύτηκε τις συνθήκες και τις ατέλειες του Οθωμανικού συστήματος ώστε να επιτύχει τους στόχους του και την πολιτική ανέλιξη που επεδίωκε με απώτερο στόχο την ίδρυση μιας κληρονομικής ηγεμονίας. Από το 1778 και εξής προσπάθησε με τη δράση του να υπονομεύσει το κύρος του Κούρτ Αχμέτ πασά με σκοπό την ανέλιξή του στην οθωμανική ιεραρχία. Η διαμάχη που είχε με τον Κούρτ Αχμέτ πασά τον βοήθησε να επιστρέψει στο Τεπελένι ως καταξιωμένος πολεμιστής φέροντας πολλά λάφυρα από ληστείες. Στη διετία 1782-1784 κατάφερε να πείσει τους Βενετούς να ταχθούν εναντίον του Μουσταφά πασά Κόκα, διοικητή του Δέλβινου και να βάλουν εκείνον στη θέση του. Το 1784 κατάφερε να ονομαστεί πασάς του Δέλβινου. Δυο χρόνια αργότερα, το 1786, η Πύλη διόρισε τον Αλή μουτεσαρίφη των Τρικάλων. Αυτή η κίνηση επιτάχυνε την περαιτέρω ανέλιξή του (Μιχαηλάρης, 2003; Παναγιωτόπουλος, 2009).

Όταν το 1787 πέθανε ο Κούρτ πασάς, ο Αλή διορίστηκε επόπτης των δερβενίων, αξίωμα που κράτησε ως το τέλος της ζωής του (Παναγιωτόπουλος, 2009). Με το νέο του αξίωμα κατάφερε να αποκτήσει τον έλεγχο όλων των «αστυνομικών» δυνάμεων, που είχαν την ευθύνη της ασφάλειας της περιοχής και την επιβολή της τάξης. Ωστόσο, ο Αλή Πασάς δεν ήταν απλά μόνο ένας καλός πολεμιστής αλλά και ικανότατος πολιτικός άντρας. Εκμεταλλεύτηκε ορθά τις καταστάσεις, καθώς υπήρξε πανούργος και δολοπλόκος, εδραιώνοντας σχέσεις με όποιον μπορούσε να του φανεί χρήσιμος. Το 1787 κατάφερε να γίνει πασάς των Ιωαννίνων. Όταν εδραίωσε και επέκτεινε τη δύναμή του, αποφάσισε να τοποθετήσει σε θέσεις αιχμής και τους γιούς του (Μιχαηλάρης, 2003; Παναγιωτόπουλος, 2009). Λόγω των επιτευγμάτων του στο Σούλι πήρε τον τίτλο του μπεηλέρμπεη της Ρούμελης και ο γιος του Βελής έγινε πασάς στο Μοριά (Dakin, 2001). Απέκτησε ιδιαίτερη δύναμη καθώς στα χέρια του συγκέντρωσε τόσο ένα τοπικό αξίωμα, ως πασάς των Ιωαννίνων, όσο και ένα υπερ-τοπικό, όπως σημειώνει ο Παναγιωτόπουλος (2009), με αστυνομικές αρμοδιότητες ως επόπτης των δερβενίων και μάλιστα σε μια περίοδο που τα αξιώματα ήταν ετήσια (Παναγιωτόπουλος, 2009).

Από τις πρώτες ενέργειες του Αλή, όταν έγινε πασάς των Ιωαννίνων, ήταν να υποτάξει την τοπική μουσουλμανική και ελληνική αριστοκρατία και να οργανώσει ισχυρό στρατό από μισθοφορικά άτακτα σώματα με Αλβανούς μπέηδες. Στόχος του στρατού που συγκρότησε ήταν να υποστηρίξει τις δυνάμεις της κεντρικής εξουσίας στις βαλκανικές επιχειρήσεις της και παράλληλα να προστατέψει τον εαυτό του από τους εχθρούς του. Γύρω από το πρόσωπό του είχε συσπειρώσει μια ομάδα από δυτικούς διπλωμάτες, ξένους περιηγητές και τυχοδιώκτες που του έδιναν διάφορες πληροφορίες σχετικά με την τεχνολογία, την επιστήμη και τους διοικητικούς θεσμούς της εποχής (Μιχαηλάρης, 2003; Παναγιωτόπουλος, 2009). Μάλιστα, για την καταπολέμηση των πολιτικών του αντιπάλων προχωρούσε σε παραχωρήσεις μιας υποτιθέμενης ανεξιθρησκείας με σκοπό να μη γίνει φανερή η επιθετική του διάθεση (Παναγιωτόπουλος, 2009).

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα πολλές περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας βρίσκονταν υπό τον έλεγχο του Αλή πασά των Ιωαννίνων και του Οσμάν Πασβανογλούτου Βιδινίου. Οι δυο αξιωματούχοι διοικούσαν με σκληρότητα επειδή θεωρούσαν ότι με αυτόν τον τρόπο διατηρούνταν η έννομη τάξη (Clogg, 1999). Και οι δυο έσπευσαν να εκμεταλλευτούν τις εσωτερικές αδυναμίες της κεντρικής διοίκησης να ασκήσει επαρκή έλεγχο τις επαρχίες επιτρέποντας τις ασυδοσίες των τοπικών επαρχιακών διοικητών (Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, 2000). Γενικά, στο πέρασμα από τα τέλη του 17ου προς τις αρχές του 18^{ου} αιώνα η δύναμη του Αλή Πασά αυξάνεται συνεχώς. Από την πρώτη δεκαετία του 18^{ου} αιώνα καθίσταται μοναδικός κυρίαρχος της περιοχής.

Ο Αλή πασάς είχε τρεις γιούς, τον Αχμέτ Μουχτάρ πασά, διοικητή της Ναυπάκτου και της Αυλώνας, τον Βελή πασά, επικεφαλής της Εποπτείας των φρουρών των δερβενίων και διοικητή του σαντζακίου του Δέλβινου, Τρικάλων και Μοριά, και τον Σαλίχ πασά των σαντζακίων της Ναυπάκτου και της Αυλώνας (Sezer, 2005). Το 1812 η εξουσία του Αλή πασά εκτείνεται σε όλη σχεδόν την ηπειρώτικη Ελλάδα, εκτός της Βοιωτίας και της Αττικής, σε μεγάλο μέρος της Μακεδονίας και στη Νότια Αλβανία. Η εξουσία του Σουλτάνου υπήρχε μόνο κατ' όνομα (Arsh, 1994). Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ο Αλή πασάς και η οικογένειά του ασκούσαν μεγάλη επιρροή στα Βαλκάνια και περισσότερο στην Ελλάδα και την Αλβανία σε μια ιδιαίτερα εκτεταμένη περιοχή από το πασαλίκιο Μπερατίου, την Ήπειρο και τη σημερινή Αιτωλοακαρνανία ως και τα σύνορα του σαντζακίου Θεσσαλονίκης για να φτάσει στη Φλώρινα, την Κορυτσά και την Αχρίδα (Παναγιωτόπουλος, 2009). Μέσω της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας τους απέκτησαν μεγάλη περιουσία. Ο πλούτος και η περιουσία προερχόταν κυρίως από τα εισοδήματα από τα τσιφλίκια και από την ενοικίαση ακίνητης περιουσίας (Sezer, 2005), ενώ παράλληλα διεύρυνε τα τσιφλίκια μέσω εδαφικής επέκτασης ακόμα και σε γειτονικά πασαλίκια (Παναγιωτόπουλος, 2009).

Στην κατοχή τους είχαν μεγάλο αριθμό τσιφλικιών, αμπελιών, κήπων, αρχοντικών, πανδοχείων, ακίνητη περιουσία, πολύτιμα αντικείμενα και μετρητά. Η περιουσία αυτή δημιουργήθηκε από άσκηση πίεσης, υποχρεωτικές απαλλοτριώσεις, πωλήσεις ή καταβολή χρημάτων ή άλλης περιουσίας για εξασφάλιση διευκολύνσεων. Η περιουσία της οικογένειας του Αλή πασά χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες: α) στα τσιφλίκια και τα εισοδήματα από τη μίσθωση φορολογίας, β) σε πολύτιμα αντικείμενα και μετρητά και γ) σε κατασχέσεις υποθηκευμένων περιουσιών (Sezer, 2005).

Ο Αλή πασάς προσπάθησε τον Νοέμβριο του 1818 να προσεγγίσει τη Φιλική εταιρεία προσπαθώντας να απεξαρτηθεί από την Πύλη και να κερδίσει την υποστήριξη των Ρώσων ή όποιον άλλο πρόθυμο σύμμαχο θα μπορούσε να βρει. Παράλληλα, οι Φιλικοί είχαν εντάξει στην οργάνωση Έλληνες από το προσωπικό του Αλή πασά, ο οποίος διαβεβαιώθηκε ότι μπορεί να βασίζεται στην Ρωσία προκειμένου να συνεχίσει να αντιστέκεται στην Πύλη. Στη συνέχεια, προσπάθησε να επαναπροσεγγίσει τους Έλληνες και ξεκίνησε να αλληλογραφεί με τον Ιγνάτιο, έναν Φιλικό, πρώην επίσκοπο. Οι Έλληνες όμως δεν μπόρεσαν να τον εμπιστευτούν γιατί γνώριζαν πως κάποια στιγμή θα τους προδώσει κι εκείνους (Dakin, 2001). Στην πρώτη αυτή φάση βολιδοσκοπούσαν τις διαθέσεις του, ώστε να μπορέσουν αν προβλέψουν και να επηρεάσουν τον τρόπο που θα κινηθεί (Μάρου, 2017).

Η Πύλη από την πλευρά της φοβόταν περισσότερο τη δύναμη και την ισχύ που είχε αποκτήσει ο Αλή πασάς παρά τις ελληνικές συνωμοσίες. Παρά το ότι η οθωμανική κυβέρνηση

επωφελήθηκε αρχικά από τη δύναμη του Αλή Πασά, ο Σουλτάνος δυσανεκτήθηκε όταν έκανε ξεχωριστές συμφωνίες με τους Άγγλους και τους Γάλλους χωρίς να μιλήσει πρώτα με την Πύλη. Αποτέλεσμα των πράξεών του ήταν να έρθει σε ρήξη με την Πύλη η οποία με την σειρά της εξέδωσε εναντίον του σουλτανική διαταγή για την καταστολή της δράσης του (Sezer, 1999). Ο Αλή πασάς είχε συγκεντρώσει υποστηρικτές υποσχόμενος χρήματα, όπλα, λάφυρα και παραχώρηση συντάγματος. Οι Έλληνες αντιλήφθηκαν ότι διατηρώντας φιλική στάση απέναντί του θα βοηθούσε στη συνέχιση της διαμάχης μεταξύ εκείνου και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δίνοντας τους έτσι διαθέσιμο χρόνο να οργανώσουν καλύτερα την επανάσταση (Μάρου, 2017).

Καθώς ο αριθμός των μελών της Φιλικής Εταιρείας αυξανόταν συνεχώς, η προσοχή τους στρεφόταν στον Αλή πασά των Ιωαννίνων, ο οποίος με τους γιους του Βελή και Μουχτάρ είχαν τον έλεγχο του μεγαλύτερου μέρους της Στερεάς Ελλάδας. Η Υψηλή Πύλη από την πλευρά της υπό το Σουλτάνο Μαχμούτ τον Β΄ προσπάθησε να αναστηλώσει την κεντρική εξουσία συντρίβοντας τους τοπικούς αρχηγούς. Η Εταιρεία από την πλευρά της φοβούμενη για προδοσία από τον Αλή πασά τον ενθάρρυνε και τον διαβεβαίωνε ότι μπορούσε να ελπίζει σε συμμαχία με τους Ρώσους κατά της Υψηλής Πύλης. Το καλοκαίρι του 1820 η Οθωμανική Αυτοκρατορία προσπάθησε να οργανώσει το στρατό της για να μπορέσει να υποτάξει τον Αλή πασά. Ο Υψηλάντης εκμεταλλεύτηκε την κατάσταση και σχεδίασε μια εξέγερση το Νοέμβριο του 1820 στην Κωνσταντινούπολη και στην Πελοπόννησο. Το 1821 έγινε και άλλη εισβολή στις Ηγεμονίες του Δούναβη. Έτσι, θα ενισχυόταν η υποστήριξη της Ρωσίας, η οποία θα παραβίαζε τις συνθήκες και θα υποχρέωνε τους Οθωμανούς να στείλουν στρατεύματα στη Μολδαβλαχία. Υπήρχε, επίσης, η ελπίδα πως ο Μιχαήλ Σούτσος της Μολδαβίας, μέλος της Φιλικής Εταιρείας, θα βοηθούσε. Έτσι ο Υψηλάντης τον Μάρτιο του 1821 επιτέθηκε (Clogg, 1999).

Ο Υψηλάντης δεχόταν πολλές πιέσεις από τα μέλη της Φιλικής Εταιρείας για να κινηθεί εναντίον των Οθωμανών όσο εκείνοι ασχολούνταν με τις ενέργειες του Αλή πασά. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία επειδή φοβήθηκε πως ο Αλή πασάς θα βοηθηθεί από τους Έλληνες κάλεσε σε συγκέντρωση τους προκρίτους της Πελοποννήσου στην Τρίπολη. Εκείνοι υπό τον φόβο ενέδρας δεν παρευρέθηκαν, ενώ παράλληλα ξεκίνησαν και εξεγέρσεις. Αρχικά, ο Μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός ύψωσε το λάβαρο της επανάστασης στο μοναστήρι της Αγίας Λαύρας. Έτσι, σιγά σιγά, άρχισε να απλώνεται στην Πελοπόννησο, στη Στερεά Ελλάδα και στα νησιά Ύδρα, Σπέτσες και Ψαρά το κλίμα της επανάστασης. Η συμβολή των νησιών ήταν εξέχουσας σημασίας καθώς έλεγχαν πλήρως την θάλασσα. Επίσης, αξιέπαινες ήταν και οι υπηρεσίες του Μιαούλη, του Κανάρη και του Τομπάζη. Οι επαναστάσεις στην Πελοπόννησο είχαν επιτυχίες. Αυτό ανάγκασε τους Οθωμανούς να οπισθοχωρήσουν προς τα φρούρια τους. Πολλές επιτυχίες οφείλονταν στο

γεγονός πως η Οθωμανική Αυτοκρατορία εκείνη την περίοδο ασχολούνταν με την εξόντωση του Αλή πασά (Clogg, 1999).

Καθώς από το 1812 ο Αλή πασάς είχε πέσει στη δυσμένεια της Πύλης, ο Σουλτάνος έφτασε σε σημείο να του πάρει τα αξιώματα που του είχαν απονεμηθεί από τους προκατόχους του και να τον καλέσει στην Κωνσταντινούπολη για να απολογηθεί. Εκείνος αρνήθηκε και έτσι ξεκίνησε πόλεμος της Πύλης εναντίον του. Τον Ιανουάριο του 1821 η Πύλη όρισε τον Χουρσίτ πασά, αιώσιο εχθρό του Αλή πασά, διοικητή για την επίλυση του προβλήματος. Τελικώς, ο Αλή πασάς πέθανε από σουλτανικούς πράκτορες σε κελί της Μονής του Αγίου Παντελεήμονα στο νησί των Ιωαννίνων στις 24 Ιανουαρίου του 1822 (Μιχαηλάρης, 2003).

Η περίοδος διακυβέρνησης του Αλή πασά συμπίπτει με μια περίοδο γενικότερης αποδυνάμωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και εμπλοκής σε διαρκείς πολέμους με την Ενετική Δημοκρατία, τη Ρωσία και την Αυστρία. Η συνεχής στρατολογία, η μείωση πληθυσμού εξαιτίας των πολέμων, η βαριά φορολογία προς τους Χριστιανούς και άλλα συντελούν στη σταδιακή διάλυση της κυβερνητικής και διοικητικής μηχανής της (Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, 2000). Η σουλτανική εξουσία αδυνατεί να επιβληθεί στις περιοχές της Ηπείρου και της Αλβανίας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες εμφανίζεται στο πολιτικό προσκήνιο ο Αλή πασάς, ένας άνδρας φιλόδοξος, δόλιος και φιλοχρήματος. Επωφελείται τόσο από τις εσωτερικές όσο και από τις εξωτερικές κρίσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κάνοντας έτσι πιο ισχυρή την εξουσία του (Αραβαντινός, 1895).

Απώτερος σκοπός του Αλή πασά ήταν να ιδρύσει μια κληρονομική ηγεμονία που θα άφηνε άθικτη την κεντρική διοίκηση και για αυτό το λόγο διαχειρίστηκε ανάλογα τις συνθήκες της εποχής και τις ατέλειες του Οθωμανικού συστήματος. Σε μια περίοδο που όλα τα αξιώματα ήταν ετήσια, αυτός κατάφερε να κρατήσει το ως το τέλος της ζωής του τα 2 αξιώματα, τόσο του επόπτη των Δερβενίων όσο και του πασά των Ιωαννίνων, συγκεντρώνοντας ξεχωριστή δύναμη, βρίσκεται στα όρια της νομιμότητας αποδεικνύοντας την αδιαφορία της κεντρικής διοίκησης να προχωρήσει στις απαραίτητες προσαρμογές. Ο Αλή πασάς είχε ξεχωριστές ικανότητες, είχε ψυχολογική σταθερότητα, σύνναπτε σχέσεις με ισχυρούς Έλληνες και Αλβανούς αλλά και με όσους εξυπηρετούσαν τα συμφέροντά του με σκοπό να επιτύχει τους στόχους του (Παναγιωτόπουλος, 2009).

Την περίοδο της δράσης του εμφανίζεται ο θεσμός της αστυνομίας, μέσω της αναδιάρθρωσης του θεσμού των αρματολών, στόχος της οποίας είναι η διατήρηση της δημόσιας ασφάλειας (Αραβαντινός, 1895; Παναγιωτόπουλος, 2009). Η αξιοποίηση τους ως μισθοφόρους ήταν χαρακτηριστικό της εποχής, καθώς οι αγιάνηδες συνήθιζαν να τους αξιοποιούν στις συγκρούσεις

τους, παραχωρώντας τους μάλιστα αρματολίκι (Ηλιάδου – Τάχου, 2021). Και ο ίδιος ο Αλή πασάς είχε προχωρήσει σε ανάλογη στρατηγική κίνηση αξιοποιώντας αρματολούς ως υπαλλήλους, ενώ σύμφωνα με τον Κασομούλη (1939) αυτοί αποτελούν άτομα χωρίς αξίες.

Η ζωή του Αλή πασά, όπως και ο χαρακτήρας και οι πράξεις του, κινούνται ανάμεσα στην παράδοση και τη νεωτερικότητα, το μεταίχμιο αυτών των δύο εποχών. Η πρότερη ζωή του ως κλέφτης, η νοοτροπία του και οι βλέψεις του τον τοποθετούν στην περίοδο της προνεωτερικότητας, ενώ η επαφή του με το Διαφωτισμό και η επέκταση του στα Ιωάννινα, η επαφή του με λόγιους και η θρησκευτική του φιλελευθερία προσδίδουν στην ταυτότητα του στοιχεία νεωτερικότητας (Τάχου – Ηλιάδου, 2022). Σύμφωνα με την οπτική του Παναγιωτόπουλου (2009), η φιλοχρηματία θα μπορούσε να αποτελέσει και στοιχείο νεωτερικότητας. Κατ' επέκταση, ο μετασχηματισμός της ταυτότητας του επηρέασε και ομάδες με τις οποίες ήρθε σε επαφή, όπως τους κλεφταρματολούς, οδηγώντας και στη δική τους αλλαγή της ταυτότητας (Τάχου – Ηλιάδου, 2022).

Επίσης, το όνομα του συνδέεται με διάφορα έργα δημόσια ωφέλειας (επισκευές στρατοπέδων και φούρνων, κτίσιμο κάστρων κάστρων και δημόσιων κτιρίων, κατασκευή οδών και γεφυρών). Στην περιοχή της Μακεδονίας ο Αλή πασάς φτιάχνει την παλιά Εγνατία οδό ενώ με τη λεγόμενη Στρατιωτική Ρωμαϊκή οδό ενώνει το Μοναστήρι με τα Βοδενά καταλήγοντας στη Θεσσαλονίκη (Αραβαντινός, 1895).

Τα τσιφλίκια του Αλή πασά και των γιων του εκτείνονται στην Ήπειρο, στη Θεσσαλία, στη Μακεδονία, στη Ναύπακτο και στον Εύριπο. Στην Ήπειρο τα τσιφλίκια τους ήταν στην Άρτα, στα Ιωάννινα, στην Κόνιτσα, στο Δέλβινο, στην Τζιαμουριά και στην Αυλώνα. Στη Θεσσαλία εντοπίζονται στα Τρίκαλα, στη Λάρισα, στα Φάρσαλα, στο Δομενίκο, στην Ελασσόνα, στον Πλαταμώνα, στον Αλμυρό και στο Βελεστίνο. Στη Μακεδονία τα τσιφλίκια τους εκτείνονταν στη Βέροια, στα Βοδενά (Εδεσσα), στα Γενιτζά (Γιαννιτσία) και στο Βαρδάρη, στο Όστροβο (Αρνισσα) και στην Κατράνιτσα (Πύργοι), στο Σελβιτζέ (Σέρβια), στην Κιόρτζα, στη Χρούπιστα (Άργος Ορεστικό), στην Ασελίτζα, στα Βέντζια και στα Γρεβενά. Στη Ναύπακτο εντοπίζονται στις περιοχές Νέα Πάτρα, Κράβαρα, Απικόρο, Εύριπο, Μαλανδρινό, Ταλάντη, στη Λειβαδιά, Μεσολόγγι και Αιτωλοακαρνανία (Αραβαντινός, 1895).

Μεγάλο μέρος της περιουσίας και του πλούτου του Αλή πασά οφείλεται στα τσιφλίκια, τα οποία βρίσκονταν στα εδάφη του έχοντας τον πλήρη έλεγχο τους. Ο Αλή Πασάς είχε φτάσει στο σημείο να μετατρέπει ακόμη και ολόκληρα χωριά σε τσιφλίκια. Η γη από τους ραγιάδες περνούσε στον Αλή πασά μέσω εκφοβισμού και πίεσης, όπως ο καζάς της Βέροιας και ο καζάς των Βοδενών όπου έπαιρνε το ένα τρίτο της παραγωγής (Sezer, 2005). Μέσα από έρευνες προκύπτει ότι ο Αλή πασάς και η οικογένειά του ήταν κάτοχοι περισσότερων από 900 τσιφλίκια όπου τα περισσότερα

είναι στα Ιωάννινα, στο Δέλβινο, στα Τρίκαλα, στην Αυλώνα και στο Αργυρόκαστρο (Sezer, 2005), ενώ σύμφωνα με τον Παναγιωτόπουλο (2009) ξεπερνούν τα 800.

Διοίκηση, οικονομία, κοινωνία κατά τον 19ο αιώνα

Για την πληρέστερη κατανόηση της περιόδου κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια συνοπτική περιήγηση στους διοικητικούς θεσμούς της εποχής, παρουσιάζοντας παράλληλα την κοινωνική διάρθρωση και την οικονομικές συνθήκες των οθωμανοκρατούμενων περιοχών.

Η κοινωνία κατά την περίοδο πριν τις μεταρρυθμίσεις (Τανζιμάτ) είναι οριζόντια διαρθρωμένη σε θρησκευτικές ομάδες, Χριστιανούς, Οθωμανούς, Εβραίους και Αρμένιους εξυπηρετώντας ως επί το πλείστον ελεγκτικές από πλευράς της κρατικής διοίκησης σκοπιμότητες, δικαιώματα και καθήκοντα, επιτρέποντας, ωστόσο, τις ιεραρχήσεις εντός κάθε ομάδας, και κάθετα εξυπηρετώντας δημοσιονομικούς λόγους. Παράλληλα, αναγνωρίζεται στους μη μουσουλμανικούς πληθυσμούς, ζιμμήδες, το δικαίωμα μη προσχώρησης στην κυρίαρχη θρησκεία με την πληρωμή κεφαλικής επιβάρυνσης και την υποχρέωση αναγνώρισης της νομιμότητας της μουσουλμανικής πολιτείας. Σε γενικές γραμμές τα μέλη των θρησκευτικών ομάδων συναλλάσσονται με μέλη αντίστοιχα της κυρίαρχης θρησκευτικής κοινότητας με όρους κατωτερότητας και ανισότητας, επιτρέποντας, ωστόσο, διαφοροποιήσεις στους περιορισμούς ανάλογα με την αποφασιστικότητα των τοπικών αξιωματούχων (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Σε ένα εξαιρετικά εκτεταμένο κράτος, όπως αυτό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, ο έλεγχος όλης της επικράτειας καθίσταται εξαιρετικά δυσχερής, όπως και η επικοινωνία, ενώ δε λείπουν οι φυγοκεντρικές προσπάθειες. Με αυτά τα δεδομένα η διοίκηση των επαρχιών οργανώνεται με βάση το δίπολο στρατιωτικής και δικαστικής εξουσίας με επικεφαλής αντίστοιχα τον σαντζάκμπεη και τον καδή, οι οποίοι αλληλοσυμπληρώνονται ως προς τα καθήκοντα τους (Δημητριάδης, 1973; Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016). Οι διοικητές όλων των βαθμίδων ήταν στρατιωτικοί, ενώ και οι ιεραρχήσεις ακολουθούσαν το τιμαριωτικό σύστημα. Βάση του συστήματος αποτελούσε η παραχώρηση εισοδηματικών πόρων, των «τιμαρίων», σε ένοπλους ως αντάλλαγμα για στρατιωτικές τους υπηρεσίες. Συνάμα, εξυπηρετούσε αστυνομικές σκοπιμότητες, ενώ ο τιμαριωτισμός αποτέλεσε ακόμα και τρόπο οργάνωσης της υπαίθρου. Νομικά οι τιμαριούχοι είχαν το δικαίωμα να καρπώνονται την παράγωγη χωρίς κυριότητα επί της γης (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Με σκοπό τον έλεγχο των τιμαρίων και την αποφυγή ιδιοποίησης καταγράφονταν σε τεφτέρια, αναλυτικά κατάστιχα, αναλυτικά οι περιοχές, τα ισοδύναμα της παραγωγής, τους χωρικούς, όπως και τυχόν αναδιανομές. Παράλληλα, καταγράφονταν οι φόροι, όπως η δεκάτη.

Αντίγραφο του κατάστιχου κρατούνταν τόσο στην επαρχιακή όσο και την κεντρική διοίκηση. Επιπλέον, εποπτικό ρόλο διαδραμάτιζε ο ιεροδίκης, ο οποίος διατηρούσε αυτονομία, γινόταν δέκτης παραπόνων και απευθυνόταν απευθείας την Πύλη. Η βάση δικαιοδοσίας ενός ιεροδίκη (καδή) ήταν ο καζάς, μια σχετικά μικρής έκτασης γεωγραφική ζώνη ταυτιζόμενη συχνά με το σουμπασιλίκι. Συνήθως, ο καζάς είχε ως πυρήνα μια συγκέντρωση τύπου κωμόπολης ή πόλης, έδρα του ιεροδικείου, και την περιβάλλουσα ύπαιθρο χώρα (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Το σύνολο των τιμαρίων συγκροτούσε ένα σαντζάκι (sancak) με επικεφαλής τον σαντζάκμπεη (sancakbeyi ή mutasarrıf). Υποδιαίρεση του, αποτελεί ο καζάς (Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, 2000) ή σουμπασιλίκι (subaşılik), ζώνη διοικητικής ευθύνης, σε επικεφαλής τον σούμπαση (subaşı), ενώ σύμφωνα με τον Γιαννόπουλο, ο όρος σούμπασης αποδεικνύεται συνώνυμος ως προς τα καθήκοντα με τον βοεβόδα (Γιαννοπουλος, 1973). Το σαντζάκι εδαφικά οργανωνόταν γύρω από κέντρο ενός ενιαίου παραγωγικού χώρου, ο οποίος είχε δυνατότητα αυτοκαταναλωτικής οικονομίας (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Ανώτερη διοικητική μονάδα, αποτελούμενη από σαντζάκια, αποτελεί το μπεηλερμπεηλίκι (beylerbeylik) ή εγιαλέτι (eyalet) ορίζοντας το σύνολο των σαντζακίων μιας ευρύτερης εδαφικής ζώνης. Η αυτοκρατορία τον 18ο αιώνα είχε σαράντα, ενώ τον 19ο αιώνα μειώθηκαν σε εικοσιένα (Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, 2000). Ο μπεηλερμπεης (beylerbeyi), μπιμιράν (mir-i miran) ή βαλής (vali) αποτελεί ανώτατο εκπρόσωπο του αυτοκράτορα και στρατιωτικό αρχηγό των σπαχήδων της περιφέρειάς του φέροντας από τα μέσα του 17ου αιώνα τον τιμητικό τίτλο του πασά ή βεζίρη. Από τα μέσα του 17ου αιώνα ο ελλαδικός χώρος ήταν χωρισμένος σε 6 εγιαλέτια και μεταβλητό αριθμό σαντζακίων (Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, 2000; Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Το οθωμανικό οικονομικό σύστημα στηριζόταν ως επί το πλείστον στην αγροτική παραγωγή. Οι οικονομικές καταβολές διακρίνονται σε φυσικές και χρηματικές. Χρηματικές πρόσοδοι ήταν ο κεφαλικός φόρος, η σπέντζα (ispence), ή έγγεια εισφορά, ενώ σε φυσικές αξίες καταβάλλονταν οι διάφορες μορφές δεκάτης. Με το μεγαλύτερο μέρος δημοσιονομικών απαιτήσεων επιβαρύνονταν το σύνολο των ραγιάδων. Οι επιβαρύνσεις διακρίνονται σε προσωποπαγείς, φόρους επί των πραγμάτων και δασίματα ειδικών σκοπών. Στην πρώτη κατηγορία η φορολογία περιελάμβανε τον κεφαλικό φόρο, που αφορούσε τη διαμονή σε μουσουλμανικό έδαφος και την προστασία της ζωής από το κράτος, όπως και τη σπέντζα και τον φόρο γάμου (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Οι φόροι επί των πραγμάτων διακρίνονται σε φόρους επί της εγγείου ιδιοκτησίας και επί της ζωικής παραγωγής. Η δεκάτη καλύπτει σειρά επιβαρύνσεων στο εισόδημα του αγρότη χωρίς, ωστόσο, να περιορίζεται στο 1/10 της παραγωγής, προς τον τιμαριώτη ή τον όποιο άλλο κύριο της

γης. Παράλληλα, υπάρχει ο φόρος που υπολογίζεται στη βάση της έκτασης της αρόσιμης γης. Ο φόρος επί των ζώων υπολογίζεται κατ' αποκοπή με μονάδα μέτρησης το ζεύγος βοδιών. Παρόλο που ο φόρος της δεκάτης αφορούσε ανεξαρτήτως όλο τον πληθυσμό ο υπολογισμός σε πολλές περιπτώσεις διέφερε και κατ' επέκταση και η επιβάρυνση, όπως στην περίπτωση του φόρου των χοίρων που επιβάρυνε μόνο τον χριστιανικό πληθυσμό. Στην τρίτη κατηγορία φορολογίας εντάσσεται ποικιλία φόρων, όπως ελέγχου ποιότητας και αγοροπωλήσεων (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Στη Μακεδονία από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα ως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα σημειώνονται σημαντικές κοινωνικοπολιτικές αλλαγές, κυρίως ευνοϊκές για τους Έλληνες, καθώς ο Διαφωτισμός βοηθά στην πνευματική καλλιέργεια και μεταλαμπαδεύει ιδέες που οδηγούν απελευθέρωση του υπόδουλου χριστιανικού πληθυσμού (Μισολίδης, 2013). Οι Έλληνες της Μακεδονίας παρακινούνται από το ένδοξο παρελθόν με συνέπεια να χτιστούν νέα σχολεία και οι ιδέες του διαφωτισμού να διαδοθούν από εμπόρους και φοιτητές του εξωτερικού που έφερναν από τα ταξίδια τους βιβλία τα οποία έφτασαν στο εσωτερικό της χώρας (Dakin, 2001). Παράλληλα, η επίδραση που δέχονται οι κλεφταρματολοί οδηγεί στην κατασκευή εθνικής ταυτότητας και στη συμμετοχή τους στον εθνικό αγώνα που οδήγησε στην απελευθέρωση (Ηλιάδου – Τάχου, 2021). Από την αρχική επιλογή στρατοπέδου με βάση τη θρησκευτική ταυτότητα και τη συνέχεια του ένδοξου αρχαίου ελληνικού πνεύματος, μετατοπίζεται το κέντρο στο εθνικό κράτος μετατρέποντας τις ταυτότητες των κλεφταρματολών από εθνοτικές σε εθνικές (Ηλιάδου – Τάχου, 2022).

2.1 Η ιστορία της Φλώρινας την περίοδο του Αλή πασά.

Η Φλώρινα σύμφωνα με τον περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπή, πόλη των Φλώρων παρόλο που δεν έχει φλουριά, ανήκει στο εγιαλέτι της Ρούμελης αποτελώντας καζά με κρατικό αξιωματούχο, βοεβόδα, και καδή. Βρίσκεται σε λάκκωμα και δεν είναι πολύ εύπορη αποτελώντας μια μικρή κωμόπολη με έξι συνοικίες με πιο γνωστές αυτές του Τεκέ, του Καρά Αχμέτ Αγά και του Σεΐχη (Δημητριάδης, 1973). Όπως επισημαίνει ο Δημητριάδης (1973) ως προς την αναφορά σε φλουριά, δεν πρόκειται παρά για μια παρετυμολόγηση της ονομασίας από τον περιηγητή, η οποία ενδεχομένως υποδηλώνει τόσο τα νομίσματα όσο και το ομώνυμο πουλί.

Αποτελεί καζά με ημερήσια αποζημίωση του καδή ίση 150 άσπρα και ισότιμη με πόλεις όπως τα Σέρβια, την Πρέσπα, τη Στρώμνιτσα και το Πετρίτσι, ενώ αποτελεί μια από τις περιοχές που δεν αναφέρεται ως χάσι ή βακούφι, ενώ αποτελεί ζαμέτι, είχε, δηλαδή, παραχωρηθεί ως ανταμοιβή για στρατιωτικές υπηρεσίες. Οι πόλεις της Δυτικής Μακεδονίας στο σύνολο τους την εποχή του

Εβλιγιά είτε είχαν περιέλθει στα χέρια αξιωματούχων είτε αποτελούσαν βακούφια προσφέροντας στους κατοίκους τους καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και μεταχείρισης από αυτούς της υπαίθρου. Ήδη, από την εποχή του γίνεται αναφορά σε δυο βασικούς αντιπροσώπους της θρησκευτικής και της κρατικής εξουσίας, του καδή και του βοεβόδα, ενώ τονίζεται η ύπαρξη στην πόλη υπαλλήλου επιφορτισμένου με την είσπραξη του κεφαλικού φόρου (Δημητριάδης, 1973).

Το όνομα «Φλώρινα» υπερίσχυσε από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα ως αποτέλεσμα της επιρροής των γλωσσικών επιδράσεων λόγω των πληθυσμών της περιοχής στο μεσαιωνικό όνομα «Χλερηνός». Οι Οθωμανοί την ονόμασαν «Yesilona», που σημαίνει πράσινη πεδιάδα λόγω της έντονης βλάστησης της περιοχής χωρίς επίσημη υιοθέτηση αυτής της ονομασίας. Ο «Χλερηνός» για τους ελληνόφωνους γίνεται «Φλώρινα», για τους βλαχόφωνους «Χλέρνου», για τους σλαβόφωνους «Lerine», για τους τουρκόφωνους «Filorina», για τους αλβανόφωνους «Feleurine» (Κασκαμανίδης, 2018).

Ιστορικά, η Φλώρινα από το 1344 βρισκόταν υπό σέρβικη κυριαρχία με τελευταίο Χριστιανό ηγεμόνα της περιοχής τον Μάρκος Κράλιεβιτς (1335-1394) ο οποίος ήταν φόρου υποτελής στους Οθωμανούς και υποχρεούταν να συμβάλλει στις στρατιωτικές επιχειρήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Οθωμανοί έφτασαν στην Φλώρινα μέσω της αρχαίας Εγνατίας οδού, πιθανόν το 1385 έτος κατά το οποίο κατέλαβαν το Μοναστήρι και είτε παρέλαβαν την πόλη με προσυμφωνημένη παράδοση είτε καθαιρώντας τον ηγεμόνα. Η Φλώρινα υπό τον Γιακούμπ Μπέη, ο οποίος την κατέλαβε, γνώρισε άνθιση, καθώς εκείνος χρηματοδότησε το πρώτο βακουφικό ίδρυμα και έδωσε το όνομα του στο πρώτο τζαμί της πόλης (Κασκαμανίδης, 2018). Οι συνθήκες σχετικά με τη διείσδυση του Αλή πασά στους καζάδες της Δυτικής Μακεδονίας είναι δυσνόητες. Ωστόσο, πιθανόν είναι να πραγματοποιήθηκαν λόγω της ιδιότητας του Αλή πασά ως επόπτη των δερβενίων σε συνδυασμό με τον θεσμό των αρματολών, όπως αναδιαρθρώθηκε από τον ίδιο (Παναγιωτόπουλος, 2009).

Η περιοχή της Φλώρινας και εν γένει όλη η Δυτική Μακεδονία κατά τον 18ο αιώνα, όπως και τον προηγούμενο, αντιμετώπισε το φαινόμενο της ληστείας προερχόμενη είτε από λιποτάκτες του Οθωμανικού στρατού είτε από παρίες της κοινωνικής ζωής που επιτίθενται σε караβάνια. Το φαινόμενο δημιουργώντας προβλήματα στην κοινωνική ζωή της υπαίθρου και των πόλεων παράλληλα με δημογραφικές ανακατατάξεις. Έτσι, καθώς η Φλώρινα, καθώς βρισκόταν στη συγκοινωνιακή αρτηρία της Κωνσταντινούπολης – Δυρράχιο, είχε στοχοποιηθεί από τους ληστές (Κασκαμανίδης, 2018).

Στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, μετά από επίθεση ληστών οι κάτοικοι του καζά της Φλώρινας έφυγαν σε γειτονικές περιοχές και επέστρεψαν όταν έφυγε ο κίνδυνος, όπως και το 1774 υπάρχει

μια κοινωνική αναταραχή από λιποτάκτες και ληστές, ενώ κάτοικοι άλλων μακεδονικών περιοχών εγκαθίσταται μεταξύ άλλων περιοχών και στην Φλώρινα (Κασκαμανίδης, 2018). Την ίδια χρονιά η Φλώρινα, το Μοναστήρι, το Όστροβο και η Έδεσσα λεηλατούνται από τους ληστές Μπίκο, Μπεκίρ Τζογαντέρ, ο οποίος αποτέλεσε στην πορεία αρχισωματοφύλακα του Αλή Τεπελενλή, και Νουμάν (Βασδραβέλλης, 1967). Τον 19^ο αιώνα η Φλώρινα επηρεάζεται κυρίως από τις μεταρρυθμίσεις των Οθωμανών Σουλτάνων, ενώ στο τέλος του αιώνα η χριστιανική κοινότητα ανθίζει ως προς την εκπαίδευση και οργανώνεται κοινωνικά και οικονομικά (Κασκαμανίδης, 2018).

Κατά τις αρχές του 19ου αιώνα στον καζά της Φλώρινας υπήρχαν 13 τσιφλίκια (Sezer, 1999). Τον 19^ο αιώνα όταν διαιρέθηκε η Μακεδονία ο καζάς της Φλώρινας έχει 74 χωριά (Δημητριάδης, 1973), ενώ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα 71 χωριά (Κασκαμανίδης, 2018). Τον 19^ο αιώνα οι Οθωμανικές υπηρεσίες, δηλαδή οι διοικητικές, οι οικονομικές, οι στρατιωτικές, οι αστυνομικές, οι δικαστικές και οι φυλακές της Φλώρινας, στεγάζονταν στο κτίριο της διοίκησης που βρίσκονταν στη θέση του σημερινού Κέντρου Παιδικής Μέριμνας, το οποίο το 1905 κατεδαφίστηκε για να χτιστούν σχολεία για τους Τούρκους της πόλης (Κασκαμανίδης, 2018)

Σημαντικό τεκμήριο για άντληση δεδομένων σχετικά με την εποχή αποτελούν τα τεφτέρια, τα οποία γράφονταν για τον έλεγχο και τη φορολόγηση του χριστιανικού πληθυσμού και συνήθως ανανεώνονταν κάθε εξάμηνο. Καταγράφονταν μόνο τα νοικοκυριά που ήταν υποχρεωμένα να καταβάλλουν φόρο γνωστό ως «χαράτσι». Η καταγραφή γινόταν κατά βιλαέτι, καζά και χωριό. Τα νοικοκυριά χωρίζονταν σε μαχαλάδες, απαριθμούνταν και αναγραφόταν το μέλος της οικογένειας που υποχρεούνταν να πληρώνει φόρο. Αναγραφόταν το όνομα του, το επάγγελμά του, καμιά φορά χαρακτηριστικά φυσικής και σωματικής κατάστασης και καμιά φορά καταγράφονταν τα παιδιά με πατρωνυμικό (Ανδρέου, 2001).

2.1.1. Η οικονομία και η νομή - κατοχή της γης

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία για να παραμείνει ισχυρή και να διατηρήσει τις κατακτήσεις της ήταν αναγκασμένη, μεταξύ άλλων, να χρηματοδοτεί πολεμικές επιχειρήσεις και φρουρές στις παραμεθόριες περιοχές, το οποίο έγινε εφικτό με βάση το τιμαριωτικό σύστημα (Σακαλίδης, 2014). Το σύστημα αυτό βοήθησε θεσμικά και πρακτικά τη διοίκηση, τη φορολογία και τη στρατιωτική οργάνωση του οθωμανικού κράτους. Από αυτό αποζημιώνονταν τα μέλη του στρατεύματος, οι διοικητές των επαρχιών και οι κρατικοί αξιωματούχοι. Με σκοπό την αποτροπή ιδιοποίησης των τιμαρίων χρησιμοποιούνταν τα κατάστιχα στα οποία καταγράφονταν το όνομα της περιοχής, οι αρχηγοί των εστιών και οι φορολογικές επιβαρύνσεις (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Οι γαίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες, τις κληρονομικές ή κατά πλήρη κυριότητα γαίες (μούλκια), τις βακουφικές που ήταν αφιερωμένες κατά πλήρη κυριότητα σε τεμένη ή ευαγή και κοινής ωφελείας ιδρύματα και τέλος στις δημόσιες που ανήκαν στο κράτος δηλαδή στο σουλτάνο που τις παραχωρούσε σε αξιωματικούς του κράτους (σπαχήδες) ή σε πολεμιστές (γαζήδες) και σπάνια σε ιδιώτες με τη μορφή τιμαρίων. Στις δημόσιες γαίες στηρίχθηκε το στρατιωτικό – τιμαριωτικό σύστημα που αποτέλεσε τη βάση του Οθωμανικού κράτους. Από αυτές, σε μεγάλο βαθμό, εξαρτιόταν η οικονομία και ο στρατός, άρα η δύναμη και η άμυνα της αυτοκρατορίας (Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, 2000).

Παρά το γεγονός ότι η δημοσιονομική οργάνωση του κράτους ήταν ανεπαρκής και η εγχρήματη οικονομία περιορισμένη, το τιμαριωτικό σύστημα βοήθησε πολύ και στην εξέλιξη της πολεμικής τεχνολογίας και στην ύπαρξη αφθονίας πολεμικών εφοδίων, όπως ξίφη και ακόντια. Τα αγροτικά έσοδα δίνονταν κατά κύριο λόγο σε ιπείς. Τα τιμάρια διευκόλυναν στην εύκολη, γρήγορη και άμεση πληρωμή του στρατού, διότι η μεταφορά των χρημάτων εκείνη την περίοδο αποτελούσε επισφαλή διαδικασία. Επιπλέον, μέσω του τιμαριωτικού συστήματος εξασφαλιζόνταν η ομαλή διακυβέρνηση των επαρχιών αφού οι δικαιούχοι των τιμαρίων μαζί με τον κάδη μάζευαν τους φόρους και επέβαλλαν την τάξη. Από τη φορολογία αποζημιώνονταν και διάφοροι υπάλληλοι του κράτους που έμεναν στην πρωτεύουσα ή στην επαρχία επιτρέποντας δημοσιονομική ευελιξία στο κράτος (Σακαλίδης, 2014).

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία μέσω των τιμαρίων κάλυπτε τη μισθοδοσία του ιππικού και των φρουρών, ενώ τα φορολογικά έσοδα από τον κεφαλικό φόρο, τα μεταλλεία, τις αλυκές, τα τελωνεία, τα σκλαβοπάζαρα και άλλα πήγαιναν απευθείας στο θησαυροφυλάκιο. Ο έλεγχος και η διαδικασία της πληρωμής των φόρων γινόταν από κάποιο έμμισθο υπάλληλο, τον εμίνη (emin) εξασφαλίζοντας την αμεσότητα και τον καλύτερο έλεγχο του κράτους ως προς την εισοδηματική πηγή, είτε μέσω του iltizam, του συστήματος ενοικίασης φόρων με πλειστηριασμό και ανάθεση εκμίσθωσης (Σακαλίδης, 2014). Άλλη μέθοδο πληρωμής αποτελούσε το λεγόμενο σύστημα «χαβαλέ», όπου δινόταν εντολή πληρωμής από κάποια εισοδηματική πηγή.

Το σύνολο των εισοδηματικών πόρων, ως επί το πλείστον η καλλιεργήσιμη γη, ήταν κρατική ιδιοκτησία (miri), με την έννοια της ψιλής κυριότητας, ενώ οι σπαχήδες διατηρούσαν δικαίωμα επικαρπίας επί των τιμαρίων τους, το οποίο μπορούσε να ανακληθεί αν δεν εκπλήρωναν τις υποχρεώσεις του. Οι χωρικοί απολάμβαναν νομική και προσωπική αυτονομία, συμμετείχαν σχεδόν ισομερώς με τον τιμαριώτη στον επιμερισμό της νομής της κρατικής γης, ενώ η προστασία τους αποτελούσε προτεραιότητα και ιδεώδες της Πύλης. Η ανάγκη για χρηματική ροή προς τα κρατικά

ταμεία ώθησε την Πύλη να διαθέσει προς ενοικίαση τα τιμάρια που έμεναν ανεκμετάλλευτα ακόμα και σε μη στρατιωτικούς (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Με την επεκτατική τους διάθεση και τις επιτυχίες τους οι Οθωμανοί κάλυπταν τα εσωτερικά τους προβλήματα, καθώς η κατάκτηση νέων εδαφών παρείχε νέες δυνατότητες και ανανέωση απαραίτητη για τη συντήρηση του τιμαριωτικού καθεστώτος. Ωστόσο, όμως η υπερφορολόγηση των πληθυσμών και οι αυθαιρεσίες και των επαρχιακών διοικητών ταλάνιζαν την κεντρική διοίκηση. Παράλληλα, η αυξανόμενη ανάγκη για πρώτες ύλες προώθησε την αξιοποίηση της γης και λόγω των προβλημάτων που προαναφέρθηκαν προωθήθηκε η συγκέντρωση πλούτου στα χέρια μεγάλων γαιοκτημόνων αποκτώντας συνάμα και κληρονομικά δικαιώματα (Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, 2000). Ως εκ τούτου από τα μέσα του 16ου αιώνα λόγω των συνεχών πολεμικών συγκρούσεων παράλληλα με την πίεση που ασκούν οι σπαχίδες προσπαθώντας να δημιουργήσουν μεγαλύτερες ιδιοκτησίες γίνεται φανερή η παρακμή του τιμαριωτικού συστήματος (Γιαννόπουλος, 1975).

Στις αρχές του 17ου αιώνα υπερισχύει το καθεστώς των τσιφλικιών (Γιαννόπουλος, 1975) με αποτέλεσμα τα τιμάρια να παίρνουν μορφή τσιφλικιών, μεγάλων ιδιοκτησιών εκτάσεων χωρίς την υποχρέωση στρατιωτικών παροχών. Οι χριστιανοί χωρικοί γίνονται δούλοι και έρμια των αυθαιρεσιών (Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, 2000). Λόγω της μεταβολής του συστήματος της γαιοκτησίας πλέον υπερισχύει ένα καθεστώς εκμίσθωσης φόρων και διαχείρισης του πλεονάσματος από γαιοκτήμονες επιτείνοντας την παρακμή (Τσότσος, 2011). Παράλληλα, καθώς οι φόροι πιέζουν τους πληθυσμούς, αυτοί μετακινούνται σε ορεινές περιοχές (Γιαννόπουλος, 1975).

Η παρακμή της κεντρικής διοίκησης από τον 17^ο αιώνα και εξής είχε άμεσο αντίκτυπο και στην επαρχιακή διοίκηση. Από αυτή την περίοδο αλλάζει και το τιμαριωτικό σύστημα με την προώθηση της μεγάλης ιδιοκτησίας, όπως και η κοινωνική και οικονομική δομή των επαρχιών. Επίσης, η κεντρική εξουσία συνεχίζει να χάνει σταθερά σε δύναμη και οι επαρχίες να αποκτούν μεγαλύτερη σημασία. Η οικονομία του κράτους δεν ήταν πλέον υγιής και δεν προσαρμόστηκε ποτέ στη διεθνή οικονομική ανάπτυξη. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία έφτασε μάλιστα σε σημείο να είναι εξαρτημένο οικονομικά από τα ευρωπαϊκά κράτη τα οποία διείσδυσαν οικονομικά με την μορφή διομολογήσεων, δηλαδή προνομιακών εμπορικών συμφωνιών. Όλα αυτά οδήγησαν στη σταθερή παρακμή του οθωμανικού κράτους και βοήθησαν στην ανάπτυξη κινημάτων αυτοδιάθεσης των υπόδουλων χριστιανικών λαών της Βαλκανικής χερσονήσου, και αποστασιών, όπως στην περίπτωση του Αλή πασά των Ιωαννίνων (Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, 2000).

Η άνοδος των αγιάν, τοπικών αρχόντων, επέφερε αλλαγές σε οικονομικό και φορολογικό επίπεδο με σκοπό να διατηρηθούν τα εδάφη που είχαν υπό τον έλεγχο τους. Αυτοί αποκτούν

εξουσία εξασφαλίζοντας μεγάλες έγγειες εκτάσεις, τα τσιφλίκια, εκδιώκοντας τους αγρότες από τη γη τους είτε κάνοντας τους υφισταμένους (Λαμπράκης, 2017).

Ο γεωργικός φόρος αποδίδεται με την πώληση με πλειστηριασμό σε ιδιώτες και την ανάθεση του δικαιώματος είσπραξης των φόρων με αντάλλαγμα την προκαταβολική εξόφληση ενός προσυμφωνημένου ποσού μέσα σε 6 μήνες, με διάρκεια σύμβασης τα 3 χρόνια. Όπως είναι φυσικό, οι αγρότες μπορούν πολύ εύκολα να ζημιωθούν σε περίπτωση που οι πηγές εσόδων δεν αποδώσουν τα αναμενόμενα κέρδη. Το σύστημα της φορολογικής φάρμας, μουκατά, αφορά την κατανομή των κρατικών εσόδων σε τμήματα και στη συνέχεια τη διανομή τους σε μια καθορισμένη τιμή. Τα έσοδα μπορούσαν να προέλθουν από τις γεωργικές εκτάσεις, τους φόρους, τα μονοπώλια και τις κρατικές επιχειρήσεις, τα τέλη και τα δόδια. Η διαχείριση τους γινόταν από τοπικούς επιχειρηματίες, βοεβόδες, οι οποίοι βρίσκονταν εκεί στη θέση του ιδιοκτήτη και ήταν επιφορτισμένη με τον έλεγχο, τη διαχείριση και τη συλλογή των φόρων. Η θητεία του βοεβόδα ήταν ετήσια, ενώ ήταν δυνατή η ανανέωση της θητείας σε περίπτωση που κρίνονταν ικανός, καθώς κατείχε μια σημαντική θέση όντας ο αντιπρόσωπος του ιδιοκτήτη (Λαμπράκης, 2017).

Το τσιφλίκι την εποχή του Αλή πασά είναι συνώνυμο με τη μεγάλη γαιοκτησία. Παραδοσιακά, το σύνολο της ιδιοκτησίας ανήκει στο Σουλτάνο, ο οποίος την κατανέμει με ελεγχόμενες εκχωρήσεις. Ωστόσο, στο τέλος του 18ου αιώνα άτυπα δημιουργείται ένα σύστημα περιφερειακών ηγεσιών από αποστάτες πασάδες και μπέηδες, όπως συμβαίνει με την περίπτωση του Αλή πασά, με συναφείς προς τις σουλτανικές υποχρεώσεις και ανάγκες οδηγώντας σε γαιοκτητικές σχέσεις απλά ανεκτές ή ακόμα και ημιπαράνομες. Εξυπηρετώντας τις φιλοδοξίες τους ξεπερνούν την ιδιότητα του δημόσιου λειτουργού και δημιουργούν μεγάλες έγγειες ιδιοκτησίες. Συνήθως, σε περιπτώσεις μεγάλης γαιοκτησίας ο ηγεμόνας προχωρούσε σε αναδιοργάνωση των αγροτικών σχέσεων και δημιουργούσε αναπτυξιακές συνθήκες, όπως στην περίπτωση της Ρωσίας και της Πρωσίας. Ο Αλή πασάς δεν αδιαφόρησε για την παραγωγική ικανότητα δε προέβη, όμως, και στην βελτίωση των καλλιεργητικών συνθηκών (Παναγιωτόπουλος, 2009).

Η Φλώρινα είναι κεφαλοχώρι και αποτελεί διοικητικό, στρατιωτικό και θρησκευτικό κέντρο, αφού περνούν από εκεί ταξιδιώτες και караβάνια (Κασκαμανίδης, 2018). Ήδη, από τον 14ο αιώνα παράγει σιτάρι, κριθάρι, σίκαλη, ρεβίθια, φασόλια και φημίζεται για τα λαχανικά της, τα φρούτα και την μελισσοκομεία. Κατά την περίοδο περιήγησης του Εβλιγιά Τσελεμπί, η παραγωγή είναι κατά βάση αγροτική. Τα κυριότερα προϊόντα της περιοχής ήταν τα δημητριακά, το σιτάρι, η παραγωγή σταφυλιών και κρασιού, το βαμβάκι όπως και τα κρέατα. Μεγάλη ανάπτυξη είχε αρχίσει να έχει και η υφαντουργία και η σηροτροφία, ενώ η Φλώρινα ήταν ξακουστή για τα πουκάμισα με

ούγια λόγω του υφάσματος τους, επαινώντας παράλληλα και το κρέας που παράγει. Ήδη από την εποχή του γίνεται αναφορά σε συντεχνίες (Δημητριάδης, 1973).

Ο Αλή πασάς Τεπελενλής, αφού εδραιώθηκε στα Ιωάννινα, επιχείρησε να επεκταθεί και σε άλλες περιοχές. Η διείσδυση του στην περιοχή της Φλώρινας, και εν γένει στη Δυτική Μακεδονία, μπορεί να εξηγηθεί υπό το πρίσμα της οικονομικής διείσδυσης σε περιοχές λόγω της απουσίας ισχυρού οθωμανικού διοικητικού πλαισίου σε συνδυασμό με το διττό αξίωμα που είχε (Παναγιωτόπουλος, 2009). Ωστόσο, εμφανίζεται στην Κοζάνη μετά το θάνατο της Φατμέ Χανούμ, ιδιοκτήτρια του μουκατά της Κοζάνης (Λαμπράκης, 2017). Παράλληλα, ο διορισμός προσώπων της επιρροής του αποτελούσε ένα επιπλέον μέσο προς τον σκοπό αυτό (Παναγιωτόπουλος, 2009; Λαμπράκης, 2017).

Στον καζά της Φλώρινας την εν λόγω περίοδο υπάρχουν 13 τσιφλίκια και οικισμοί που έγιναν τσιφλίκια, των οποίων τα συνολικά έσοδα το 1819-1820 ήταν 72.861,5 γρόσια και η αξία των τσιφλικιών ήταν 670.115 γρόσια (Sezer, 1999). Η βάση της παραγωγής των περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας βασίζεται στη γεωργία και την κτηνοτροφία, με ιδιαίτερη έμφαση στη δεύτερη τόσο λόγω της ιδιομορφίας του εδάφους όσο και της χαμηλότερης φορολόγησης (Τσότσος, 2011).

Η καλλιέργεια σιταριού και αμπελιών αποτυπώνεται στις περιγραφές του Πουκεβίλ, στην περιήγηση του στην Μακεδονία το 1806, ενώ επισημαίνει την ύπαρξη μεγάλου παζαριού κάθε Κυριακή στην πόλη της Φλώρινας που προσελκύει караβάνια από τις γειτονικές πόλεις (Πουκεβίλ, 1985). Ωστόσο, όπως επισημαίνει ο Κασκαμανίδης (2018) πρέπει να ληφθεί υπόψιν η περίπτωση η εν λόγω αναφορά του Πουκεβίλ να αφορά κάποιο ετήσιο πανηγύρι και όχι εβδομαδιαίο παζάρι.

Κατάστιχο του έτους 1819-1820 παρουσιάζει τα έσοδα και τα έξοδα μεταξύ άλλων περιοχών και των τσιφλικιών του Αλή πασά Τεπελενλή στον καζά της Φλώρινας. Η μελέτη του εν λόγω κατάστιχου προσφέρει πλήθος πληροφοριών τόσο για τα είδη καλλιέργειας, όπως και για τα κτήρια και τα εργαλεία που είχαν οι χωρικοί. Το έτος αυτό καλλιεργείται ποικιλία δημητριακών, όπως σιτάρι, κριθάρι, σίκαλη αραβόσιτος, κεχρί και βρώμη, ενώ γίνεται αναφορά και σε καλλιέργειες φασολιών και λιναριού. Παράλληλα, υπάρχει αναφορά για ύπαρξη νερόμυλου και ανεμόμυλου, όπως και σε ποικιλία γεωργικών εργαλείων και ειδών ζώων, κατάλληλων για βοήθεια στις αγροτικές εργασίες (Sezer, 1999).

Σημαντικό ρόλο στο πασαλίκι του Μοναστηρίου κατά τα μέσα του 19ου αιώνα έπαιξε η αγροτική παραγωγή. Την πρώτη θέση είχε το σιτάρι. Ο αριθμός των ζώων του πασαλικίου Μοναστηρίου έφτανε τα 1.400.000. Τα δέρματα των προβάτων και των κατσικιών ήταν καλής ποιότητας και εξάγονταν, ενώ με το μαλλί έφτιαχναν κουβέρτες, χαλιά και άλλα. Με τα άλογα μετέφεραν τα εμπορικά караβάνια. Επιπλέον, την εν λόγω περίοδο αναφέρεται στην περιοχή της

Φλώρινας αξιόλογη βιομηχανική μονάδα αποξηραντηρίων (Βακαλόπουλος, 1981). Το 1880 η εταιρεία «Regie» κατασκεύασε μια μεγάλη καπναποθήκη γιατί στην Φλώρινα καλλιεργείται καπνός ο οποίος αποτελεί ένα από τα βασικότερα εξαγωγίμα προϊόντα της περιοχής (Κασκαμανίδης, 2018). Παράλληλα, ένα μέρος της γης έχει περάσει στα χέρια Χριστιανών, καθώς οι Μουσουλμάνοι δανείζονται από Έλληνες και Εβραίους εμπόρους, χωρίς ωστόσο να καταφέρνουν να είναι συνεπείς, με αποτέλεσμα η ιδιοκτησία να αλλάξει χέρια. Έτσι, αναπτύσσεται μια ισχυρή εβραϊκή και ελληνική εμπορική τάξη, η οποία επωφελείται από τις συγκυρίες της εποχής (Βακαλόπουλος, 1981).

Συντεχνίες εντοπίζονται, ήδη, από την περιήγηση του Εβλιγιά Τσελεμπί, ο οποίος τονίζει πως η πόλη διαθέτει πλήθος επαγγελματιών οργανωμένων σε συντεχνίες που μπορούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες για υγεία, εκπαίδευση, δικαιοσύνη (Δημητριάδης, 1973). Παράλληλα, ένα τεφτέρι, ένα φορολογικό κατάστιχο, του πρώτου μισού του 19ου αιώνα δίνει πληροφορίες για την οργάνωση των συντεχνιών, για τα εσνάφια της πόλης αλλά και για τα δημογραφικά στοιχεία για την ευρύτερη περιοχή. Η σύνταξη φορολογικών καταστίχων της Φλώρινας, τα οποία ανανεώνονται ανά 30 χρόνια και προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για την εποχή στην οποία αναφέρονται, εμφανίζεται στα τέλη του 15ου αιώνα (Κασκαμανίδης, 2018). Στα κατάστιχα καταγράφεται και ο κεφαλικός φόρος ειδικά για το βιλαέτι της Φλώρινας. Πολλές φορές στα φορολογικά κατάστιχα μιας περιοχής δεν απογράφονται οικισμοί που αποδίδουν εισόδημα σε διαφορετικούς αποδέκτες όπως για παράδειγμα σε βακουφικά ιδρύματα όπως στο χωριό Παπαγιάννης (Κασκαμανίδης, 2018).

Τα τεφτέρια γράφονταν για τον έλεγχο και τη φορολόγηση του χριστιανικού πληθυσμού και συνήθως ανανεώνονταν κάθε εξάμηνο. Καταγράφονταν μόνο τα νοικοκυριά που ήταν υποχρεωμένα να καταβάλλουν φόρο, γνωστό ως «χαράτσι». Η καταγραφή γινόταν κατά βιλαέτι, καζά και χωριό. Τα νοικοκυριά χωρίζονταν σε γειτονίες, απαριθμούνταν και αναγραφόταν με το όνομα και το επάγγελμα το φορολογικά υπόχρεο μέλος της οικογένειας. Καμιά φορά αναγράφονταν χαρακτηριστικά φυσικής και σωματικής κατάστασης και καμιά φορά καταγράφονταν τα παιδιά με αναφορά στον πατέρα τους (Ανδρέου, 2001).

Στο εν λόγω έγγραφο του 1834 καταγράφονται συντεχνίες του καζά, οικοδόμοι, μπογιατζήδες, μπακάληδες, κρεοπώλες, ξάντες λινών, βαρελάδες και πεταλωτές, με το όνομα του μάστορα, με αριθμό μαθητευομένων, σε περίπτωση ύπαρξης τους, και τη φορολογική οφειλή σε γρόσια. Πέραν των οικονομικών δεδομένων και την θρησκευτικής σύνθεσης, γίνονται φανερές και καλλιέργειες με χαρακτηριστικό παράδειγμα το λινάρι. Αξιοσημείωτη πληροφορία αποτελεί η ισόποση φορολόγηση επαγγελματιών εντός και εκτός εσναφιού (Ανδρέου, 2001).

Η οικονομική ανάπτυξη της Φλώρινας κατά την Οθωμανική κυριαρχία είναι αργή και υποτονική. Αυτό ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι κοντά της βρίσκεται το Μοναστήρι το δεύτερο μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο μετά τη Θεσσαλονίκη, όπως και στον ρόλο που επιτελούσε ως διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο και της υπερίσχυσης του μουσουλμανικού στοιχείου, καθώς οι περισσότεροι Χριστιανοί διέμεναν στα χωριά. Επιπλέον, οι κάτοικοι της πόλης και της περιοχής εργάζονταν στα κτήματα των τσιφλικάδων ως κολίγοι και η τοπική παραγωγή δεσμεύονταν για τις ανάγκες της αυτοκατανάλωσης και της απόδοσης φόρων χωρίς να υπάρχουν περιθώρια για εμπορευματικές συναλλαγές (Κασκαμανίδης, 2018), επιβεβαιώνοντας τον αυτοκαταναλωτικό χαρακτήρα της κοινωνίας που ίσχυε τουλάχιστον ως τα μέσα του 18ου αιώνα (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Η φορολογία των υπηκόων της αυτοκρατορίας ήταν μεγάλη. Ειδικότερα, πλήρωναν τη «σπέντζα» / κεφαλικός φόρος, το δικαίωμα βοσκής, τη δεκάτη των δημητριακών, των αμπελιών και του μούστου, το φόρο κρασιού, των λαχανόκηπων, των οπωροφόρων δέντρων και των μελισσιών. Οι κτηνοτρόφοι πλήρωναν το φόρο των χοίρων και των αιγοπροβάτων, ενώ οι μυλωνάδες το φόρο των μύλων. Σε όποιον καθυστερούσε να πληρώνει επιβαλλόταν πρόστιμο. Οι φόροι αποδίδονταν στο κράτος, ενώ και ο τσιφλικάς έπαιρνε το δικό του μερίδιο με αποτέλεσμα να μένουν λίγα χρήματα για την σπορά, τα ζώα και τα τρόφιμα των ίδιων και των οικογενειών τους. Από την καταβολή εκτάκτων φόρων απαλλάσσονται και οι φύλακες των περασμάτων και συγκεκριμένα στον καζά της Φλώρινας απαλλάσσονται οι κάτοικοι 12 χωριών που αποτελούν δερβένια (Κασκαμανίδης, 2018).

Σύμφωνα με τα φορολογικά έσοδα της Φλώρινας κατά τις αρχές του 17ου αιώνα αποδίδονταν φόροι για για φορτώματα σιταριού και σμιγαδιού (μείγμα δημητριακών), επιπλέον φορολογία δεκάτης επί της παραγωγής λιναριού, κάνναβης, κουκουλιών, κήπων και κυψελών. Στα φορολογικά έσοδα συμπεριλαμβάνονται φόροι ιχθυοτροφείων, βοσκοτόπων και φόρος χοίρων. Τέλος, αποδίδεται φόρος τελών αγοροπωλησίας, παράλληλα με ειδικό φόρο που πλήρωναν οι άγαμοι ή φτωχοί μουσουλμάνοι της περιοχής (Κασκαμανίδης, 2018). Αποτυπώνεται, λοιπόν, η φορολογία της εποχής συνάμα με τα είδη παραγωγής.

Οι φόροι επί των πραγμάτων διακρίνονται σε φόρους επί της εγγείου ιδιοκτησίας και επί της ζωικής παραγωγής. Η δεκάτη καλύπτει σειρά επιβαρύνσεων στο εισόδημα του αγρότη, παράλληλα με τον φόρος επί των ζώων. Ο φόρος των χοίρων που επιβάρυνε μόνο τον χριστιανικό πληθυσμό. Επιπλέον, υπάρχει ποικιλία φόρων όπως ελέγχου ποιότητας, και αγοροπωλησιών (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016).

Τον 18ο αιώνα παρατηρείται σταδιακός εκχρηματισμός της οικονομίας λόγω της ανάγκης για αύξηση συγκέντρωσης κεφαλαίου από την προουχοντική ελίτ (Παπασταματίου & Κοτζαγεώργης, 2016). Το φορολογικό σύστημα που επικρατούσε κατά τα μέσα του 19ου αιώνα διέφερε λίγο από εκείνο των υπόλοιπων επαρχιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι φόροι που πλήρωναν και οι Μουσουλμάνοι και οι Χριστιανοί κάτοικοι ήταν η δεκάτη στην αγροτική παραγωγή όπου μετά το 1850 καταβαλλόταν σε χρήματα και όχι σε είδος, ο φόρος βεργκή που επιβαλλόταν ανάλογα με το ύψος της ατομική περιουσίας και καθοριζόταν από τον δεφτερδάρη ανάλογα με το άτομο, τη συνοικία, το χωριό και την κάθε περιοχή, έμμεσοι φόροι, όπως ο φόρος που εισπράττονταν από τους φύλακες των δερβενίων, και τέλος το χαράτσι που επιβάρυνε τους Χριστιανούς και υπολογιζόταν σε 15, 30 ή 60 πιάστρα το χρόνο (Βακαλόπουλος, 1981).

Στα χρόνια του Αλή πασά σημαντικό ρόλο σε πολλά χωριά του καζά της Φλώρινας είχε και η Δημογεροντία του χωριού. Οι Δημογέροντες, που ήταν κοινοτικοί άρχοντες εκλεγμένοι σε κάθε χωριό, ήταν επιφορτισμένοι με τη φορολόγηση και συγκέντρωση αυτών από τους συγχωριανούς τους. Αφού τακτοποιούσαν τους κρατικούς φόρους και φορολογούσαν την υπόλοιπη παραγωγή, τα υπόλοιπα έσοδα αποταμιεύονταν στο ταμείο του χωριού επιτρέποντας την αγορά και άλλων κτημάτων. Κάποιες χρονιές όμως η σοδιά καταστρεφόταν λόγω καιρικών συνθηκών. Συνέπεια αυτού ήταν η Δημογεροντία να αναγκαστεί να δανειστεί χρήματα από τους τοκογλύφους και τις συντεχνίες της πόλης. Οι τόκοι από τα χρήματα που δάνειζαν στους Δημογέροντες ήταν τεράστιοι και αν τελικά δεν κατάφερναν να τους ξεχρεώσουν πουλούσαν ξανά στους Μπέηδες όλο το χωριό. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν να μην μπορούν τα χωριά να γίνουν ελευθεροχώρια και να παραμένουν δουλοπάροικοι στους τσιφλικάδες και στους Μπέηδες. Σε καλύτερη οικονομική κατάσταση ήταν τα ορεινά χωριά γιατί η ελευθερία των βουνών τους βοηθούσε να κρύβουν την παραγωγή τους και να πληρώνουν λιγότερους φόρους.

Ο αγροτικός πληθυσμός όμως δεν είχε να αντιμετωπίσει μόνο το πρόβλημα των φόρων. Είχε να αντιμετωπίσει και τις επιδημίες που εμφανίζονταν συχνά εξαιτίας των κακών υγειονομικών συνθηκών. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στον κάμπο της Φλώρινας ο πληθυσμός είχε μειωθεί σημαντικά εξαιτίας της πανώλης (Πουκεβίλ, 1985). Τα χωράφια του κάμπου δεν έφερναν κέρδη στους τσιφλικάδες εφόσον δεν υπήρχαν εργατικά χέρια υποχρεώνοντας συχνά με την βία τους αγροτικούς πληθυσμούς από άλλα μέρη να μετακινηθούν, όπου τους υπέβαλαν οι Μπέηδες. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα οι κάτοικοι κάποιων χωριών της Ηπείρου αγόρασαν εκτάσεις και ήρθαν και εγκαταστάθηκαν σε αυτές. Οι ντόπιοι χωρικοί και οι νέοι κάτοικοι δημιούργησαν τον παραδοσιακό πολιτισμό της Φλώρινας.

Στον εκχρηματισμό κάποιου μέρους της τοπικής οικονομίας συμβάλλουν στις αρχές του επόμενου αιώνα οι δυο τράπεζες της πόλης, η Γεωργική του Οθωμανικού Κράτους και η Τράπεζα της Ανατολής. Ο εκσυγχρονισμός και ο εκχρηματισμός της οικονομίας και η ανάπτυξη προσωπικών και οικογενειακών περιουσιών δημιούργησε την ανάγκη να γίνουν ασφαλιστικές Εταιρίες. Η πόλη αρχίζει να αποκτά χαρακτήρα αστικού βίου κάτι που οφείλεται στην ανάπτυξη επαγγελματικών κλάδων και του εμπορίου. Η Φλώρινα ήταν πυρήνας για την διαμόρφωση εμπορικών δρόμων (Κασκαμανίδης, 2018).

2.1.2 Η κοινωνία, το αστικό κέντρο και τα χωριά.

Οι συνεχείς πιέσεις που ασκούνταν στους χωρικούς κατά τον 17ο αιώνα μέσω των φόρων οδήγησαν μεγάλο αριθμό κατοίκων στη μετάβαση σε ορεινές περιοχές και στην ερήμωση των πεδινών (Γιαννόπουλος, 1975). Απόρροια ήταν η ενδυνάμωση της γεωργίας και της κτηνοτροφίας σε συνάρτηση με την ιδιομορφία του εδάφους δημιουργώντας μια προνομιακή ομάδα, αυτή των κτηνοτρόφων. Αποτελούν ένα νομαδικό λαό, οι οποίοι μετακινούνται ανά εξάμηνο και επιβλέπουν τα δερβένια αμυνόμενοι ταυτόχρονα έναντι των ληστών (Τσότσος, 2011).

Άσυλο και ασφάλεια για τον ελληνικό πληθυσμό αποτέλεσαν τα φυσικά άγωνα και ορεινά μέρη της ελληνικής χερσονήσου. Ο κόσμος εγκατέλειψε τα πεδινά μέρη με αποτέλεσμα να ερημωθούν και προτίμησε να εγκατασταθεί σε απόμερα μέρη δίνοντας τους ζωή και κίνηση. Όσοι έφυγαν από τον κάμπο βρήκανε ασφάλεια στα βουνά. Στις πλαγιές των βουνών και στα οροπέδια χτίστηκαν νέα χωριά και κωμοπόλεις. Αφού κατοχύρωναν την ασφάλεια, στη συνέχεια έψαχναν για νερό και αργότερα για πηγές πλούτου, όπως ήταν οι γαίες, η καλλιεργήσιμη γη, τα λιβάδια και τα μεταλλοφόρα στρώματα. Εξασφαλίζοντας όλα τα παραπάνω η παραμονή γινόταν μόνιμη (Βακαλόπουλος, 2002). Αυτές όμως οι εσωτερικές μετακινήσεις σε απομονωμένα μέρη προκάλεσαν δημογραφικά κενά στις πεδιάδες ανατρέποντας έτσι τη φυσιολογική αναλογία. Έτσι, οι πεδιάδες κατοικήθηκαν από τους Μουσουλμάνους ενώ τα βουνά από τους Χριστιανούς (Βακαλόπουλος, 2002). Στα μέσα του 19ου αιώνα η πόλη της Φλώρινας κατοικούνταν από περίπου 31.000 Μουσουλμάνων, έναντι 27.000 Χριστιανών, ενώ όπως τονίζεται η πόλη κατοικούνταν ως επί το πλείστον από Μουσουλμάνους, ενώ τα χωριά, 99 στον αριθμό, από Χριστιανούς. (Βακαλόπουλος, 1981). Στα τέλη του 19ου αιώνα ο πληθυσμός Βλάχων και Ελλήνων υπερισχύει, ενώ και ο χριστιανικός πληθυσμός υπερέχει αριθμητικά έναντι του μουσουλμανικού στοιχείου στον καζά της Φλώρινας (Ιορδάνογλου, 1991).

Άλλο ένα έντονο φαινόμενο που εμφανίστηκε την περίοδο της Τουρκοκρατίας ήταν οι μαζικοί και οι ατομικοί εξισλαμισμοί. Μουσουλμάνοι ιερωμένοι, φανατικοί δερβίσηδες έγιναν κήρυκες της

νέας θρησκείας. Όπλα τους είχανε την προπαγάνδα και τη βία. Οι δερβίσηδες διέδιδαν το μουσουλμανισμό. Ζούσανε στα σύνορα και ήταν πρώτοι στις πολεμικές επιχειρήσεις. Οι Χριστιανοί δοκιμάζονταν σκληρά και είχανε φτάσει στο σημείο να είναι κρυπτοχριστιανοί. Οι Μουσουλμάνοι τους έκαναν δύσκολο τον καθημερινό βίο. Τους επέβαλαν δυσβάσταχτους φόρους αναγκάζοντάς τους δηλαδή να αλλαξοπιστήσουν για οικονομικούς λόγους. Πολλοί γονείς βάφτιζαν τα παιδιά τους κρυφά. Τον 17^ο και 18^ο αιώνα επειδή πολλαπλασιάστηκαν οι φόροι και επιδεινώθηκαν τα οικονομικά ο ελληνικός λαός προχώρησε σε ατομικούς εξισλαμισμούς. Ήταν τόσο συχνοί που ο ελληνικός λαός αιμορραγούσε. Σε αυτό συνέβαλε και η στρατολογία των παιδιών από 15 έως 20 ετών και το παιδομάζωμα από 6 έως 10 ετών. Το παιδομάζωμα αφαιμάζε τον ελληνισμό και έπαψε χάρη στην αντίδραση των ίδιων των Οθωμανών (Βακαλόπουλος, 2002).

Η αυξητική τάση του εξισλαμισμού συμβάλλει στην αύξηση του μουσουλμανικού πληθυσμού της περιοχής. Από τις αρχές έως τα μέσα του 17^{ου} αιώνα στην περιοχή της Φλώρινας ο μη μουσουλμανικός πληθυσμός αυξάνεται κατά 6% ενώ στο τέλος του 17^{ου} αιώνα σημειώνεται μείωση κατά 22,5%. Αυτό οφείλεται στην αύξηση της θνησιμότητας λόγω επιδημιών, στη μετανάστευση μη Μουσουλμάνων σε άλλες χώρες και στους εξισλαμισμούς (Κασκαμανίδης, 2018).

Εκτός των πιέσεων και των φόρων, οι κάτοικοι έπρεπε να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της ληστείας είτε από λιποτάκτες του Οθωμανικού στρατού είτε από παρίες της κοινωνικής ζωής που επιτίθονταν σε караβάνια. Το φαινόμενο δημιουργώντας προβλήματα στην κοινωνική ζωή της υπαίθρου και των πόλεων, παράλληλα με δημογραφικές ανακατατάξεις. Έτσι, καθώς η Φλώρινα, καθώς βρισκόταν στη συγκοινωνιακή αρτηρία της Κωνσταντινούπολης – Δυρράχιο, είχε στοχοποιηθεί από τους ληστές (Κασκαμανίδης, 2018).

Η θρησκευτική και κοινωνική ιδεολογία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας διαμόρφωσε την ζωή των υπόδουλων Ελλήνων αλλά και των άλλων βαλκανικών λαών που ήταν υπό την κυριαρχία της. Ο πληθυσμός χωριζόταν σε Μουσουλμάνους, Χριστιανούς, Εβραίους, Αρμένιους και άλλα. Όσοι δεν ήταν Μουσουλμάνοι θεωρούνταν άπιστοι, τους αποκαλούσαν ραγιάδες και τους είχανε στο περιθώριο. Η θέση τους στην κοινωνία ήταν μειονεκτική. Τους θεωρούσαν κατώτερους και δεν είχαν δικαιώματα. Υπήρχαν περιορισμοί ακόμα και στα ρούχα τους, τους απαγορεύονταν να φοράνε πράσινο χρώμα γιατί ήταν ιερό. Αλλιώς ντύνονταν οι χωρικοί, οι αστοί και οι βιοτέχνες. Συχνά, τους απαγόρευαν να μιλάνε στη γλώσσα τους γιατί ενοχλούνταν στο άκουσμα μιας ξένης γλώσσας (Βακαλόπουλος, 2002).

Κοινωνικές διακρίσεις υπήρχαν ακόμα και μέσα στον οθωμανικό κόσμο. Επικεφαλής ήταν ο Σουλτάνος στον οποίο ανήκε η γη και την μοίραζε αυτός όπως εκείνος επιθυμούσε σε θρησκευτικά

ιδρύματα, στρατιωτικούς και πολιτικούς. Από την άλλη πλευρά, ο μπέης μοίραζε με την σειρά του και εκείνος τα κτήματα σε ήρωες πολέμου ή σε αρχηγούς. Τα κτήματα αυτά χωρίζονταν ανάλογα με τα εισοδήματά τους σε τιμάρια, τζιαμέτια ή χάσια. Τα τιμάρια ήταν ανακλητά και οι κάτοχοί τους δεν είχαν δικαίωμα κυριότητας παρά μόνο είσπραξης της δεκάτης. Ο απόλυτος κυρίαρχος λοιπόν της αυτοκρατορίας ήταν ο Σουλτάνος (Βακαλόπουλος, 2002).

Η κοινωνία μέσα στην αυτοκρατορία χωρίζεται σε αριστοκράτες, σε αστούς, σε ελεύθερους γεωργούς και σε σκλάβους. Μειοψηφία αποτελούν οι τιμαριούχοι του Βυζαντίου. Αυτοί είναι οι λεγόμενοι Χριστιανοί σπαχήδες οι οποίοι αφομοιώνονται με τους Μουσουλμάνους και στο τέλος εξαφανίζονται (Βακαλόπουλος, 2002). Η μεγαλύτερη μάζα του πληθυσμού αποτελείται από βιοτέχνες, γεωργούς και βοσκούς και χωρίζονται σε ελεύθερους, δουλοπάροικους και σκλάβους. Όλοι αυτοί ήταν καταπιεσμένοι Χριστιανοί ραγιάδες. Οι ελεύθεροι διοικούνταν από τον ίδιο τον Σουλτάνο. Υποχρέωσή τους ήταν να καλλιεργούν και να πληρώνουν φόρους. Αν δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν σε αυτές τις υποχρεώσεις τότε γαίες δίνονταν αλλού. Επίσης, οι γεωργοί ήταν υποχρεωμένοι για οποιαδήποτε πράξη να ενημερώνουν τον τιμαριούχο ή το σπαχή και να παίρνουν την άδειά του, ενώ τους απαγορεύονταν να μετακινηθούν (Βακαλόπουλος, 2002).

Οι δουλοπάροικοι γεωργοί αναγκάστηκαν μέσω βίας να εγκατασταθούν σε έρημες γαίες για να υπάρξει πύκνωση πληθυσμού. Ο καθημερινός τους βίος ήταν δύσκολος. Ήταν δεμένοι με τη γη και η ιδιότητά τους περνούσε αναγκαστικά και στους απογόνους τους. Εργάζονταν σε μικρές εκτάσεις και τους παρέχονταν τα απαραίτητα εργαλεία, οι σπόροι και τα ζώα. Αυτοί είχαν την δυνατότητα να απελευθερωθούν αν ο αφέντης τους το ήθελε (Βακαλόπουλος, 2002).

Οι σκλάβοι από την άλλη, δεν ήταν δεμένοι με τη γη και έπρεπε να είναι πάντα στη διάθεση του αφέντη τους. Δεν είχαν δικαιώματα και οι άντρες δούλευαν χωριστά από τις γυναίκες. Τα παιδιά τους ήταν και εκείνα δούλοι εκτός αν ο αφέντης τους καλή τη θέληση τα απελευθέρωνε. Η ζωή τους ήταν σκληρή κυρίως όσων ασχολούνταν με ποιμενικές εργασίες. Ζούσαν στην ερημιά και στην ύπαιθρο (Βακαλόπουλος, 2002).

Μια από τις σημαντικές κοινωνικές ομάδες ήταν οι βιοτέχνες. Αυτοί προσέφεραν τις τεχνικές τους γνώσεις για την εξυπηρέτηση του συνόλου. Ήταν οργανωμένοι σε συντεχνίες, τα λεγόμενα εσνάφια. Είχαν οικονομικά συμφέροντα και για αυτό πολλοί από αυτούς εξισλαμίζονταν με τη θέλησή τους. Χρήζουν ιδιαίτερης εκτίμησης από τους Μουσουλμάνους. Πολλοί από αυτούς, επίσης, αυτά που κατασκευάζουν τα εμπορεύονται κιάλας. Το εμπόριο και οι επιχειρήσεις ακμάζουν (Βακαλόπουλος, 2002).

Οι λειτουργίες της συντεχνίας ήταν οικονομικές, ηθικές και κοινωνικοπολιτικές. Οι οικονομικές στρατηγικές των συντεχνιών κινούνταν στο πλαίσιο αναστολής κάθε μορφής

ανταγωνισμού ανάμεσα στα μέλη τους και δημιουργίας συνθηκών οικονομικών διαφοροποιήσεων και ιεραρχιών πέρα των παγιωμένων. Αυτό γινόταν εφικτό με τον αυστηρό έλεγχο της παραγωγικής διαδικασίας σε κάθε φάση της, καθορισμό του κόστους παραγωγής αλλά και της τιμής πώλησης με βάση τη συμφωνηθείσα με τον καδή και τον αγορανόμο (muhtesib) ανώτατη τιμή (narh), τον έλεγχο των πηγών ανεφοδιασμού σε πρώτες ύλες, τον ισόρροπο εφοδιασμό των εργαστηρίων με πρώτες ύλες, και τη διατήρηση των παραδοσιακών μεταποιητικών μεθόδων που συνήθως κρατούνταν μυστικές. Όλα αυτά σήμαιναν ότι η ποιότητα του τελικού προϊόντος ήταν ομοιόμορφη και καθορισμένη, οι τιμές ίδιες και η κερδοσκοπία απαγορευμένη και εκ των πραγμάτων αδύνατη, δημιουργώντας έτσι μια αγορά που λειτουργούσε όχι με όρους ανταγωνισμού των παραγωγών, αλλά κάλυψης των αναγκών των καταναλωτών

Οι χριστιανοί στον ελλαδικό χώρο έγιναν μετά την κατάκτηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ραγιάδες, κολίγοι και δουλοπάροικοι των τιμαριούχων. Αντιθέτως, οι μουσουλμάνοι υπήκοοι δεν πλήρωναν φόρους. Οι υπήκοοι του κράτους ασχολούνταν με την καλλιέργεια της γης αλλά και με τη βιοτεχνία, τη διοίκηση και το στρατό (Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, 2000). Οι μη μουσουλμανικοί πληθυσμοί πλήρωναν το χαράτσι και τη δεκάτη στο οθωμανικό δημόσιο. Κάποια χωριά του Αίμου και της Ροδόπης είχαν ειδικά προνόμια, όπως οικονομική ανεξαρτησία και δικαίωμα οπλοφορίας για την άμυνα της περιοχής. Όλα αυτά βέβαια γίνονταν για λόγους ανάγκης και πολιτικής σκοπιμότητας. Αυτά τα χωριά μετατράπηκαν τον 18^ο και 19^ο αιώνα σε κέντρα αντιστάσεως ενάντια στον οθωμανικό ζυγό (Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, 2000).

Οι Έλληνες θέλοντας να επιβιώσουν ως έθνος συσπειρώνονται και αντιδρούν με οποιονδήποτε τρόπο μπορούν απέναντι στους κατακτητές. Στόχος τους είναι η απελευθέρωση και για αυτό ανασυντάσσονται και αναδιοργανώνονται για να πάρουν πίσω ότι τους ανήκει. Ένα όπλο τους είναι η Ορθόδοξη Εκκλησία, η οποία, εκτός από άσυλο σκλάβων και καταφύγιο προσφύγων, ήταν και ένα άριστο διοικητικό όργανο. Αυτόν τον θεσμό τον διατήρησε και ο Σουλτάνος Μεχμέτ Β΄ γιατί έτσι διατηρούνταν η διάσταση μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας (Βακαλόπουλος, 2002).

Εκτός από την Εκκλησία άσυλο στους υπόδουλους Έλληνες πρόσφεραν και οι κοινότητες, τις οποίες οι Οθωμανοί διατήρησαν για διοικητικούς λόγους, κυρίως για την είσπραξη φόρων και για την ομαλή διοίκηση των ραγιάδων. Ανάλογα με τους τόπους και τις περιόδους άλλαζε η έκταση δικαιοδοσίας των αρχόντων, η ονομασία τους και ο τρόπος εκλογής τους. Άλλαξαν ακόμα και τα ήθη και τα έθιμα (Βακαλόπουλος, 2002).

Άλλο ένα θέμα που απασχόλησε τους υπόδουλους την περίοδο της Τουρκοκρατίας ήταν η διατήρηση της παιδείας. Σε αυτό το ζήτημα καθοριστική υπήρξε η συμβολή της Εκκλησίας και των κοινοτήτων. Συγγράμματα αρχαίων Ελλήνων βρίσκονταν σε μονές και σε εκκλησίες ή αγοράζονταν με λίγα νομίσματα από ξένους περιηγητές ή επιστήμονες (Βακαλόπουλος, 2002). Ορόσημο στην ιστορία της παιδείας υπήρξε η ίδρυση της Πατριαρχικής Σχολής ή της Μεγάλης του Γένους Σχολής από το Γεννάδιο το 1454 αλλά και η απόφαση του Πατριάρχη Ιερεμία Β΄ του Τρανού το 1593 με την οποία οι Ορθόδοξοι μητροπολίτες έπρεπε να ιδρύσουν σχολεία στις έδρες τους.

Στα «κοινά» σχολεία οι μαθητές ήταν λίγοι, οι δάσκαλοι πληρώνονταν από τους εύπορους γονείς και διδάσκονταν ανάγνωση, αριθμητική και γραμματική. Κατά τον 16^ο αιώνα η παιδεία αναζωογονείται με την επιστροφή των Ελλήνων λογίων που έχουν σπουδάσει στη Δύση και διδάσκουν εκείνοι τους μαθητές. Τα σχολεία αρχίζουν να πολλαπλασιάζονται και οι μεγάλοι ευεργέτες ενισχύουν με υλικά την ίδρυση και τη λειτουργία των σχολείων. Αυτήν την περίοδο εμφανίζονται ικανοί δάσκαλοι του Γένους όπως ο Κορυδαλλέας και ο Ευγένιος ο Αιτωλός. Η πνευματική άνοδος του ελληνικού έθνους ενισχύεται βέβαια και από την οικονομική ακμή στην Εγγύς Ανατολή λόγω της ανόδου του εμπορίου (Βακαλόπουλος, 2002).

Οι Έλληνες της δυτικής και κεντρικής Μακεδονίας πρωτοστατούν στο εμπόριο της Ανατολής με τις γερμανικές και γερμανόφωνες χώρες της κεντρικής Ευρώπης. Η οικονομική ακμή ευνοεί ιδιαίτερα τον πνευματικό διαφωτισμό και την κοινωνική άνοδο των υπόδουλων Ελλήνων. Τρέφεται με αυτόν τον τρόπο ο φιλελευθερισμός και η επαναστατικότητα τους. Στην οικονομική άνοδο βοήθησαν σημαντικά και οι μετανάστες οι οποίοι έστελναν χρήματα στις οικογένειές τους για να χτίσουν σπίτια και εκκλησίες. Στην οικονομική και πνευματική άνοδο συνέβαλαν και οι Μακεδόνες με τους κοζανίτες εμπόρους. Οι μετανάστες αποδημούν για ένα μήνα ή και για χρόνια και επιστρέφοντας φέρνουν πλούτη και στοιχεία πολιτισμού και προόδου (Βακαλόπουλος, 2002).

Σε όλη τη Βαλκανική τα караβάνια ανήκαν στους Έλληνες. Το εμπόριο διεξάγεται και από την ξηρά και από τη θάλασσα. Γενικότερα, η οικονομική άνοδος των Ελλήνων είχε τεράστια επίδραση στην πνευματική τους αφύπνιση και φυσικά στην εθνική. Είναι μια περίοδος άνθισης και αυτό φαίνεται και από τη συνεχόμενη ίδρυση σχολείων αλλά και από την τύπωση βιβλίων, φανερώνοντας τη δίψα για μόρφωση και πνευματική αφύπνιση (Βακαλόπουλος, 2002).

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και στις αρχές του 19^{ου} η οικονομική και πνευματική άνοδος ανθίζουν ενώ παράλληλα δημιουργείται η αστική τάξη. Η οικονομική ανάπτυξη των Ελλήνων οφείλεται στην εθνική τους αφύπνιση. Σε αυτό συνέβαλε και η Γαλλική Επανάσταση το 1789. Οι εμπορικές δραστηριότητες πρωτίστως ανθίζουν λόγω της ανυπαρξίας του τουρκικού εμπορικού ναυτικού και δευτερευόντως λόγω της ρωσικής σημαίας που φέρουν τα ελληνικά πλοία. Τα

ελληνικά πλοία ήταν εξοπλισμένα και σε πλήρωμα και σε όπλα και εξασφαλίζουν ταχύτητα και ασφάλεια μεταφοράς εμπορευμάτων. Η εμπορική ναυτιλία προετοιμάζει τον πολεμικό στόλο και ο πλούτος που συσσωρεύεται κυρίως στην Ύδρα, τις Σπέτσες και τα Ψαρά βοηθάει αργότερα στις ναυτικές δράσεις του πολέμου της ανεξαρτησίας. Ελληνικοί εμπορικοί οίκοι έχουν φτάσει στο σημείο να συναγωνίζονται και να εκτοπίζουν τους ξένους από τις θέσεις τους. Οι Έλληνες στο εξωτερικό πλουτίζουν και μορφώνονται δημιουργώντας μια νέα ελληνική αστική τάξη οι οποίοι γυρνώντας στις πατρίδες τους φέρνουν μαζί τους τον πλούτο, τις νέες αντιλήψεις για τη ζωή και τις επαναστατικές ιδέες (Βακαλόπουλος, 2002).

Στην ίδια περίοδο η εθνική και πνευματική αναγέννηση των Ελλήνων επιταχύνεται από την οικονομική άνοδο. Ιδρύονται σχολεία, τυπώνονται βιβλία, φιλολογικές και πολιτικές εφημερίδες αλλά και περιοδικά που εκδίδονται στο εξωτερικό και έχουν σκοπό να μορφώσουν και να αφυπνίσουν τον ελληνικό λαό. Νέοι στέλνονται υπότροφοι στα πανεπιστήμια του εξωτερικού με έξοδα Ελλήνων ηγεμόνων της Βλαχίας, της Μολδαβίας και άλλων πλούσιων αστών. Ονομαστοί δάσκαλοι του Γένους όπως ο Αδαμάντιος Κοραΐς, ο Άνθιμος Γαζής, ο Αθανάσιος Ψαλίδας και άλλοι είναι αντιπρόσωποι αυτής της δραστηριότητας (Βακαλόπουλος, 2002).

Στη δυτική Στερεά Ελλάδα, κυρίως, οι κάτοικοι αντιστέκονται σθεναρά στον οθωμανικό ζυγό από τα πρώτα χρόνια της κατάκτησης. Έχει δημιουργηθεί μια ομάδα ανθρώπων που μάχεται για την ελευθερία, οι λεγόμενοι κλέφτες όπου πρότυπο τους είναι ο Χρήστος Μηλιόνης. Οι κλέφτες ζούνε σε καταφύγια που βρίσκονται στα ορεινά χωριά και λεηλατούν τις περιουσίες των Οθωμανών. Έτσι ο Σουλτάνος Μουράτ Β΄ (1421-1451) δημιουργεί το πρώτο αρματολίκι στην περιοχή αναθέτοντας σε κάποιο παλιό κλέφτη την τήρηση της τάξης. Έτσι, ο κλέφτης γίνεται όργανο τάξης για χάρη των Οθωμανών δηλαδή αρματολός. Σε αυτό το πλαίσιο δημιουργείται μια τάξη πολεμιστών. Στις περιοχές που υπάρχουν κλέφτες και αρματολοί δημιουργείται μια ιδιότυπη κοινωνία με δικές της αντιλήψεις, ήθη, έθιμα και πολεμικές ιδέες. Οι κλέφτες αποφεύγουν τις συμπλοκές σε πεδιάδες και προτιμούν τον αιφνιδιασμό σε ορεινά μέρη. Η φυσική διάρθρωση της Ρούμελης είναι σημαντική (Βακαλόπουλος, 2002).

Ο κλεφτοπόλεμος υπήρξε τακτική των κλεφτών. Αν ήταν αποκλεισμένοι έκαναν γιουρούσι ορμώντας με όπλα σε μια απελπισμένη έξοδο. Μια τέτοια επιχείρηση ήταν η έξοδος του Μεσολογγίου (1826). Ο κλεφτοπόλεμος είναι η μόνη στρατιωτική τακτική. Οι κλέφτες ήταν πάντα έτοιμοι να υπηρετήσουν. Αυτοί είναι που συντελούν στην ηθική αναγέννηση του ελληνικού έθνους. Με την στάση τους εμπνέουν γενναιότητα. Οι κλέφτες έγιναν ινδάλματα δημιουργώντας τον μύθο του παλικαριού, της αντρικείας υπερηφάνειας, της δικαιοσύνης και της αντίστασης. Ο θαυμασμός που έδειχνε ο ελληνικός λαός στους κλέφτες δημιούργησε την ανάγκη να γραφτούν τα ξακουστά

κλέφτικα τραγούδια για να τους εξυμνήσουν (Βακαλόπουλος, 2002). Ο Αλή πασάς αξιοποίησε τους κλεφταρματολούς για τη συντήρηση και διεύρυνση της δύναμης του, ενώ εξαιτίας της αφερεγγυότητας του επήλθε ρήξη στη σχέση τους (Ηλιάδου – Τάχου, 2022)

Η φιλική εταιρεία έχοντας ως στόχο την εθνική ανεξαρτησία συντέλεσε στη διάχυση φιλελεύθερων ιδεών, μεταξύ άλλων και στο σώμα των κλεφταρματολών. Η θητεία τους στη φιλική εταιρεία οδήγησε στην αλλαγή της ταυτότητας τους. Από την αρχική επιλογή στρατοπέδου με βάση τη θρησκευτική ταυτότητα και τη συνέχεια του ένδοξου αρχαίου ελληνικού πνεύματος, μετατοπίζεται το κέντρο στο εθνικό κράτος μετατρέποντας τις ταυτότητες των κλεφταρματολών από εθνοτικές σε εθνικές (Ηλιάδου – Τάχου, 2022). Στο μακεδονικό χώρο η Φιλική Εταιρεία βοήθησε στην οικονομική και πνευματική ανάπτυξη (Μισολίδης, 2012).

Ο περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί επισημαίνει την παρουσία στην περιοχή της Φλώρινας «harac emini», ο οποίος συγκέντρωνε τον κεφαλικό φόρο, εισπράκτορα τελών αγοράς, κεχαγιά της πόλης και αγορανόμου (Δημητριάδης, 1973). Αν και η οθωμανική διοίκηση προσαρμόζεται ανάλογα με τις περιόδους και τις καταστάσεις, ακολουθείται και επιβεβαιώνεται η βασική διάκριση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, κρατικός αξιωματούχος είναι ο βοεβόδας και αξιωματούχος του ιερού δικαίου ο καδής. Η Φλώρινα το 1661, αφού πλέον έδρα καζά, διαθέτει ιεροδικείο και εδρεύουν στρατιωτικά σώματα σπαχήδων και γενιτσάρων που φροντίζουν για την τήρηση της τάξης και ελέγχουν τους αξιωματούχους του τόπου (Κασκαμανίδης, 2018). Από τον περιηγητή Πουκεβίλ γίνεται αναφορά στο μεγάλο μέγεθος του παζαριού, ταυτόχρονα με αναφορά σε παρουσία καδή και αγιάνη (Πουκεβίλ, 1985).

Στο κατάστιχο με αριθμό 2.461 του Αρχείου Δημευμένων Περιουσιών του Δημόσιου Θησαυροφυλακίου της συλλογής Κεπετζί του Κρατικού Οθωμανικού Αρχείου καταγράφονται τα τσιφλίκια του Αλή πασά Τεπελενλή, το οποίο περιλαμβάνει έσοδα και έξοδα του έτους 1819-1820. Ο απεσταλμένος για επιθεώρηση και καταγραφή των τσιφλικιών στον καζά της Φλώρινας είναι ο Χασάν Αγά λαμβάνοντας αμοιβή το 1/10 των εισοδημάτων της παραγωγής. Οι πληροφορίες παραδόθηκαν στον Χουσεΐν πασά, βαλής της Ρούμελης, για να αποσταλούν στην Κωνσταντινούπολη (Sezer, 1999).

Εντοπίζεται, λοιπόν, αρχικά το τσιφλίκι του Λάσκα Αγά, ακολούθου του πασά και διοικητή του σώματος των καπουτζήδων. Το τσιφλίκι βρίσκεται στο βακουφοχώρι Μπαμπιτζάν, περιοχή που σύμφωνα με την ερευνήτρια πιθανόν να ταυτίζεται με το χωριό Παπαγιάννης, ενώ παράλληλα αναφέρεται ότι στον καζά της Φλώρινας υπήρχαν 13 τσιφλίκια του Αλή πασά, ακόμα και ολόκληρα χωριά που ιδιοποιήθηκαν από τον ίδιο ή μέλη της οικογένειάς του. Πιο συγκεκριμένα, ιδιοποιήθηκε περιοχή με όνομα Λάτσνι, ενώ όπως σημειώνεται από την ερευνήτρια είναι δύσκολη η ταύτιση του

με κάποια περιοχή, ωστόσο τείνει να γίνει σύνδεση είτε προς το χωριό Μεσονήσι Φλώρινας είτε προς την Ασβεστόπετρα Εορδαίας. Παράλληλα, εντοπίζεται αναφορά στο χωριό Νόσκα (Νυόσκα/Νεβέσκα, σημ. Νυμφαίο) το οποίο μετατράπηκε σε τσιφλίκι και ιδιοποιήθηκε από τον ίδιο, ομοίως και τα χωριά Γκαβρίντσιβε (Γκονρντίσοβο, σημ. Κέλλη) και Μπετς. Συνάμα, στο κατάστιχο εντοπίζονται αναφορές στα χωριά Ζεμπερντένι (Ζαμπύρδανη σημ. Λόφοι) και Λουμπετίν (Λιουμπέτινο, σημ. Πεδινό), τα οποία ανήκουν στον ίδιο (Sezer, 1999).

Μετατράπηκαν σε τσιφλίκι από τον Βελή πασά τα χωριά Ρόσνα (σημ. Σιταριά) και Σετράτ (δεν έχει γίνει ταύτιση με κάποια περιοχή), τα οποία ιδιοποιήθηκαν κιόλας, παράλληλα με επισήμανση ως τσιφλίκι της κόρης του Βελή της περιοχής Σέτνα (Σέτινα, σημ. Σκοπός). Αξίζει να σημειωθεί πως το χωριό Σιταριά έχει υπολογιστεί πως έχει τη μεγαλύτερη αξία, 114.500 γρόσια (Sezer, 1999).

Τέλος, στο κατάστιχο εντοπίζονται αναφορές σχετικά με τα τσιφλίκια Μπαλιχούρ, Καλενίκ (σημ. Άνω και Κάτω Καλλινίκη) χωρίς ωστόσο να αποφέρει έσοδα, και στο χωριό Ισουντούρ (Πισοντέρ, σημ. Πισοδέρι), το οποίο ιδιοποιήθηκε από τους δερβεντζήδες ραγιάδες μέσω της είσπραξης του δοσίματος του αγαλικιού (Sezer, 1999).

Παράλληλα, το κατάστιχο προσφέρει πληροφορίες σχετικά με τα άτομα τα οποία απασχολούνται στα τσιφλίκια, Έτσι, εντοπίζεται αναφορά σε αϊλακτζήδες, ημερομίσθιους εργάτες, οι οποίοι βοηθούσαν στις αγροτικές εργασίες, και γιαιριτζήδες στη θέση των καλλιεργητών (Sezer, 1999).

Στα τέλη του 19ου αιώνα σύμφωνα με τις οθωμανικές επετηρίδες του Βιλαετίου Μοναστηρίου, στον καζά της Φλώρινας εντοπίζονται 7 τζαμιά στην πόλη και 18 στα χωριά, 35 συνολικά εκκλησίες, στρατώνας, 30 χάνια, 2 αστυνομικά τμήματα μαρτυρώντας την ανάπτυξη της πόλης. Παράλληλα, πλήθος μύλων, 93 στον αριθμό, 2700 αποθήκες και πλήθος καλλιεργήσιμων εκτάσεων (Ιορδάνογλου, 1991).

Τον 19^ο αιώνα εμφανίζεται ο μουχτάρης, ο πρωτόγερος ή κοτζαμπάσης. Το 1833 θεσμοθετείται διάταγμα, όπου καθορίζεται ο τρόπος εκλογής κοινοτικών αρχόντων καθώς και τα καθήκοντά τους. Η κάθε συνοικία εκλέγει δυο κατοίκους που τους εκπροσωπούν ως κοινωνία και είναι αυτοί που φροντίζουν τα κοινά και ονομάζονται μουχτάρηδες ή κεχαγιάδες. Εκείνοι που εκλέγονται από τις συνοικίες είναι ανεξαρτήτου επαγγέλματος, μορφώσεως ή οικονομικής δύναμης (Κασκαμανίδης, 2018).

Κάθε συνοικία έχει 40 με 50 κατοικίες και αντιμετωπίζονταν ως χωριό. Από τον 19^ο αιώνα και μετά διοικητικό όργανο ήταν η δημογεροντία που αποτελούνταν από 3 έως 12 μέλη. Αυτοί εξέλεγαν τον μουχτάρη. Η δημογεροντία είχε στόχο να εποπτεύει σωστά την κατανομή και

είσπραξη των φόρων, να προνοεί για τα ζητήματα της τοπικής παραγωγής, του εμπορίου, της δημόσιας υγείας, της σωστής λειτουργίας των σχολείων και των θρησκευτικών ιδρυμάτων, την εξέλιξη των δημοσίων έργων και γενικότερα την διεξαγωγή και επίλυση οποιουδήποτε προβλήματος. Επίσης ο μουχτάρης εκλέγονταν από την κάθε συνοικία είχε ως αρμοδιότητα τη δημοσιοποίηση νόμων, κανονισμών και διαταγμάτων της κυβέρνησης. Τέλος, ο κεχαγιάς ορίζονταν από ανώτερους αξιωματικούς και δεν είχε διοικητικές αρμοδιότητες (Κασκαμανίδης, 2018).

Πλήρης κατάλογος των τσιφλικίων του Αλή πασά και των Υιών του παρατίθεται στον κατάλογο Φιλητά, όπως παρατίθεται στο έργο του Αραβαντινού (1895), και περιλαμβάνει τις περιοχές Γορντίτζοβο, Μπέτζι, Πάτελι, Σοροβίτζι, Τζέροβο, Ρόσσια, Βακούφκιον, Νεβέσκα, Πότι Βοστηράνι, Λετζίνη, Λοπινίκι, Μπαλμώρι, Νυόσκα, Καλιανίκι, Ιψοδώρα και Τζιμπαρδένι.

Κεφάλαιο 2ο

Οι Πηγές Για Την Ιστορία Του Καζά Της Φλώρινας Μέσα Από Το Αρχείο Του Αλή πασά

Στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας παρουσιάζεται η προσπάθεια εντοπισμού και επεξεργασίας των εγγράφων του αρχείου του Αλή πασά που αναφέρονται στον καζά της Φλώρινας. Πιο συγκεκριμένα, στο αρχείο εντοπίζονται οι περιοχές Βακούφ κιόι (σημ. Παπαγιάννης), Βοστηράνη (σημ. Μελίτη), Γκορντίτζοβο (σημ. Κέλλη), Μπάνιτσα (σημ. Βεύη), Μπέτζι (αταύτιστη περιοχή της Φλώρινας), Νεβέσκα (σημ. Νυμφαίο), Πάτελι (σημ. Αγ. Παντελεήμονας), Πετέρτζικα (σημ. Πέτρες), Πότι (τσιφλίκι αταύτιστο ενδεχομένως ενταγμένο στην επαρχία της Φλώρινας), Ρόσνια (σημ. Σιταριά), Σοροβίτζι (σημ. Αμύνταιο), Τσέροβο (σημ. Κλειδί) και τέλος αναφορές στην περιοχή της Φλώρινας.

Με βάση τον κατάλογο Φιλητά, ο οποίος περιλαμβάνει τα τσιφλίκια του Αλή πασά και των υιών του, όπως δημοσιεύθηκε από τον Αραβαντινό (1895), κάποιες περιοχές της Φλώρινας δεν εντοπίζονται στο αρχείο. Αναλυτικότερα και τηρώντας την ορθογραφία του καταλόγου, εντοπίζονται και στις δύο πηγές, στο αρχείο και στον κατάλογο, οι περιοχές Γορντίτζοβο, Μπέτζι, Πάτελι, Σοροβίτζι, Τζέροβο, Ρόσσια, Βακούφκιον, Νεβέσκα, (ωστόσο, τοποθετείται στην περιοχή Πτολεμαΐδα/ Σαριγκιόλι), Πότι (ενταγμένο στην περιοχή της Έδεσσας /Βοδενά) και Βοστηράνι. Αντίθετα, δεν εντοπίζονται αναφορές στο αρχείο σχετικά με τις περιοχές Λετζίνη, Λοπινίκι, Μπαλμώρι, Νυόσκα, Καλιανίκι, Ισοδώρα, Τζιμπαρδένι.

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται στα έγγραφα είναι η ελληνική, πλην κάποιων επιστολών σε ευρωπαϊκές γλώσσες, αντίθετα με την αναμενόμενη επιλογή της επίσημης τουρκικής γλώσσας. Όπως επισημαίνει ο Παναγιωτόπουλος (2009), παρόλο που διατηρούνταν οι λειτουργίες του Διβάν πασά, ο οποίος ασχολούνταν με την τουρκόφωνη αλληλογραφία του πασαλικίου, η ελληνική αποτέλεσε την επίσημη γλώσσα διοικητικής και προσωπικής αλληλογραφίας, κυρίως λόγω της ανεπαρκούς τουρκοφωνίας στην αυλή του Αλή πασά. Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί ότι ο λόγος είναι ιδιαίτερα εμποτισμένος με λέξεις τουρκικής προέλευσης, πολλές από τις οποίες χρησιμοποιούνται ως δάνεια και έχουν ενσωματωθεί στο λόγο ακόμα και στη σημερινή εποχή. Παράλληλα, εντοπίζονται παραλλαγές στην ορθογραφία των λέξεων μεταξύ των εγγράφων (ήνσαλλάχ /ίνσαλλάχ), ακόμα και γραμματικής φύσεως, αποδιδόμενες σε διαλεκτικές παραλλαγές.

Παράλληλα, εντοπίζονται κοινωνικές διάλεκτοι με βάση την κοινωνική θέση του συντάκτη και του μορφωτικού του επιπέδου (Μπερμπέρη, 2017). Με σκοπό τη διευκόλυνση της επεξεργασίας των κειμένων από τον αναγνώστη κάτω από κάθε έγγραφο παρατίθεται σύντομο ευρετήριο όρων.

Πριν την παρουσίαση της επεξεργασίας των εγγράφων του αρχείου πρέπει είναι να επισημανθεί πως στις οθωμανικές πηγές, σε αντίθεση με τις ευρωπαϊκές, γίνεται αναφορά ως επί το πλείστον στους Αρματολούς, καθώς αυτοί αποτελούν μορφή ενόπλων σωμάτων που επιτελούν τη φύλαξη και έλεγχο των δερβενίων και διαφύλαξης της τάξης στην υπαίθρο. Αντίθετα, οι Κλέφτες αναφέρονται ως ληστές, κακοποιά στοιχεία και εγκληματίες (Τσιάρας, 1971). Ο Βασδραβέλλης (1967) επισημαίνει πως ο θεσμός των Αρματολών συστάθηκε ή καλύτερα ανασυστάθηκε από την οθωμανική αυτοκρατορία με σκοπό τη διαφύλαξη της ασφάλειας της υπαίθρου από τη δράση των κλεφτών. Ωστόσο, επισημαίνει πως με τον όρο “Κλέφτες” οι Έλληνες εννοούν όσους κατέφυγαν στα ελληνικά βουνά και ήταν οπαδοί της ανεξαρτησίας, ενώ σύμφωνα με τους Τούρκους ήταν ληστές και αντίπαλοι της Οθωμανικής κυριαρχίας. Οι Έλληνες, κάτοικοι της υπαίθρου και των βουνών, μη μπορώντας να αντέξουν τις συνθήκες διαβίωσης και τις αυθαιρεσίες στις οθωμανοκρατούμενες περιοχές κατέφυγαν στα βουνά και επιδίδονταν στη ληστεία με σκοπό την επιβίωση αλλά και την εκδίκηση, αποτελώντας στην πορεία τον πρόδρομο των αγωνιστών του 1821. Ως αποτέλεσμα της αναστάτωσης και ανασφάλειας, η οθωμανική αυτοκρατορία προχώρησε στην πρόσληψη των πλέον επιφανών Κλεφτών ως φύλακες των δερβενίων, συστήνοντας με αυτό τον τρόπο το σώμα των Αρματολών με άτομα προερχόμενα από το σώμα των Κλεφτών (Βασδραβέλλης, 1967).

Αξίζει να σημειωθεί πως αυτό που ενώνει τους Κλέφτες δεν είναι παρά το ιδανικό του μίσους απέναντι στον δυνάστη, κάθε δυνάστη προερχόμενο από οποιοδήποτε έθνος ή θρησκεία, ενώ η γενεσιουργός αιτία της κλεφτουριάς είναι η εξαθλίωση, οι παραβιάσεις της οθωμανικής διοίκησης, η ανάγκη της αυτοσυντήρησης και η ροπή προς τον ελεύθερο και ανεξάρτητο βίο (Τσιάρας, 1971). Στα τέλη του 18ου αιώνα αφαιρέθηκαν από τους Αρματολούς περιοχές, όπου συνακολούθως άνησαν οι Κλέφτες και οι συγκρούσεις αυτών με Τουρκαλβανούς (Βασδραβέλλης, 1967).

Τα έγγραφα με βάση το περιεχόμενο τους θα μπορούσαν να ταξινομηθούν σε α) αρτζουχάλια και τα μαχζάρια, τα οποία είναι τα περισσότερα και τα πιο εκτεταμένα, β) τεσκερέδες και τα ταχβίλια, αποδείξεις είσπραξης δανεικών χρημάτων, τα οποία συντάσσονται τόσο από τον πασά και τους γιους του όσο και από απλούς πολίτες που έχουν δοσοληψίες μεταξύ τους, γ) μπουγιουρντιά, έγγραφες διαταγές του Αλή πασά προς υπηκόους και αξιωματούχους δ) κατάλογοι, οι οποίοι αφορούν την καταγραφή διάφορων αντικειμένων, στρατιωτικών μονάδων και

στρατιωτών, πασαλικίων, τσιφλικιών κ.α. Σε μικρότερη συχνότητα εμφανίζονται φερμάνια, γράμματα, αναφορές κ.α (Μπερμπερή, 2017).

Το μεγαλύτερο μέρος των εγγράφων είναι εισερχόμενα προς την αυλή του πασά , ωστόσο εντοπίζεται και ένας αριθμός εξερχόμενων γραπτών κειμένων, τα οποία επέστρεψαν στην αυλή για διάφορους λόγους, όπως στο πλαίσιο ελέγχων ή με έγγραφα εσωτερικής αλληλογραφίας μέσω των καπουτσοχαντάρηδων του Αλή πασά, όπως συμβαίνει με το τελευταίο έγγραφο, 1430, του κεφαλαίου αυτού.

Από την έρευνα στο αρχείο εντοπίστηκαν συνολικά 15 αναφορές στον καζά Φλωρίνης στην ελληνική γλώσσα σε ημιλόγιο ύφος, ενώ ακόμα 2 πηγές παρουσιάζουν τον όρο αναζήτησης χωρίς, ωστόσο, να εντοπίζονται με τη βοήθεια του ευρετηρίου. Πρόκειται για έξι αρτζουχάλια [33, 395, 653, 1203, 1307, 1378], επτά έγγραφα οικονομικής φύσης [174, 192, 193, 194, 196, 376, 1365] και δύο γράμματα [396, 1430]. Τέλος, οι δυο προαναφερθείσες πηγές, για τις οποίες δεν υπάρχει παραπομπή στο ευρετήριο [1396, 1397] μεταξύ των άλλων ατόμων που ανήκουν στις στρατιωτικές δυνάμεις αναφέρουν το όνομα Μουσταφάγα Φλωρίνα υποδηλώνοντας ενδεχομένως την καταγωγή του ατόμου αυτού.

Με βάση αυτή την κατηγοριοποίηση έχει γίνει και η ομαδοποίηση των πηγών. Έτσι, τα έγγραφα έχουν χωριστεί σε ενότητες, στα σχετικά με οικονομικής φύσεως υποθέσεις και τα αρτζουχάλια και τα γράμματα. Ωστόσο, στα αρτζουχάλια και τα γράμματα παρουσιάζονται αναλυτικότερα όσα έχουν εκτεταμένη αναφορά στη Φλώρινα και μπορούν να αξιοποιηθούν προς την εξαγωγή συμπερασμάτων, ενώ αντίθετα όσα περιέχουν σαν απλή αναφορά περιοχή της επαρχίας Φλώρινας έχουν ενταχθεί σε διαφορετική υποενότητα.

2.1 Παρουσίαση και Σχολιασμός Πηγών

2.1.1 Οικονομικής Φύσεως Έγγραφα

[174]

1 φ., 31x22 • (1150)

[Ιωάννινα], 2 Νοεμβρίου 1802

1802: Ταξάρχιου 2

Νά λάβη ὁ ἀφέντης μας κουσούρια

ἀπό τὰ περσηνά ἀλατζιάκια..... ἀσλ. 3624½

καί ἀπό τὰ φετεσηνά ἀλατζιάκια ἀπό

τά γενήματα λογαριασμένα, καί ἀπό τὰ σταφήλια

ἀπό τό χαράτζι, προβατονόμι καί ἀηλακτζήδε ἀσλ. 12676;

..... 16300½

4: Ταξάρχιου ἐμέτρησαν στὸν χαζνέν τοῦ Ταβῆ 700:

ἔμνηναν νά χρεωστοῦν χιλιάδες δέκα πέντε

καί ἑξακόσια καί μισό ἀλσ. 15.600:½

Νά δώσουν οἱ Μπατελιώτες

ἀπό τὰ περσηνά καί φετεσηνά

γενήματα ὅπου ἐλογαργιάστηκαν — ἀσλ. 1791:

ἀπό τὰ φετετεσηνά σταφήλια καί

ἀηλακτζήδες καί λήμνην — » 5534½

τα κουσούρια ὅπου τὰ ἐχρεωστοῦσαν — » 6179

ἀσλ. 13505

4: Ταζαρχίου έμέτρησαν στόν χαζνέν

τοῦ Νταβῆ

άσλ. 1700:

ἤγουν γρόσια ένδεκα χιλιάδ(ες)

καί όκτακόσια πέντε

άσλ. 11805:

άσλ. 11.805:

27.405 ½

Νά δώση τό Σοροβήτζι

άπό τά περσηνά καί φετεσηνά άλατζιάκια

άπό σταφήλια καί άηλακτζήδες

άπό τά φετεσηνά γενήματα.....

.....

άσλ. 3440:½

» 1935:

άσλ. 5375:½

4: Ταζαρχίου έμέτρησαν στόν χαζνέν

τοῦ Νταβῆ

» 700:

νά δώσουν

άλσ. 46751

4675½

άσλ. 32081

Νά δώση ἡ Πετέρτζηκα

άπό τον περσηνόν λογαριασμόν κατά

τό ἡμζαλί δευτέρι

άσλ. 1985:

άπό τά μπακιά φετεσηνά γενήματα

λογαριασμένα

»

1182:

άπό τά φετεσηνά σταφήλια,

άηλακτζήδες καί λήμνην και κρομίδι

» 1985:

άλσ. 5082:

ἐξόδευσεν ὁ Σαήτης (;) διὰ τὰ 18 σπήτια

ὅποῦ ἐφτιάσε στό Μπάζι.....

» 2692

ἀσλ. 2390:

2390:

ἀσλ. 34471 :

ἀπό Νεβέσκαν τό κέσμι διὰ τούς 1803

» 1250

ἤγουν γρόσια χιλιάδες τριάντα πέντε

καί ἑφτακόσια εἴκοσι ἓνα

ἀσλ. 35721

(τ.σ. Ἀλή πασᾶ)

Γλωσσάρι

κουσούρι= υπόλοιπο· ἀλατζάκια= χρέος· προβατονόμι= φόρος των προβάτων· ἀηλακτζήδε= ἔκτακτος αγρότης, ημερομίσθιος αγρότης· χαζνέν=ταμείο, νομίσματα· ἤμζαλί= υπογεγραμμένος· μπάκια= υπόλοιπο, διαρκής, διαρκώς, μόνιμα· λήμνην= δικαιώματα αλιείας· κέσμι= συνολική φορολογική υποχρέωση, εκμίσθωση δημοσίων προσόδων κατ' αποκοπήν

Νοηματική απόδοση

Στο έγγραφο 174 περιλαμβάνονται οι λογαριασμοί των δικαιωμάτων του Αλή πασά από 4 χωριά της επαρχίας Φλωρίνης, Πάτελι (σημ. Άγιος Παντελεήμονας), Σοροβίτζι (σημ. Αμύνταιο), Νεβέσκα (σημ. Νυμφαίο) και Πετέτζικα (σημ. Πέτρες). Σε κάθε περίπτωση ξεχωριστά αναγράφεται το υπόλοιπο από περσινό χρέος που έχει να λάβει ο αφέντης, ενώ στη συνέχεια ορίζεται και το φετινό από λογαριασμούς που αφορούν τα σταφύλια, τον φόρο των προβάτων, το κόστος των ἔκτακτων εργατών και τον κεφαλικό φόρο. Στη συνέχεια αφαιρείται το ποσό που μετρήθηκε από το ταμείο του Ταβή και το ορίζεται το προς εξόφληση υπόλοιπο, 15600 ½.

Στη συνέχεια ορίζεται το ποσό που έχουν να δώσουν οι κάτοικοι του Αγίου Παντελεήμονα συνολικά για τα περσινούς και τα φετινούς λογαριασμούς, προστίθενται το υπόλοιπο από το περσινό χρέος και τα δικαιώματα από τα φετινά σταφύλια, τα ημερομίσθια των εργατών και τα

δικαιώματα αλιείας. Τέλος, αφαιρείται το ποσό που μετρήθηκε στο ταμείο του Νταβή και το προς πληρωμή ποσό ορίζεται σε 11805½, ενώ καταγράφεται και το συνολικό προς είσπραξη ποσό.

Ακολουθεί κατά ανάλογο τρόπο ο υπολογισμός του χρέους του Αμυνταίου και της περιοχής των Πετρών. Οι κάτοικοι των Πετρών έχουν οφειλή σύμφωνα με το περσινό υπογεγραμμένο κατάστιχο, επιπλέον το υπόλοιπο από το φετινό λογαριασμό και τα δικαιώματα στα σταφύλια, του κρεμμυδιού, το κόστος των εργατών και τα δικαιώματα αλιείας. Προστίθεται σε αυτά και το κόστος που ξόδεψε ο Σαήτης για την κατασκευή 18 σπιτιών στο Μπάτζι ανεβάζοντας το χρέος σε 34471. Τέλος, από το Νυμφαίο η συνολική φορολογική υποχρέωση από την εκμίσθωση δημοσίων προσόδων (=κέσμι) ανέρχεται σε 1250. Η συνολική υποχρέωση των ανωτέρω περιοχών είναι 35721.

[192]

1 φ., 32χ22 • (1473)

Ίωάννινα, 29 Ὀκτωβρίου 1803

1803: Ὀκτωβρίου 29: Γκορνητζοβον

στάρι όσουμάκια τριακόσια πενήντα προς όκάδες 40: όσουμάκια	350:
βρήζα όσουμάκια έννεακόσια προς όκάδες 40	» 900:
κριθάρι όσουμάκια προς όκάδες 33 διακόσια πενήντα	» 250:
βρόμη όσουμάκια προς όκάδες 20: διακόσια πενήντα	» <u>250:</u>
	όσουμ: 1750:

600: φορτώματα κρασί προς όκάδες 100:

τό χαρατζί έφτακόσια πενήντα γρόσια άσλ(άνια)	750:
άηλαχτζήδες τριακόσια	» 300:
προβατονόμι διακόσια πενήντα	» <u>250:</u>
	γρόσια 1300:

Ήμεϊς οί Γκορνητζοβήτες έσυμφωνήσαμε μέ τόν ύψιλότατον βεζήρ έφέντην μας νά δίδωμεν τής ύψιλότητός του τό άνωθεν κέσμι από τά γενήματα στάρι όσουμάκια τριακόσια πενήντα, προς όκάδες σαράντα, βρήζα ένιακόσια

όσουμάκια πρόσ όκάδες 40: κριθάρι όσουμάκια διακόσια πενήντα πρόσ όκάδες 33: καί βρώμη όσουμάκια διακόσια πενήντα πρόσ όκάδες 20: σταφήλια φορτώματα έξακόσια πρόσ όκάδες 100: διά τό χαράτζι γρόσια έφτακόσια πενήντα, διά τούς άηλακτζήδες γρόσια τριακόσια. από τό προβατονόμι γρόσια διακόσια πενήντα διά τούς 1804: καί κατά τό ύψιλόν μπουγιουρντί:

1803: Αηδημητρίου 29: - Ίωάννινα

γέλλο κοτζαμπασι βεβεονου τα ανοθεν
παπά στοϊως βεβεονου τα ανοθεν
τραγαση του στοϊκο βεβεονου τα ανοθεν
μπογοϊα βεβεόνου τα ανοθεν
καί ὄλη ή χοριάνη μηκρί και μεγάλη
στρεγομε τα ανοθεν γραμενα

[έπί τοῦ νότου:]

Γκορνήτζιοβον

Γλωσσάρι

όσουμάκια= μονάδα χωρητικότητας ή βάρους· βρήζα= σίκαλη· χαράτζι= κεφαλικός φόρος· κέσμι= συνολική φορολογική υποχρέωση· άηλακτζήδες= έκτακτος αγρότης, ημερομίσθιος αγρότης· προβατονόμι= φόρος των προβάτων·

Νοηματική απόδοση

Το έγγραφο 192 αποτελεί ένα συμφωνητικό μεταξύ των κατοίκων του Γκορντίτσοβο (Κέλλη) και του Αλή πασά σχετικά με τις φορολογικές τους υποχρεώσεις, το λεγόμενο «κέσμι», του χωριού . Αναφέρονται αναλυτικά οι προσυμφωνημένες τιμές ανά είδος, σιτάρι, σίκαλη, κριθάρι, βρώμη, και σταφύλια με μονάδα βάρους την οκά. Συνάμα, αναφέρονται οι επιπλέον φόροι πέραν της παραγωγής, το χαράτσι, οι παροχές των ημερομίσθιων αγροτών και ο φόρος των προβάτων. Υπογράφουν κάτοικοι της περιοχής.

1803: Ὀκτωβρίου 29, Πετέρτζηκα

στάρι ὄσουμάκια εκατό πρὸς ὀκάδ(ες): 40 ὄσουμ:

100:

βρήζα ὄσουμάκια διακόσια πρὸς ὀκάδ(ες): 40 » 200:

κριθάρι ὄσουμάκια ἑκατὸν πενήντα πρὸς ὀκάδ(ες): 33 »

150:

βρώμη ὄσουμάκια εἴκοσι πέντε πρὸς ὀκάδ(ες): 20

25:

ὄσουμ :

475

250: φορτώματα κρασί σταφήλια πρὸς ὀκάδ(ες): 100

ἀπὸ 20 ἀηλακτζήδες 200

ἀπὸ τὴν λήμνην Ῥωμαίων 45

ἀπὸ τὴν λήμνην Τούρκων..... 300

ἀπὸ τὰ κρομήδια 100

ἀλσ. 645

Ἡμεῖς οἱ Πετρετζικιώτες ἐσυμφωνήσαμε μὲ τον ὑψηλότατον βεζήρην ἐφέντην μας νά δίδωμεν τῆς ὑψηλότητός του τό ἄνωθεν κέσμι ἀπὸ τὰ γενήματα, στάρι ὄσουμάκια ἑκατό πρὸς ὀκ(άδες):40:, βρήζα ὄσουμάκια διακόσια πρὸς ὀκ(άδες): 40:, κριθάρι ὄσουμάκια ἑκατὸν πενήντα πρὸς ὀκ(άδες): 33, βρώμη ὄσουμάκια εἴκοσι πέντε πρὸς ὀκ(άδες):20, σταφήλια φορτώματα διακόσια πενήντα πρὸς ὀκ(άδες): 100:, ἀπὸ τοὺς ἀηλακτζήδες γρόσια διακόσια, ἀπὸ τὴν λήμνην Ῥωμαίων γρόσια σαράντα πέντε, ἀπὸ τὴν λήμνην Τούρκων γρόσια τριακόσια, ἀπὸ τὰ κρομήδια γρόσια ἑκατό, διὰ τὸν σενέ 1804: καί κατὰ τό ὑψιλὸν πουγιουρτί.

1803: Ὀκτομβρίου 29: Ίωάννινα

ἐγο ὁ μήτρος βάλτζες βεβεόνου τα ανοθεν

παπα ἀντόνης βεβεονου τα ανοθεν

νικολας στοιτζε βεβεονου τα ανοθεν

καί ὄλη ἡ χοριανη μικρη καί μεγαλη στερεγομε τα ανοθεν γραμενα

Γλωσσάρι

όσουμάκια= μονάδα χωρητικότητας ή βάρους· κέσμι= ορισμένη τιμή, συνολική φορολογική επιβάρυνση· ἀηλακτζήδες= έκτακτος αγρότης, ημερομίσθιος αγρότης·

Νοηματική απόδοση

Πρόκειται για ένα συμφωνητικό μεταξύ των κατοίκων του χωριού Πετέρτζικα (σημ. Πέτρες) και του Αλή πασά, το οποίο συντάχθηκε στις 29 Οκτωβρίου του 1803 και στο οποίο αναφέρονται οι φορολογικές υποχρεώσεις (=κέσμι) που αφορούν το επόμενο έτος, 1804. Αναφέρεται ο φόρος επί της παραγωγής σχετικέ με το σιτάρι, τη σίκαλη, τη βρώμη, το κριθάρι και τα σταφύλια. Επιπλέον, καταγράφεται ο μισθός των αγροτικών εργατών, όπως και η πρόσοδος της λίμνης, η οποία ανέρχεται σε 45 γρόσια από τους χριστιανούς έναντι 300 από τους μουσουλμάνους και 100 γρόσια για τα κρεμμύδια. Τέλος, υπογράφεται από κατοίκους της περιοχής.

[194]

1 φ., 32χ22 • (1472)

Ίωάννινα, 29 Ὀκτωβρίου 1803

1803: Ὀκτομβρίου 29: Σοροβήτζι.

στάρι όσουμάκια ἐξήγντα πρὸς ὀκάδ(ες): 40 ...	όσουμάκια	60
βρήζα όσουμάκια διακόσια πρὸς ὀκάδ(ες):40	»	200:
κριθάρι όσουμάκια ἑκατόν δέκα πρὸς ὀκάδ(ες): [33].....	»	110:
βρώμη όσουμάκια σαράντα πρὸς ὀκάδ(ες):20.....	»	40:
ἀραποσίτι όσουμάκια εἴκοσι πέντε πρὸς ὀκάδ(ες): 40.....	»	<u>25:</u>
	όσουμ.	435:

325: φορτώματα σταφήλια πρὸς ὀκάδ(ες): 100:

ἀπό τούς ἀηλακτζήδες.....	ἀσλ(άνια)	60:
ἀπό τήν λήμνην	»	35:
ἀπό τά τζιαήρια.....	»	<u>32:</u>
	ἀσλ(άνια)	127:

Ἡμεῖς οἱ Σοροβητζιώτες ἐσυμφωνήσαμε μέ τόν ὑψηλότατον βεζήρην ἐφένδην μας νά δίδωμεν τῆς ὑψιλότητός του τό ἄνωθεν κέσμι ἀπό τά γεννήματα στάρη ὄσουμάκια ἐξήντα πρὸς ὀκάδες 40:, βρήζα ὄσουμάκια διακόσια πρὸς ὀκάδες 40: κριθάρι ὄσουμάκια ἑκατόν δέκα πρὸς ὀκάδες 33: βρώμη ὄσουμάκια σαράντα πρὸς ὀκάδες 20: ἀραποσίτι ὄσουμάκια εἴκοσι πέντε πρὸς ὀκάδ(ες):40:, σταφήλια φορτώματα τριακόσια εἴκοσι πέντε πρὸς ὀκάδ(ες) 100:, διά τούς ἀηλακτζήδες γρόσια ἐξήντα, ἀπό τήν λήμνην γρόσια τριάντα πέντε, ἀπό τά τζιαήρια γρόσια τριάντα δύο διά τόν σενέ 1804: καί κατά τό ὑψιλόν πουγιουρτί:

1803 Ὀκτομβρίου 29: Ἰωάννινα

εγο μινκο ηοβανε στρεγο τα ανοθεν
 κοστα(;) ηοβαν βεβεονου τα ανοθεν
 μιλλο στενια βεβεονου τα ανοθεν
 και ὄλη η χοριανη μικρί και μεγαλη στρεγομε τα ανοθεν γραμενα

[ἐπί τοῦ νότου:]

Σουροβήτζι

Γλωσσάρι

ἀηλακτζήδες= ἑκτακτος αγρότης, ημερομίσθιος αγρότης· βρήζα= σίκαλη· κέσμι= ορισμένη τιμή, συνολική φορολογική επιβάρυνση· σενέ= ἔτος, χρονιά

Νοηματική απόδοση

Πρόκειται για ἓνα συμφωνητικό μεταξύ των κατοίκων του χωριού Σοροβίτζι (σημ. Αμύνταιο) προς τον Αλή πασά με αναφορά στους φόρους που πρέπει να καταβληθούν για το ἐρχόμενο ἔτος 1804. Αναφέρονται οἱ ποσότητες δημητριακῶν, πιο συγκεκριμένα σχετικά με το κριθάρι, τη βρώμη, το

καλαμπόκι και τα σταφύλια. Παράλληλα, αποτυπώνονται οι φόροι για το έτος 1804, οι οποίοι περιλαμβάνουν τους μισθούς των ημερομίσθιων εργατών, το φόρο της λίμνης και το φόρο από τα τζιαήρια. Η συμφωνία επικυρώνεται από το σύνολο του χωριού.

[196]

1 φ., 32χ22 • (1474)

Ίωάννινα, 29 Ὀκτωβρίου 1803

1803: Ὀκτωβρίου 29: Μπάτελε

βρήζα ὄσουμάκια ἑξακόσια πενήντα πρὸς ὀκάδες 40 ὄσουμ:

650:

κριθάρι ὄσουμάκια πεντακόσια πρὸς ὀκάδες 33 »

500:

βρώμη ὄσουμάκια ἑκατὸ πρὸς ὀκάδες 20 »

100:

ὄσουμάκια: 1250:

800: φορτώματα σταφήλια πρὸς ὀκάδ(ες) 100:

ἀπὸ τοῦς ἀηλακτζήδεςγρόσια 360:

ἀπὸ ττὴν λήμνην » 160:

..... γροσ(ια) 520:

Ἡμεῖς οἱ Μπατελιώτες ἐσυμφωνήσαμε μὲ τὸν ὑψηλότατον βεζήρη ἐφέντην μας νὰ δίδωμεν τῆς ὑψηλότητός του τὸ ἄνωθεν κέσμι ἀπὸ τὰ γεννήματα βρήζα ὄσουμάκια ἑξακόσια πενήντα πρὸς ὀκάδες 40 το ὄσουμάκι, κριθάρι ὄσουμάκια πεντακόσια πρὸς ὀκάδ(ες): 33: καὶ βρώμη ὄσουμάκια ἑκατὸν πρὸς ὀκάδ(ες):, 20: , σταφήλια φορτώματα ὀκτακόσια πρὸς ὀκάδες 100:, ἀπὸ τοῦς ἀηλακτζήδες γρόσια τριακόσια ἐξήντα καὶ ἀπὸ τὴν λήμνην γρόσια ἑκατὸν ἐξήντα,διὰ τὸν σενέ 1804:καὶ τὸ ὑψιλὸν πουγιουρτί.

1803: Ὀκτομβρίου 29:

Ἰωάννινα

ἐγὼ στενιας του Θεοδὸρι βεβεονου τα ανοθεν
αναστος του παπά βεβεονου τα ανοθεν
μιχι πεσε βεβεονου τα ανοθεν
και ὅλη η χοριανή μικρι και μεγαλη στρεγομε τα ανοθεν γραμένα

[ἐπί τοῦ νότου:]

Μπάτελε

Γλωσσάρι

ἀηλακτζήδες= ἑκτακτος αγρότης, ημερομίσθιος αγρότης· βρήζα= σίκαλη· κέσμι=
ορισμένη τιμή, συνολική φορολογική επιβάρυνση· πουγιουρντί= ἔγγραφη διαταγή

Νοηματική απόδοση

Πρόκειται για ἕνα συμφωνητικό μεταξύ των κατοίκων του χωριού Μπάτελε (σημ. Ἅγιος Παντελεήμονας) και του Αλή πασά σχετικά με τις φορολογικές υποχρεώσεις του χωριού την ερχόμενη χρονιά, 1804. Σε αυτό το ἔγγραφο αναφέρονται οι φόροι που πρέπει να δώσουν οι κάτοικοι σύμφωνα με τα ὅσα ἔχουν συμφωνηθεῖ μεταξύ των αὐτῶν και του Αλή πασά σχετικά με την παραγωγή σίκαλης, κριθαριού, βρώμης και σταφυλιῶν. Επίσης, ορίζεται το κόστος των ημερομίσθιων εργατῶν και η χρέωση αξιοποίησης της λίμνης. Υπογράφουν κάτοικοι του χωριού στη θέση ὅλων των χωρικών.

[376]

Λογαριασμός Γκορνιτζόβου διά τά κέσμι ἡμορον τῶν 1807:

350: ὀσμάκια σιτάρι πρόσ γρ: 5:30.....γρ:	2012:20:
900: βρίζα πρόσ » 4:20γρ:	4050:
250: κριθάρι » 3:»	750
250: Βρώμη.....» 1:20.....»	<u>375</u>
1750: ὀσμάκια	» 7187:20:

600: φορτόματα σταφήλια πρόσ 8.....γρ:	4800
ἀπό χαράτζια.....	750:
ἀπό ἀηλακτζήδες.....	300:
ἀπό προβατονόμι.....	250:

13287:20

τό συνηθισμένον διά τό δερβένη	188:
εἰς τό σιτάρι	101:
εἰς τό κριάσι..... <u>8:</u>	<u>297:</u>
	13584:

1/2

εἶχαν μείνει χρεῶσται καί ἀπό τόν περσινόν
λογαριασμόν βουλομένον ἀπό τόν ἀφέντην μας
τόν ὁποῖον τόν ἔχουν εἰς τό χέρι τους..... 17346:1/2
ἀσλ.. 30931:

τά δομένα:

τόν μερτζάριδων.....γρ:	9300:
τοῦ Λιάτζε Μαμάλη ξεπληρωμή ὄλου- φέδων τοῦ Παραμυθιάς.....	2000:
τοῦ Πίπο Ῥαδοβίτζκα λουφέ Δοποβγιάνης <u>1000:</u>	
	12300:

32: φορτόματα σιτάρι έπηγαν στόν Χουσα

Γκέκα στήν Πάπια πρὸς γρ: 14: 15: 460:
12760: 12760

ηγοῦν γρόσια δεκαοχτώ χιλιάδες καί εκατόν εβδομήντα
ένα μένουν χρεῶσται _____
ἀσλ. 18171:

ἔδωσαν καί τοῦ Αχμέτ Ζαβαλιάνη δια ξεπληρωμήν
λουφέ Παραμιθιάς μέ ταχλίβι ἀφεντικόν..... » 3300

ηγουν γροσια δεκα τεσερις χιλιαδες και οχτακόσια
ἑβδομήντα ἕνα..... ἀσλ.14871

κατεβαίνουν καί ὅσα τούς ἐχάρισεν ὁ ἀφέντης μας
ἀπό τό κέσμι της απερασμένης χρονιάς τῶν 1807.... » 1750:
ασλ. 13121

τά ὅποια τά ἔδωσαν μέ ὁμολογία τους τῶν τζαρτζήδων
Γιανιότων καί ἐξόφλησανγρ: 13121

ι²

Λογαριασμός τοῦ Πάτελη διά τό κέσμι ἡμορον τῶν 1807:

650: ὀσμάρια βρίζα πρὸς γρ. 4:20.....γρ: 2925:
500: κριθάρι..... » 3:.....»: 1500:
100: βρώμη..... » 1:20.....»: 150:
1250: ὀσμ: ἀσλ. 4575

800: φορτόματα σταφύλια πρὸς 8..... » 6400
ἀπό ἀηλιακτζήδες..... » 405:
ἀπό τήν λίμνην..... » 160:
τό συνηθισμένον διά τό χάρτζη δερβένι.....» 188:
διά σιτάρι στό δερδένι κέσμι..... » 101:
διά κρέας στό δερδένι » 8:
..... 11837:

εἶχαν μείνει χρεῶσται καί ἀπό τόν περσινόν

λογαριασμόν, βουλομένον από τον αφέντην μας
τόν όποιον τόν έχουν εις τό χέρι τους.....
.....

15268:
άσλ. 27105:

τα δομένα

των μερτζάριδων γρ:8300:
του Άχμέτ Ζαβαλιάνη λουφές Παραμυθιάς 2500:
του Άηνητήν Ζιάρκανη
του μαστορο-Αντώνη Μοναστερλή όπου
δούλεψεν εις Άρταν και Σαλαώραν 1750:
του Πίπο Ραδοβίτζια λουφές Δοποβγιάνης 1500:

24: φορ[τώματα] βρίζα του Χουσα Γκέκα στην
Πάπιαν προς γρ: 11: παρ: 10:

270:

16820: 16820

μείνουν χρεῶσται δέκα χιλιάδες διακόσια ογδόντα

πέντε γρόσια

άσλ 10285

κατεβαίνουν και όσα τούς εχάρισες ο αφέντης μας

από τό κέσμι της απερασμένης χρονιάς του 1807

» 1400

άσλ. 8885:

τά όποια τά έδωσαν των κάτωθεν με όμολογίες τους και έξώφλησαν

των τζαρτζήδων Γιαννίνου

1885:

των κοπάδων Γιαννίνου

5000:

των μουταφτζήδων Γιαννίνου

2000:

8885

Γ³

Λογαριασμός του Σοροβίτζη διά τό κέσμι ήμορον των 1807:

60: όσμάκια **σιτάρι** προς γρ. 5:30.....

άσλ. 345:

200: βρίζα

» 4:20.....

» 900:

110: κριθάρι	» 3:	» 330:
40: βρώμη	» 1:20.....	» 60:
<u>25</u> : άραποσίτι	» 4:20.....	» <u>112:20</u>
435 όσμ:		1747:20

325: φορτόματα σταφύλια προς 8.....		» 2600:
άπό άϊλακτζήδες		60:
άπό τήν λίμνην		35:
άπό τζαήρια		32
τό χάρτζη διά τό δερβένι		110
το σιτάρι του.....		80:
τό χριάσι		8
άπό τό κεραμουργιόν	<u>50</u>	<u>248:</u>
	άσλ.	4722:½

είχαν μείνει χρεώσται και άπό τόν περσινόν
 λογαριασμόν βουλομένον άπό τόν αυθέντην μας
 τόν όποϊον τό έχουν στό χέρι τους

	<u>6867:½</u>
άσλ.	11590:

τα δομένα

των μερτζάριδων	γρ: 4600:	
τό σουμπασλήκι του Γιαούπ Σέλτζκα	γρ.: 800:	
του μαστορο-Αντώνη Μοναστερλή που δούλειμε στη Άρτα και Σαλαώρα	1211:20	
του Πίπο Ραδοβίτζκα λουφέ Τοποβιάνης	1000:	
Ι0: φορτ: στάρι του Χουσα Γκέκα στην Πάπια	<u>143:30</u>	
	7755:10	7755:10

ήγουν γρόσια τρης χιλιάδες οχτακόσια τριάντα
 τέσερα και ζολότα

τά ὅποια τά ἔδωσαν τῶν κάτωθεν μέ ὁμολογίαις τους
καί ἐξώφλησαν

τῶν μασταντζήδων Γιαννίνου	1500:	
τῶν καζάζηδων Ἑβραίων Γιαννίκου	2334:	3834:

I⁴

Λογαριασμός τοῦ Τζερόβου διά τό κέσμι ἡμορον τῶν 1807:

200: ὀσμάκια σιτάρι πρὸς γρ. 5:30	ἀσλ.	1150:
250: βρίζα	»	1125:
100: κριθάρι	»	300:
50: βρώμη.....	»	75:
75: ἀραποσίτι	»	337: ¹ / ₂
<u>10: πρενίτζα</u>	»	<u>30</u>
685:	»	3017: ¹ / ₂

ἀπό ἀλιακτζήδες	γρ.30	
τό κέσμι χάρτζη δερβειοῦ.....	60	
το σιτάρι.....	48	
τό κριάσι	8	<u>146</u>
εἶχαν μείνει χρεῶσται καί ἀπό τόν περσινόν		ἀσλ. 3163: ¹ / ₂
λογαριασμόν βουλόμενον ἀπό τόν ἀφέντην μας		
τόν ὅποιον τόν ἔχουν εἰς τό χέρι του		» <u>3488: ¹/₂</u>
		ἀσλ. 6652

τα δομένα

τῶν μετζάριδων	γρ:	2300:
48: ὀσμάκια στάρι ἔφαγαν ὁ Μήτηρο Μπούκος		
καί Θανάση Γγιόνης στό ντερβένη πρὸς γρ: 5: 30:		276:
47: ὄσ: βρίζα οἱ ἴδιοι πρὸς γρ: 4: ¹ / ₂		211: ¹ / ₂

24: ὄσ: κριθάρι οἱ ἴδιοι γρ: 3:	73: 1/2
23: φορ: ἀλεύρι σταρίσιο ἔστειλαν τοῦ Μέτζε Μπόνο στήν Ὠχρη πρὸς γρ: 14: 15	330: 1/2
33: φορτ: στάρι στό χέρι τοῦ Χοῦσα στήν Μπάπια	<u>474: 1/2</u>
	3666:
στόν χαζνέν τεσκερές Ἀδήμπεγη 190	<u>3856:</u>
	ἀσλ. 2796:

δύω χιλιάδες καί εφτακόσια ἐνενήντα ἕξι μένουν
χρεῶσται. Τά ὅποια τά ἔδωσαν μέ ὁμολογίαν τους
τῶν Ἑβραίων καζάζηδων Ἰωαννίνου καί ἐξώφλησαν 2796:

*παραλείπονται τα τμήματα του ἐγγράφου I⁵-I⁷, καθώς δεν ενδιαφέρονται στην περιοχή της
Φλώρινας*

I⁸

Τό ἡμορον ἀπό τό καινούργιον τσιφληκι Πότι τό ἔκαμεν μαχτού ὁ Μέτζε Μπόνοσ μέ τό νά ἦτον
φαγάτον* γρ: 600: τά ἐμέτρησαν στον ἀφεντικόν χαζνέν, τεσκερές Ἀδέμπεγη.

Λογαριασμός ἀπό τό Μπέτζη τζηφληκι τοῦ ἀθθεντός μας διά τούς 1807:

τό κέσμι ἡμορον μαζί μέ τό σουμπασληκι.....γρόσια 10000:

ἐμέτρησαν στόν ἀφεντικό χαζνέν τεσκερές

Ἀδέμπεγη.....4200

ἔπῆρεν ὁ Καραμέτα ἀπό σουμπασληκι

κατά τόν τεσκερές του ὅτι τά 700: θά τα πάρη

ὁ Μάνε οπου εἶναι σούμπασης..... 300 4500

ηγουν γρόσια πέντε χιλιάδες καί πεντακόσια..... ἀσλ 5500

κατεβαίνουν καί τό σουμπασληκι τοῦ Μάνε Σέχου 700

ἀσλ 4800

τά ἔδωσαν εἰς τούς πολίτας ἀργαστηριαρέους

Γιαννίνου καί ἐξώφλησαν 4800

Γλωσσάρι

ὀσμάκι= μονάδα χωρητικότητας ἢ βάρους· ἀηλιακτζήδες= ἔκτακτοι αγρότες· προβατονόμι= φόρος
ἐπί των προβάτων· δερβένι= ορεινό πέρασμα· μερτζάρηδες= μικροπωλητές· λουφές=μισθός·

κέσμι=εκμίσθωση δημοσίων προσόδων κατ' αποκοπήν· λίμνην= δικαιώματα αλιείας·
χάρτζη=δαπάνη· τζαήρη=λιβάδι, βοσκοτόπος· μαχτού= σύνολο φόρων μιας κοινότητας κατ'
αποκοπήν· χαζνές=ταμείο· τεσκερές= σημείωμα, απόδειξη· σουμπαλσηκι= οι απολαβές του
διαχειριστή του τσιφλικιού·

Νοηματική απόδοση

Το παρόν έγγραφο του αρχείου αποτυπώνει την εκκαθάριση λογαριασμών, χωρίς ωστόσο να
υπάρχει αναφορά στο έτος, και αφορά μεταξύ άλλων τα χωριά του καζά της Φλώρινας,
Γκορνίτζοβο (σημ. Κέλλη), Πάτελι (σημ. Άγιος Παντελεήμονας), Σοροβίτζι (σημ. Αμύνταιο),
Τζέροβο (σημ. Κλειδί) και τα τσιφλίκια Πότι και Μπέτζι. Οι φορολογικές υποχρεώσεις για το χωριό
Γκορνίτζοβο αφορούν την παραγωγή σίκαλης, σιταριού, κριθαριού και βρώμης παράλληλα με τα
φορτώματα σταφυλιού,. Επιπλέον, επιβάλλονται και καταγράφονται ο κεφαλικός φόρος, τα έσοδα
διαμονής από τους εποχικούς εργάτες και ο φόρος των προβάτων. Παράλληλα, επιβάλλεται φόρος
για το δερβένι. Τέλος, σε κάθε περίπτωση αναφέρεται ο φόρος που είχε μείνει από το προηγούμενο
χρόνο, όπως και όσα χρέη έχουν αποπληρωθεί, όπως με μορφή αποπληρωμής του σούμπαση, και
αναγράφεται ρητώς το υπόλοιπο αυτών. Στην περίπτωση της Κέλλης (Γκορνίτσοβο) και του Αγίου
Παντελεήμονα (Πάτελι) χαρίζεται το υπόλοιπο του χρέους της χρονιάς 1807. Τέλος, εξόφληση
σημειώνεται με ομόλογα.

[1365]

6 φ., 33χ23 • (320)

χ.τ., άχρονολόγητο

[φ• 2^α]

Καταγραφή τοῦ ἱρατιοῦ ὄλου τοῦ Βελῆ πασιᾶ ἀπό τζεφληκιά του μαλκιανέδες
του καί καθ' ἐξῆς, ὁποῦ εἰς μίαν ἀνάλογον καί εὐτυχεισμένην χρονίαν, νά
πουληθῆ τό σιτάρη πρὸς πέντε γρόσσια πόσο ἡμπορεῖ νά γένη.

.....

(παραλείπονται οἱ υπόλοιπες αναφορές καὶ παρατίθενται μόνο οἱ σχετικές με τὴ
Φλώρινα)

Εἰς τό βηλαέτη Φλόρηνας

60 Ρόσνια

γρ. 27500

17	Βακούφ κιοϊΐ	:	5000
<u>6</u>	Βοστηράνι	:	<u>2000</u>
83			34500

Γλωσσάρι

μαλικανές: γαίες του κράτους ή άλλες πρόσοδοι που παραχωρούνται σε κάποιον ως ιδιοκτησία εφ' όρου ζωής, μη κληρονομούμενες, ούτε πωλούμενες ή μεταβιβαζόμενες σε τρίτους' βιλαέτι= διοικητική διαίρεση, περιφέρεια: στην όψιμη Τουρκοκρατία αντιστοιχεί με τον καζά, νομός, επαρχία, νομαρχία' ιρατιοϋ= εισόδημα'

Νοηματική απόδοση

Το παρόν έγγραφο αποτελεί έναν πίνακα καταγραφής του συνόλου του ιρατιού (των εισοδημάτων) του υιού του Αλή πασά, Βελή πασά, από τα τσιφλίκια του, τις ισόβιες εκμισθώσεις δημοσίων προσόδων και άλλα. Ο συγκεκριμένος πίνακας αναφέρεται στο βιλαέτι της Φλώρινας. Ο υπολογισμός αναφέρεται στα εισοδήματα μιας εύπορης χρονιάς όπου το σιτάρι μπορεί να πουληθεί για 5 γρόσια. Αναφέρεται στα χωριά Ρόσνα (σημ. Σιταριά), Βακούφ κιοϊΐ (σημ. Παπαγιάννης) και Βοστηράνι (σημ. Μελίτη).

Σχολιασμός Εγγράφων Οικονομικής Φύσεως

Το σύνολο των εγγράφων που προέρχεται από το αρχείο του Αλή πασά παρουσιάζουν οικονομικής φύσεως θέματα, καταστρώσεις λογαριασμών και συμφωνητικά φορολογίας, όπως αυτή έχει συμφωνηθεί μεταξύ των κατοίκων κάθε χωριού και του Αλή πασά, όπως και την καταγραφή των εισοδημάτων προερχόμενων από τη γη του Βελή πασά.

Κατά την καταγραφή των οικονομικών υποχρεώσεων των αγροτών προς τον κύριο της γης βασικός όρος γύρω από τον οποίο διαρθρώνονται οι υποχρεώσεις είναι ο όρος “κέσμι”, ισοδύναμος με την έννοια της γαιοπροσόδου και την ελληνική λέξη “ήμορον”, υποδηλώνοντας την αντισπορά, που την εν λόγω περίοδο ισοδυναμεί με σταθερή γαιοπρόσοδο ισοδύναμη με την ποσότητα σπόρου. Μονάδα μέτρησης της χωρητικότητας της αποτελεί το οσουμάκι. Η γαιοπρόσοδος αποτελεί το κύριο εισόδημα του Αλή πασά συνάμα με τους φόρους (Ασδραχάς, 1982).

Στα συμφωνητικά οι γαιοπρόσοδοι αναφέρονται σε φυσικές και νομισματικές αξίες, παράλληλα με τους εκάστοτε φόρους και δικαιώματα. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι

καλλιέργειες δημητριακών και αμπελιών, ενώ στη δεύτερη η κηπευτική παραγωγή, η αλιεία και η κτηνοτροφία. Ωστόσο, παρά τη φαινομενικά διαφορετική εντύπωση που προκαλείται, η φυσική πρόσοδος μετατρέπεται σε χρηματική μέσω της αποθήκευσης και της πώλησης των προϊόντων εν ονόματι του κυρίου τους. Βέβαια, παρά το γεγονός ότι οι πρόσοδοι εξοφλούνται σε διαφορετικά πρόσωπα, μόνο ένα μικρό υπόλοιπο χρημάτων κατέληγε στο ταμείο του Αλή πασά, καθώς ο αντικαταστάτης του ασκούσε ταυτόχρονα και άλλα καθήκοντα πληρώνοντας τις οικονομικές υποχρεώσεις της γαιοκτησίας, όπως την πληρωμή των σουμπασήδων και των δερβενατζήδων (Ασδραχάς, 1982).

Ως προς τον υποχρεωτικό εκχρηματισμό τους εξετάζονται οι έγγειες πρόσοδοι, οι οποίες σε συνδυασμό με τις χρηματικές, οδηγούν στην αδυναμία απόκτησης χρηματικών εισοδημάτων από πλευράς των χωρικών και τόσο στην ένταξη στη μεγάλη ιδιοκτησία μέσω της υπερχρέωσης όσο και στην αποσταθεροποίηση της γεωργικής οικονομίας μέσω της παροχέτευσης των πλεονασμάτων στην τακτοποίηση των φορολογικών υποχρεώσεων της προσόδου (Ασδραχάς, 1982).

Τέλος, πριν την περαιτέρω ανάλυση των εγγράφων του αρχείου αξίζει να σημειωθεί πως σε έναν ελάχιστο αριθμό περιπτώσεων γίνεται πληρωμή και σε φυσικό προϊόν, στο Αμύνταιο, την Κέλλη, τον Άγιο Παντελεήμονα και το Κλειδί, ενώ στα δυο πρώτα χωριά έχει σημειωθεί και διαγραφή του χρέους κάποιου έτους από τον ίδιο τον Αλή πασά. Το κοινοτικό χρέος αφορά συσσώρευση χρεών από προηγούμενες χρονιές και είχε ως απόρροια την μετατροπή των περιοχών σε τσιφλίκια. Η ολική εξόφληση των χρεών υλοποιείται μέσω ομολόγων, ουσιαστικά δανείων των χωρικών από τους κατοίκους των πόλεων. Σε αυτή την περίπτωση συντεχνίες των Ιωαννίνων αναλάμβαναν με μορφή ομολόγου να καλύψουν το χρέος στον αφέντη, χωρίς να γίνεται αναφορά στον τρόπο διευθέτησης και εξόφλησης του δανεισμού. Επρόκειτο στην ουσία για μια διαδικασία υπερχρέωσης των κατοίκων των χωριών στους κατοίκους της πόλης (Ασδραχάς, 1982).

Έχοντας φορολογικές υποχρεώσεις, οι χωρικοί οδηγούνται στην εκμηδένιση των δυνατοτήτων απόκτησης χρηματικών εισοδημάτων με απόρροια την καταχρέωση των αγροτικών κοινοτήτων και την ένταξη τους στο σύστημα της μεγάλης γαιοκτησίας (Ασδραχάς, 1982). Επιπλέον, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις επιβάρυνσης λόγω αυθαιρεσιών των ενδιάμεσων προσώπων, όπως ο σούμπασης (Ασδραχάς, 1982), τους οποίους ο Γιαννόπουλος (1972) χαρακτηρίζει ως πρόσωπα άθλια που επιχειρούσαν να πλουτίσουν εις βάρος τόσο του ιδιοκτήτη όσο και των ραγιάδων.

Το έγγραφο με αριθμηση 174 χρονολογείται τον Νοέμβριο του 1802 και όπως προαναφέρθηκε ορίζει τις οικονομικές υποχρεώσεις που έχουν οι κάτοικοι τεσσάρων περιοχών που

ανήκουν στην επαρχία Φλωρίνης, του Αγίου Παντελεήμονα, του Αμυνταίου, των Πετρών και του Νυμφαίου. Επίσης, υπάρχει αναφορά στην περιοχή Μπάτζι, το οποίο σύμφωνα με τον Παναγιωτόπουλο (2007) ταυτίζεται με την περιοχή Μπέτζι του καταλόγου Φιλητά, όπως αυτός έχει δημοσιευθεί από τον Αραβαντινό (1897). Τα 2 πρώτα χωριά, Πάτελι και Σοροβίτζι, αναγράφονται ως τσιφλίκια του Αλή πασά στον καζά της Φλώρινας, ενώ το Νυμφαίο (Νεβέσκα) σύμφωνα με τον κατάλογο Φιλητά ανήκει στον καζά της Πτολεμαΐδας (Σαρίγκιολι) (Αραβαντινός, 1897). Το χωριό Πέτρες, αν και δεν αναφέρεται στον κατάλογο, χωρικά βρίσκεται στην περιοχή του Αμυνταίου, όπως και το τσιφλίκι Μπέτζι, το οποίο δεν έχει ταυτιστεί ακόμα με κάποια περιοχή πρέπει να βρίσκεται στην περιοχή των Πετρών, καθώς το χρέος των δυο περιοχών βρίσκεται στο ίδιο χωριό (Παναγιωτόπουλος, 2007).

Σε κάθε περίπτωση κατάστροφης λογαριασμών ορίζονται τα δικαιώματα του Αλή πασά, το κοινοτικό χρέος, οι φόροι και τα δικαιώματα (Ασδραχάς, 1982). Στην εν λόγω περίπτωση παρατίθενται οι υποχρεώσεις ως προς την παραγωγή, πιο συγκεκριμένα των σταφυλιών και των κρεμμυδιών. Παράλληλα, ορίζονται οι φόροι, των προβάτων και ο κεφαλικός φόρος, οι λοιπές υποχρεώσεις, όπως των εργατών, και τα δικαιώματα, όπως της λίμνης. Γίνεται αναφορά στο ταμείο του Ταβή, (Νταβή/Δαβίδ) Εβραίου σαραφή (=αργυραμοίβου) από τα Γιάννενα και το ποσό που έχει στο ταμείο του κάθε περιοχή αφαιρείται από το συνολικό της χρέος. Μόνο στην περίπτωση των Πετρών δεν γίνεται αναφορά στο ταμείο αυτό, ενώ συγκεκριμένα στην περιοχή Μπάτζι υπάρχει χρέος προς τον Σαήτη, σούμπαση στο τσιφλίκι του Αλή πασά (=διαχειριστή/επιστάτη του τσιφλικιού) για την κατασκευή 18 σπιτιών, αποδεικνύοντας τις επιπλέον δικαιοδοσίες που είχε ο αντιπρόσωπος του Αλή πασά και τη μείωση των χρημάτων που κατατίθενται στο ταμείο.

Όσον αφορά την περιοχή του Νυμφαίου, υπάρχει μόνο οικονομική υποχρέωση καταβολής της συνολικής οικονομική υποχρέωσης για την εκμίσθωση της περιοχής για το έτος 1803 υπάρχει από την περιοχή του Νυμφαίου. Σχετικά με την εν λόγω περιοχή, δεν είναι γνωστό με ποιον τρόπο περιήλθε στην κυριότητα του Αλή πασά, ενώ τα δικαιώματα του περιορίζονται μόνο στο “κέσμι”, τον συγκεκριμένο δηλαδή φόρο (Παναγιωτόπουλος, 2007). Όπως είναι γνωστό, η σημαντικότερη πηγή πλούτου του Αλή πασά ήταν τα τσιφλίκια, περιοχές που ιδιοποιήθηκε ως επί το πλείστον με παράνομα μέσα και δόλιο τρόπο. Στην εν λόγω περίπτωση πρόκειται για ένα σταθερό ποσό που δίνεται στον Αλή πασά για την παραχώρηση προς εκμετάλλευση της περιοχής στους κατοίκους, ενώ σε περιπτώσεις σταθερής καταβολής υπήρχε ένας μόνιμα διορισμένος άνθρωπος για την επίβλεψη των τσιφλικιών (Uzun, 2001).

Στην περίπτωση των εγγράφων 192, 193, 194 και 196 αποτυπώνεται η συμφωνία από τη μια μεριά μεταξύ των κατοίκων των περιοχών Κέλλης, Πετρών, Αμυνταίου και Αγίου Παντελεήμονα

αντίστοιχα και του Αλή πασά από την άλλη σχετικά με τις φορολογικές τους υποχρεώσεις (=κέσμι) για το ερχόμενο έτος 1804. Ο όρος κέσμι αποτελεί μέρος των τιμαριωτικών υποχρεώσεων των χωριών (Παναγιωτόπουλος, 2007). Η πρόσδοδος των δημητριακών αντιστοιχεί στην ποσότητα του σπόρου, ενώ της αμπελουργίας στη δεκάτη ή στο εκάστοτε σύστημα διανομής (Ασδραχάς, 1982). Σε όλες τις αναφερόμενες περιπτώσεις οι τιμές δεν παρουσιάζουν διακύμανση, ωστόσο η απουσία αναφοράς σε αυτές υποδεικνύει ότι οι τιμές επηρεάζονται άμεσα από την εκάστοτε συμφωνία που υλοποιεί ο Αλή πασάς (Παναγιωτόπουλος, 2007).

Περιλαμβάνονται τα δημητριακά σιτάρι, σίκαλη, κριθάρι, βρώμη και αραβόσιτο - στην περίπτωση του Αμυνταίου, ενώ καταγράφονται στο σύστημα της δεκάτης σε γρόσια τα δικαιώματα των αμπελιών και των κρεμμυδιών, παράλληλα με τον κεφαλικό φόρο, τις εισφορές για τους ημερομίσθιους εργάτες και τον φόρο των προβάτων. Στην περίπτωση περιοχών με λίμνη καταβάλλεται εισφορά για τα δικαιώματα αλιείας, όπως στην λίμνη Οστρόβου στο Αμύνταιο και στον Άγιο Παντελεήμονα, ομοίως στην περιοχή των Πετρών, όπου στην ομώνυμη λίμνη επιβάλλεται μια ευνοϊκότερη ρύθμιση για τους μουσουλμάνους συγκριτικά με τους χριστιανούς (Παναγιωτόπουλος, 2007).

Ο Παναγιωτόπουλος (2007) σημειώνει πως οι υπογραφές είναι από το ίδιο χέρι, διαφορετικό, ωστόσο, από του γραφέα. Καθίσταται, λοιπόν, δύσκολο να γίνει σαφές αν όλοι όσοι υπογράφουν έχουν όντως μεταβεί στα Ιωάννινα ή αν απλά έδωσαν την άδεια τους για να γραφεί το όνομα τους. Η απουσία υπογραφών των ιδίων θα μπορούσε να οφείλεται και σε σλαβοφωνία της περιοχής (Παναγιωτόπουλος, 2007).

Στο έγγραφο 376 καταγράφονται η εκκαθάριση λογαριασμών χωριών που ανήκουν στη δικαιοδοσία του Αλή πασά. Μεταξύ αυτών υπολογίζονται οι λογαριασμοί των χωριών Γκορνίτσοβο (σημ Κέλλη), Πάτελι (σημ. Αγ. Παντελεήμων), Σοροβίτζι (σημ. Αμύνταιο), Τζέροβο (σημ. Κλειδί) και των τσιφλικιών Πότι και Μπέτζι, περιοχές οι οποίες ανήκουν στον καζά της Φλώρινας και αποτελούν τσιφλίκια του σύμφωνα με τον κατάλογο Φιλητά (Αραβαντινός, 1895). Στο έγγραφο διασώζεται χωρίς ημερομηνία και τόπο, ωστόσο, μέσω της αναφορά σχετικά με την “καταβολή των χρωστούμενων του περασμένου έτους 1807” συνάγεται το συμπέρασμα πως έτος σύνταξης είναι το 1808. Παράλληλα, ο Παναγιωτόπουλος (2007) επισημαίνει πως ως πιθανή ημερομηνία μπορεί να υπολογιστεί η 23^η Απριλίου, καθώς αποτελεί καθιερωμένο ορόσημο τακτοποίησης των καλοκαιρινών δΟΣΟΛΗΓΙΩΝ. Ως τόπος ορίζονται τα Ιωάννινα, όπου γίνεται λεπτομερειακός έλεγχος (Παναγιωτόπουλος, 2007). Όπως φαίνεται από το έγγραφο, ως τσιφλίκια αναφέρονται μόνο οι περιοχές Μπέτζι και Πότι, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες, και συνάμα είναι απαλλαγμένες από το φόρο του δερβενίου. Έτσι, ο εν λόγω φόρος επιβάλλεται στην Κέλλη, τον Άγιο Παντελεήμονα και

το Αμύνταιο, σε αντίθεση με τα επονομαζόμενα τσιφλίκια που απολαμβάνουν κάποιο είδος προνομίου (Παναγιωτόπουλος, 2007).

Ο όρος κέσμι χρησιμοποιείται με τη σημασία του κατ' αποκοπήν υπολογισμού, της εκ των προτέρων συμφωνηθείσας καταβολής αγροτικών προϊόντων με βάση την παραγωγή του χωριού (Παναγιωτόπουλος, 2007). Η παραγωγή είναι καταγεγραμμένη σε οσουμάκια, μονάδα μέτρησης της χωρητικότητας, ωστόσο, έχει ήδη επισημανθεί οι ποσότητες μετατρέπονται στην πορεία σε χρηματική πρόσοδο και με αυτόν τον τρόπο εξοφλούνται στον Αλή πασά. Τα δημητριακά υπολογίζονται σε πιάστρα, μονάδα ισοδύναμη με τον όγκο και η πρόσοδος τους αντιστοιχεί στην ποσότητα του σπόρου, σε αντίθεση με την πρόσοδο των αμπελιών που αποδίδεται με τον φόρο της δεκάτης (Ασδραχάς, 1982).

Η παραγωγή των δημητριακών αφορά κυρίως σιτάρι, σίκαλη, η οποία αποτελεί και το κυρίαρχο δημητριακό, κριθάρι και βρώμη, ενώ άξιας λόγου είναι και η παραγωγή σταφυλιών κατέχοντας σημαντικό τμήμα της συνολικής παραγωγής. Στον πίνακα αποτυπώνεται η παραγωγή δημητριακών και αμπελιών και η συμβολή κάθε περιοχής σε αυτήν το έτος 1807-1808.

	Αμπέλια	Σιτάρι	Σίκαλη	Κριθάρι	Βρώμη	Καλαμπόκι	Πρενίντζα
	Φορτώματα	Αναγραφή σε οσουμάκια – μέτρο χωρητικότητας προσόδου					
Γκορνίτσοβο	600	350	900	250	250	-	-
Πάτελι	800	-	650	500	100	-	-
Σοροβίτζι	325	60	200	110	40	25	-
Τζέροβο	-	200	250	100	50	75	10

Παράλληλα, περιλαμβάνονται οι λοιπές υποχρεώσεις και οι φόροι, ο κεφαλικός φόρος, τα έξοδα για καταβολή ημερομισθίων στους εργάτες, ο φόρος των προβάτων, ο φόρος του δερβενίου από τον οποίο βέβαια απαλλάσσονται τα τσιφλίκια Πότι και Μπέτζι, ο φόρος αλειίας και φόρος του σιταριού. Επιπλέον, αποτυπώνεται ο κοινοτικός φόρος, που αποτελεί στην ουσία υπόλοιπο από προηγούμενα έτη. Από το σύνολο των υποχρεώσεων αφαιρείται το ποσό που πρέπει να δοθεί προς διευθέτηση οικονομικών υποχρεώσεων, όπως η αμοιβή του σούμπαση και εργατών, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην περίπτωση του Αμυνταίου.

Η αποπληρωμή γίνεται κατά βάση σε χρήματα παρά την αρχική φαινομενική άποψη περί προϊόντος. Το προϊόν αποθηκεύεται και πωλείται στο όνομα του αφέντη, γίνονται οι πληρωμές των υποχρεώσεων και το υπόλοιπο στέλνεται στο ταμείο (Ασδραχάς, 1982). Μόνο σε 2 περιπτώσεις, όπως φαίνεται και στον ακόλουθο πίνακα παρατηρείται πληρωμή σε προϊόν. Αξιοσημείωτο είναι

ότι η αποπληρωμή γίνεται σε πλήθος διαφορετικών προσώπων, ενώ στην περίπτωση του Αγ. Παντελεήμονα και του Αμυνταίου εντοπίζεται αναφορά σε χάρισμα των χρεών εκ μέρους του αφέντη. Τέλος, η αποπληρωμή του υπολοίπου, αφού αφαιρεθούν και οι οικονομικές υποχρεώσεις που είχε να καλύψει ο εκπρόσωπος του Αλή πασά στην περιοχή, γίνεται με ομόλογα τόσο στην περίπτωση του Αμυνταίου, της Κέλλης, του Αγ. Παντελεήμονα και του Κλειδίου, όπως και στο τσιφλίκι Μπέτζι. Αποτελούν μια μορφή δανείου προς συντεχνίες των Ιωαννίνων, οι οποίες αναλαμβάνουν να διευθετήσουν το χρέος των χωρικών, χωρίς ωστόσο να είναι γνωστός ο τρόπος με τον οποίο οι χωρικοί το εξοφλούν (Ασδραχάς, 1982).

	Σύνολο σε πιάστρα	Εξόφληση σε χρήματα	Εξόφληση με ομόλογα	Εξόφληση σε προϊόν	Χαρισμένα ποσά
Γκορνίτσοβο	30.931	15.600	13.121	460	1.750
Πάτελι	27.105	16.550	8.885	270	1400
Σοροβίτζι	11.590	7.611:20	3.840:30	143:30	-
Τζέροβο	6.652	2.490	2.796	1.366	-
Μπέτζι	10.000	5.200	4.800	-	-

Όσον αφορά το τσιφλίκι Πότι (αταύτιστο τσιφλίκι πιθανόν στην επαρχία της Φλώρινας ή της Εδέσσης) πλήρωσε ένα συνολικό φόρο 600 γροσίων, ο οποίος απεστάλη στο ταμείο, ενώ για το Μπέτζι (αταύτιστο τσιφλίκι του Αλή πασά) καταγράφονται οι υποχρεώσεις των χωρικών αφαιρώντας τις υποχρεώσεις του αφέντη και το υπόλοιπο εξοφλείται ομοίως με τις άλλες περιπτώσεις με ομόλογο.

Το έγγραφο 1365 απεικονίζει τα εισοδήματα του Βελή πασά από τσιφλίκια και μαλικανέδες. Αν και το έγγραφο δεν έχει χρονολογία και τόπο ο Παναγιωτόπουλος (2007) υποστηρίζει πως πρέπει να έχει γραφεί στο τέλος της θητείας του Βελή πασά στο πασαλίκι των Τρικάλων πριν μετατεθεί στο πασαλίκι της Ναυπάκτου το 1819. Επιπλέον συνηγορεί περί αυτής υπολογισμού καταγραφής αυτό το έτος το γεγονός ότι απεικονίζεται στην ολοκληρωμένη μορφή η περιουσία του Βελή (Παναγιωτόπουλος, 2007)

Όσον αφορά τον καζά της Φλώρινας ως τσιφλίκια του Βελή αναφέρονται οι περιοχές Σιταριά, Παπαγιάννης και Μελίτη αποδίδοντας αντιστοίχως 60 ζευγάρια ισοδύναμα με 27.500 γρόσια, 17 ζευγάρια με 5.000 γρόσια και 6 ζευγάρια προς 2.000 γρόσια. Η αναγραφή ζευγαριών σε κάθε τσιφλίκι αποτελεί δείγμα της κατάτμησης της καλλιεργήσιμης γης σε τμήματα (αλιακάδες), οι οποίοι αποτελούσαν αντικείμενο αγοροπωλησίας και ξεχωριστής ιδιοκτησίας μεταξύ των αξιωματούχων της περιοχής, ενώ χρησιμοποιήθηκαν από τον Βελή πασά ως βάση διείσδυσης και

εδραίωσης της οικονομικής του κυριαρχίας. Η εν λόγω κατοχή έδινε την εντύπωση μιας πολύ μεγαλύτερης περιουσίας (Παναγιωτόπουλος, 2007)

2.1.2 Αρτζουχάλια

[33]

1φ., 31x32 (985)

Λιβιάδι (Ολύμπου), 5 Ίουνίου 1797

» Ἐψηλότατε καί ποληχρονεμένε πασᾶ ἐφέντη μου, τήν ὑψηλότητά σου δουλικῶς προσκυνῶ καί τό χρισό σου μέστι φιλιῶ, τόν θεόν παρακαλῶ διά τό κάθε χαηρή μουράτιον καί μέ τό δουλικόν μου σέ φανερώνω, ὅτι κατά τήν προσταγήν σου ἤλθαμεν εἰς τήν Σέρφιτζε καί διά τήν δουλιά τῶν ζομπάδων καθώς ἀκούσαμεν αφοῦ, δέν ἦνε. Ὁ Πράχο Λέβανης ἐδόθε πουθενά δέν ἀκούετε· μοῦ ἦπαν πώς ἐγύρισεν ἀπό το Σκραπάρι. Ὁ Μπέικο Βλιόρας ἦνε μέ ἐβδομηντα ὀγδοῆντα νομάτους καί ὄχι ἄλους καί φέρνη γύρωσ κατά τό Μοναστήρι τά βουνά καί ἐκεῖ ὀπού δεν ἦνε σύνορό μας, καί ἀπ' ἐδώ χόρησα τόν Ἐσάτ μπέιν μέ τούς ἐδικούς του, του ἔδωσα καί ἐγώ ἀπό τούς ἐδικούς μου διακόσιους καί ἔγινε μέ τετρακόσιους, καί τόν ἔστειλα κατά τήν Φλόρινα καί Ὀστροβο καί ὅ,τι γένη σοῦ τά κάνω ὑφαντέν. Ἐφέντη μου, ἐγώ ὅπουθε πέρασα ἐδωσα τό χρειαζόμενον νιζάμι, ὅμως διά τήν Καστοργιά καί Χρούπιστα. ἐπειδή καί ὁ Ὀσμάν πέης ἔρχετε μοναχός του, τόν ἐχω κουβεντίαση καί ἐγώ μερικά λόγια στοματικά καί ὀπως ἦνε ὀρισμός σου ἔτζη ἄς γένη. Καί διά τό Νασελίστι ἐβγήκεν ὁ Ναζήρης εἰς τά Γρεβενά καί ἐκουβέντιασα διά τά πάντα, καί ἄν ἔχης νά ἀφίκης τόν Ἀγιντήνην ὀπού ἦνε χοσνούτης καί ὁ Ναζήρης, τήν ἔχετε κάμη τήν ζεκοπήν καί εἰς τό αὐτό ἦνε ραζής καί ὁ Ναζήρης, καί ἐγώ ὁ σκλάβος σου σοῦ ἔχω ρητζά διά τόν Ἀγιντήνην νά τόν ἀφήκης, ὅ,τι ἦνε σαντήκης σκλάβο σου. Ἦδέ καί ἔχης νά στίλης ἄλλον, ὁ Ναζήρης μέ ἦπεν ὀπού ἄς πάρη τά ἀντέτιά του. Καί διά τήν Σέρφιτζε καί Τζερετζαμπά λάβε τό δεφτέρι νά γένης βουκούφης, τί ἦναι τό ἀντέτι τοῦ πουλούπαση. Καί ἄν ἦναι [ὀρισμός] σου νά τούς τά ἀφίκης ἀπάνο τους καθός τό ἦχαν, ἔχουν νά σσύ δώκουν ὄσα σημαδέβω στό δεφτέρι, διατί ἀπήκασαν πολή ρεχάτι ὁ φουκαράς ὀπού τό ἦχαν [ἀπά]νω τους· εἶδέ καί ἔχης νά τούς στίλης πουλουπασιάδες, ἔχουν νά πάρουν ἐκεῖνα [...] ὀπού γράφουν στό δεφτέρι, καί ὄχι παραπάνω, ὅτι ἐκεῖνο ἦνε τό ἀντέτι. Ἐφέντη [μου],

ἐγὼ νά σταθῶ ἐδῶ μέ ὄλο τούτο τό καλαμπαλίκι καί' ἠχτιζάν δέν ἦναι καί γὰ
[.....] στήν ὀρφάνια καί σήμερα σηκόνομαι.

Τοῦ ἀγά τοῦ ἔγραψα κατά τήν προ[σταγή σου] διά νά ἔλθῃ ἐδῶ νά
κουβεντιάσωμεν, καί ἐπειδή ἀφτός ἦτον πολύ ζαήφης [.....] ζαφέτ ἀγά· καί μοῦ
γράφη πῶς δέν ἠμπόρεσε νά ἔβγῃ καί μέ ἔκαμε καί νταβε [...I ἀπό ἐκεῖ σοῦ
γράφω διά ὄλα τά χριαζούμενα ἐκείνου τού τόπου. Λάβε,, ἐφέντη μου,

[ἐπί τού νότου:]

καί τούτο τό γράμμα ὁποῦ μοῦ ἦλθε ἀπό τό Λέλε Κιάφα τώρα. Καί μοῦ γράφει
διά τον Μπέικο ὁποῦ ἦνε κἀνά δυό ἡμέρες, ὁ Μπέικος κημήθηκε εἰς ἕνα χοργιό
τῆς Φλόρινας, καί τώρα ἦνε στό Καρατάσι καί ἔχω νά στίλω καί τού Ἡσμαήλ ἀγά
μέ τετρακοσίους ἀπό τά Βοδενά, καί ὁ Ἐσάτ μπέης μέ ἄλους τετρακοσίους ἀπό τό
ἄλλο μέρος· καί ἐγὼ ἔχω νά σταθῶ στήν μέση καί ὅπως νά κάμη ἠχτιζᾶ νά κάμω,
ὅτι ἂν δέν δοθῇ κἀνένα νιζάμι τούτων τῶν ζορμπάδων νά σκροπίσουν, οὔτε εἰς
τήν Λάρισα ἠμπορῶ νά πάνω, οὔτε ἄλλο νιζάμι νά δοθῇ καί ἀπέδω δέν ἔχω νά
σαλέψω, ἕως ὁποῦ μέ τόν ντουᾶν σου ἠνσαλάχ νά ἔβρουν τόν γκεζέ τους καί ἡ
χρόνη σου πολλή.

1797: θεριστής 5: Λειβάδι:

σκλάβο σο

βελῆς

(τ.σ.τ.)

Γλωσσάρι

ἀρτζουχάλι= αναφορά, αίτηση· ζομπάδες= στασιαστής, αντάρτης· ναζίρης= επιβλέπων, επόπτης·
βιλαέτι=διοικητική διαίρεση, στην πρώιμη Οθ. Αυτοκρατορία ισοδυναμεί με τον καζά· δερβένι=
ορεινό πέρασμα, μονοπάτι,· μέστι = χέρι· χαηρλί= καλό, αίσιο· μουράτιον= θέληση, επιθυμία, το
ποθούμενον· υφαντέν= έκθεση, ενημέρωση· νιζάμι= τάξη, νόμος· χοσονούτης= ευχαριστημένος·
ραζής= ευχαριστημένος· σαντήκης= πιστός, αφοσιωμένος· ρητζά= παράκληση· αντέτια= συνήθεια,
έθιμο, παράδοση· δευτέρι= τευτέρι, κατάστιχο οικονομικής διαχείρισης· βουκούφης= γνώστης,
ενημερωμένος· πουλούμπασης= αρχηγός μπουλουκιού – μικρού στρατιωτικού σχηματισμού·
απήκασαν= σχεδίαζαν· ρεχάτι= ανάπαυση· καλαμπαλίκι= πλήθος κόσμου, πλήθος κινητών
αντικειμένων· ζαήφης = αδύνατος, φιλάσθενος· ζαφετ αγά· αγάς= αρχηγός, διοικητής, άρχοντας·
νταβε= πρόσκληση / αγωγή· καρατάσι= κόλι- στρατιωτικό τμήμα του αρματολικίου της Βέροιας·

ντουάν = δέηση, παράκληση, προσευχή· ηνσαλαχ= Θεού θελόντος· γκεζέ=πέρασμα, δρόμος·
ικτιζά=ανάγκη, απαίτηση, καταλληλότητα

Νοηματική απόδοση κειμένου

Πρόκειται για μια αναφορά, ένα αρτζουχάλι, του Βελή πασά προς τον πατέρα του, Αλή πασά με σκοπό να τον ενημερώσει για τις ενέργειες του και την κατάσταση που επικρατεί μεταξύ άλλων στην περιοχή της Φλώρινας. Τον ενημερώνει πως ακολούθησε τις εντολές του, έφτασε στην περιοχή των Σερβίων, ώστε να λάβει πρόνοια για το θέμα των ληστών, ενώ παράλληλα τον ενημερώνει πως έστειλε τον Εσάτ μπέη με ακολούθους προς τη Φλώρινα και την Άρνισσα. Φρόντισε για την επιβολή της τάξης από όποια μέρη πέρασε. Στη συνέχεια, παρακαλεί τον πασά, υπενθυμίζοντας του την πλήρη υποταγή κάποιων υπηκόων να λάβει υπόψιν το αίτημα τους. Τέλος, γίνεται αναφορά σε ένα κατάστιχο και τον προτρέπει να λάβει μόνο την αποζημίωση που καταγράφεται σε αυτό. Η αναφορά κλείνει με έκθεση του σχεδίου δράσης εναντίον του Μπέικο Βλιόρα, ο οποίος εντοπίστηκε στην περιοχή της Φλώρινας και τώρα είναι στο Κόλι (στρατιωτικό τμήμα του αρματολικίου της Βέροιας). Ο ίδιος θα παραμείνει στη θέση του ώσπου να επέλθει τάξη και ασφάλεια.

[395]

1 φ., 28χ20· (109)

[Γκορνίτζοβο, 28 Ἀπριλίου 1808]

» Ὑψυλώτατε, γαληνώτατε καί πολληχρονημένε βεζήρ ἐφέντι, τήν ὑψυλώτιτά σου δουληκός προσκυνοῦμεν καί τό χρισώ σου μέστη καταφυλοῦμε, παρακαλοῦντες διά παντός τόν παντοδύναμον θεών διά τήν ποληχρόνηων ἡγείαν καί εὐδεμονήαν σου, ὅπος διά τῆς ὑψηλῆς καί κρατεᾶς ἡγεμονήας σου διαφυλάτη πάντωτε, ἀμήν, νά σοῦ τήν ἀξύση καί ἐπί τά ἐξής, ἀμήν.

Τό παρών μας και ἐμῆς οἱ ταπινή δοῦλη σου καί πιστή ραηάδες διάγωμεν ἐν γαλήνη καί στενάχωρο, διά ταῦτα τρέχομεν πρός τῆς ἡψυλώτητώ σου ἠποκάτω τόν ποδόν διά νά μᾶς ἐλεήσις καί να πασχίσις μέ τό ἀξίωμα ὁποῦ σοῦ ἐχάρισεν ὁ θεός μόνο διά τό Πόζαρτζκο, καθός ἤχαμε δέσι τό χοριώ εἰς τό κεσίμη, ἡ ἀγάδες ἀπό τά Βοδενά ὅσο μᾶς ἔπερναν πρῶτα τώρα διπλά μᾶς τά ἔκαμαν καί μᾶς

ἔρηξαν καί δέν ἦνε χάλη· κυνδινέβη ἡ χώρα νά χαλαστή ὅλη καί ἀδελφός τοῦ Μουσταφά Ἄητα μᾶς τζενατίζει δυνατά. Ἄμάν, ἐφέντη, εἰς αὐτήν τήν δουληά νά μήν μᾶς ἀφύκυς ἤς κύνδινα νά κυνδενέβομε νά χαλασοῦμε· διά ἐνάτι αὐτή γηρέβουν νά μᾶς χαλέξουν (:χαλάσουν) ὀλότελα διατί ἦρθαν αὐτοῦ καί προσκύνησαν· διά τ' αὐτό ὅμος παρακαλοῦμεν τήν ὑψηλότητά σου νά μήν τούς ἀφύκυς νά χαλαστοῦν μόνον ὅ,τι πέρνης ἡ ὑψηλότη σου πάρε καί νά τό ξεύρομε· καί νά μᾶς στήλης ἕναν ἄνθρωπον νά καθήσι ἐδό νά μήν χαλαστοῦμε διατί ὅσο νά μήν ἔρθη ἄνθρωπος ἐδό νά καθήσι δέν πιστεύουν αὐτή. Καί τόν παπά τόν ἔπιασαν καί τόν ἦχαν εἰς τή φυλακή εἰς τά Βοδενά 10 μέρες καί τόρα τόν ἀπόληκαν καί ἦνέ εἰς τό Γκόρνητζω εἰς ἐμένα τόν Γγέλο στό σπήτι, διατί δέν κοτάη νά παγένη εἰς τί χώρα· καί τό σπήτη ἀπό τά Βοδενά ὀποῦ πέρα ἐγῶ ὁ Γγέλος καθός πρόσταζες ἡ ὑψηλότη σου καί μοῦ ἔδοσες τήν μπουηρητή, ἡ Βοδινότες δέν θέλουν νά ξέρουν ἀπό τ' αὐτῶ, μόνον ἔπιασαν τόν ραγιά, ὀποῦ ἦταν στό σπήτι μέσα καί τόν ἔβαλαν στήν φυλακή διά ἐνάτη καί τόν πέραν 250 γρόσια ὁ ἀιάνης Μουστάμπεης καί κοτζάμπασις Γιάνζες. Ἄμάν, ἐφέντη, καί πάλε ἀμάν, σοῦ φυλό τό χρισώ σου μέστη ὄτη πός νά μήν μοῦ ἀφύκυς εἰς αὐτήν τήν ἄνθρωπί.

Ταῦτα μέν δουληκός τά δέ ἔτη τῆς ποληχρονήου ὑψηλότητός σου ἦεισαν ποηάριθμα καί πανευδέμονα.

[πλαγίως:]

σκλάβος καί δούλος

γγέλος

γκορνήζοβ

Γλωσσάρι

κεσίμι= εκμίσθωση δημοσίων προσόδων, κατ' αποκοπήν φορολογία· ἀγάς= κύριος, ἄρχοντας· τζενατίζει= απειλεῖ με τιμωρία· χάλη= κατάσταση· μπουηρητή= έγγραφη διαταγή· ραγιά= υποτελής/ υπηκόος που καταβάλλει φόρους· ἀιάνης= αγιάνης, πρόκριτος· κοτζάμπασις= δημογέροντας χριστιανικής κοινότητας·

Νοηματική απόδοση

Το παρόν αρτζουχάλι έχει αποσταλεί από τον Γκέλο, προεστό της περιοχής Γκορνίτσοβο (σημ. Κέλλη) προς τον Αλή πασά για να το παρακαλέσει να λάβει πρόνοια για την κατάσταση. Ενώ οι κάτοικοι του χωριού είχαν δέσει την περιοχή στο κεσίμι για να πληρώνουν τις οικονομικές υποχρεώσεις κατ' αποκοπήν, οι διοικητές από την Βοδενά (Έδεσσα) ζητούν και αυτοί το μερίδιο των φόρων καθιστώντας την κατάσταση οικονομικά καταστροφική. Ζητά, λοιπόν, να σταλεί απεσταλμένος του Αλή πασά να διευθετήσει το πρόβλημα, καθώς είχαν φυλακίσει και τον παπά της Έδεσσας. Επιπλέον, θίγει ακόμα ένα θέμα, οι κάτοικοι της Έδεσσας δεν αναγνωρίζουν την αγοροπωλησία ενός σπιτιού μεταξύ του Γκέλου και του Αλή με αποτέλεσμα ο αγιάνης Μουστά μπέης και ο κοτζάμπασης Γιάνζες να φυλακίσουν τον ραγιά που ήταν μέσα σε αυτό.

[653]

1 φ., 22x17 • (453)

[Τζέροβο], 4 Απριλίου 1813

»Υψηλόταται κέ ποληχρονημένη, ντοβλετι, βεζήρη άφέντη μας, μέ τό τε ρή
άφεωτη μάς μέ ήσκλαβηκόν μας άρζοχάλη προσκηνοῦμε κέ τό χρησό μεστη
σου φηλοῦμε κέ τόν θεόν παρακαλοῦμε νά σέ ποληχρονήση, νά ζήσης ήσηαμε
τά ψηλά βουνά, νά σ' ἔχομε, άμήν, άμήν, άμήν.

Μέ τό ήσκλαβηκόν μας άρζοχάλη ήρθεν ό τάταρης μέ τήν προσταγή σου δηά
δηό άργάτης δηά τήν Πρέβεζα. Ήδαμεν τό τήμηόν σου μπογορτί κέ τό
έπροσκηνήσαμεν κέ έκηνήσαμεν δηό άργάτες νά έρθουν' μόνον παρακαλοῦμε
μερχαμέτη νά κάμης ής ήμας τούς σκλάβου σου, κέ ή χρονη σου πόλη, άμήν,
άμήν, άμήν.

1813: Άπρηλήου: 4:

ή σκλάβη σου τζερσηοτες
προσκηνοῦμε

Γλωσσάρι

άρτζοχάλη= αναφορά, έκκληση (προς ανώτερο) · ντοβλετής= ευτυχής· τάταρης= έφιππος
ταχυδρόμος, αγγελιοφόρος· μπογορτί= έγγραφη διαταγή· μερχαμέτη= ευπλαχνία, οίκτος

Νοηματική απόδοση

Η γραπτή αναφορά έχει αποσταλεί από τους κατοίκους του χωριού Τζέροβο (σημ. Κλειδί). Τον ενημερώνουν πως έχει έρθει ο έφιππος ταχυδρόμος με τη διαταγή του για αποστολή δυο εργατών για τα έργα της Πρέβεζας και υπακούοντας έστειλαν δυο άτομα.

Σχολιασμός γραπτών αναφορών – αρτζουχάλι

Τα αρτζουχάλια αποτελούν γραπτές εκκλήσεις ή αναφορές με παραλήπτη συνήθως ένα ανώτερο πρόσωπο. Ακολουθώντας μια τυπική δομή ανεξαρτήτως έκτασης, αρχικά χαιρετίζουν τον παραλήπτη και στη συνέχεια του απευθύνουν πλήθος φιλοφρονήσεων. Έπειτα, αποτυπώνεται ο λόγος σύνταξης της αναφοράς, κάποιο παράπονο ή πληροφόρηση για την κατάσταση, κάποιο αίτημα ή συμβουλή. Στο τέλος, ο αποστολέας καταγράφει πλήθος ευχών προς το Θεό για ευζωία και μακροζωία του παραλήπτη και της οικογένειας του και υπογράφει. Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται στα εν λόγω αρτζουχάλια είναι πανομοιότυπες. Απευθύνονται στον Αλή πασά και τον χαιρετίζουν ως ντοβλετή, πασά εφέντη, ενώ κατονομάζουν τον εαυτό τους ως δούλο και σκλάβο, κατώτερο σε κάθε περίπτωση από τον αποδέκτη (Μπερμπέρη, 2017). Και όλες τις περιπτώσεις που παρατίθενται ακολουθείται η τυπική δομή, ακόμα και στην περίπτωση που μεταξύ του αποστολέα και παραλήπτη υπάρχει συγγενική σχέση.

Το αρτζουχάλι με αριθμό 33 στάλθηκε από το Λιβάδι Ολύμπου στις 5 Ιουνίου 1797, από τον Βελή πασά, δευτερότοκο γιό του Αλή από τη νόμιμη σύζυγο του, προς τον πατέρα του και παρουσιάζει την κατάσταση που επικρατεί στις περιοχές από τις οποίες πέρασε. Αρχικά, ο Βελή πασάς ανακοινώνει την άφιξη του στην περιοχή των Σερβίων Κοζάνης και αναφέρεται στο γεγονός της απουσίας των Αλβανών ληστών, Πράχο Λέβανη και Μπέικο Βλιόρα, τους οποίους καταζητούσε. Στα κείμενα οθωμανικής προέλευσης με τον όρο ληστής νοούνται οι κλέφτες (Τσιάρας, 1971). Ο πρώτος επέστρεψε από το Σκάπαρι, οικισμό της Αλβανίας και ομώνυμο καζά, ενώ ο Μπέικο Βλιόρα έχει καταφύγει στα βουνά του Μοναστηρίου ανήκοντα στο ομώνυμο καζά και σαντζάκι (Παλαιολόγος, 1882), ενώ ο Βελή πασάς δραστηριοποιείται στο σαντζάκι των Σερβίων και στον ομώνυμο καζά. Διαφαίνονται, λοιπόν, τα όρια επικράτειας του Αλή Πασά, καθώς η περιοχή στην οποία κινείται ο Βλιόρα είναι εκτός αυτών.

Ακολουθεί αναφορά στον Εσάτ μπέη, ο οποίος συνεργάζεται με τον Βελή στην καταδίωξη των ζορμπάδων/αποστατών και προέρχεται από άδηλο καζά της Μακεδονίας. Με πλήθος αρματολών, καθώς η παρουσία τους είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη της τάξης, κινείται προς την περιοχή

της Φλώρινας, ανήκουσα στον ομώνυμο καζά, και προς την Άρνισσα. Σκιαγραφείται στη συνέχεια η κατάσταση που επικρατούσε και η τακτική που ακολουθείτο ως προς τον έλεγχο των δερβενίων. Στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι βρισκόμαστε στην πρώτη δεκαετία διοίκησης των δερβενίων από τον Αλή πασά, μιας και αυτός ορίστηκε επόπτης των Δερβενίων το 1787, και παρουσιάζεται η αρχική φάση διαχείρισης τους πριν την μορφή που πήρε στις αρχές του 19ου αιώνα (Παναγιωτόπουλος, 2007). Οι αναφορές σε οικονομικά θέματα φανερώνουν τον τρόπο επιτήρησης των δερβενίων, μέσω εποπτών και στρατιωτικών σχηματισμών. Ο Αλή πασάς είχε ορίζει επόπτες σε δερβένια και φρόντιζαν για τον έλεγχο της τάξης μέσω της στενής μαζί τους συνεργασίας (Βασδραβέλλης, 1967), ενώ συνάμα οι επισκέψεις στα μέρη αυτά, όπως με την παρουσία του Βελή, εξασφάλιζε τον έλεγχο, τη διατήρηση της τάξης, την ενημέρωση.

Πριν το κλείσιμο, γίνεται αναφορά στην επιστολή που έλαβε από τον Λέλε Κιάφα, ο οποίος υπηρετεί υπό τον Βελή πασά στη Μακεδονία για την καταδίωξη των κλεφτών, ο οποίος τον ενημερώνει ότι ο ο Μπέικο, ο Αλβανός κλέφτης που αναζητούσε, κοιμήθηκε σε ένα χωριό της Φλώρινας και τώρα βρίσκεται στο κόλι, στρατιωτικό τμήμα του αρματολικίου της Βέροιας. Τέλος, τονίζεται η παραμονή του Βελή πασά στο σημείο ώσπου να ρυθμιστεί η κατάσταση με τους ληστές. Στο τέλος σημειώνεται η ημερομηνία με λαϊκή αναφορά στην ονομασία του μήνα, συγκεκριμένα ο Ιούνιος ονομάζεται Θεριστής, ο τόπος και τα στοιχεία του αποστολέα.

Συμπερασματικά, να επισημανθεί πως απώτερος σκοπός του Αλή πασά και κατ' επέκτασιν της εκστρατείας του Βελή πασά ήταν η αποκατάσταση της τάξης και της ασφάλειας κυρίως λόγω της ιδιότητας του πρώτου ως επόπτη των Δερβενίων, ιδιότητα που κράτησε ως το τέλος της ζωής του σε μια ιδιαίτερα εκτεταμένη περιοχή, η οποία εκτεινόταν από το πασαλίκι του Μπερατίου κατέβαινε ως την Ήπειρο και τη σημερινή Αιτωλοακαρνανία, αναστρέφεται στη Θεσσαλία και τη Μακεδονία ως τα σύνορα με το σαντζάκι Θεσσαλονίκης και φτάνει ως τη Φλώρινα, την Αχρίδα και την Κορυτσά (Παναγιωτόπουλος, 2009).

Το αρτζουχάλι με αριθμό 395 έχει ως παραλήπτη προς τον Αλή Πασά με αποστολέα κάποιον Γκέλο, από το Γκορνίτσοβο (σημ. Κέλλη), το οποίο ανήκει στην επαρχία της Φλώρινας, με σκοπό να παρακαλέσει τον παραλήπτη να επιληφθεί του προβλήματος που του εκθέτει. Πιο συγκεκριμένα ο Γκέλος, τοπικός άρχοντας της Κέλλης, η οποία συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο Φιλητά στα τσιφλίκια του Αλή πασά και των υιών του, παρακαλεί τον Πασά να επιληφθεί της κατάστασης που επικρατεί στην περιοχή Ποζάρτζκο, επίσης τσιφλίκι του Αλή στον καζά των Βοδενών (Εδεσσας), αναφερόμενο και ως κάτω Πόζαρ της Αλμωπίας (Αρβαντινός, 1895). Ενώ, λοιπόν, ο Γκέλος και ένας ιερέας είχαν προσφύγει στα Ιωάννινα για να ενσωματωθούν στο κέσμι - να πληρώνουν φόρο κατ' αποκοπήν στον Αλή Πασά- οι τοπικοί άρχοντες, χριστιανοί και Οθωμανοί, δεν το δέχονται.

Με την κατ' αποκοπή φορολογία οι κάτοικοι της περιοχής Πόζαρ επιθυμούσαν να αποδίδουν ένα εκ των προτέρων συμφωνημένο ποσό στον Αλή πασά ανεξαρτήτως της παραγωγής, ο όρος αυτός αποδίδεται ως *maktu* στα κατάστιχα. Με την αγνόηση της νέας συνθήκης και το γεγονός της παράτυπης είσπραξης φόρων από τους τοπικούς άρχοντες γίνεται φανερή η επίπτωση που είχε η επιλογή της κατ' αποκοπήν φορολογίας σε όλο το βιλαέτι, καθώς θα επιβαρύνονταν οι υπόλοιποι με επιπλέον φόρους (Παναγιωτόπουλος, 2007). Τονίζονται οι απειλές που δέχονται από τον αδερφό του Μουσταφά Χάιτα (Άητα), στρατιωτικό αρχηγό της επαρχίας της Αλμωπίας και η φυλάκιση του παπά-Στοιάνη από το χωριό Ποζάρτζικο, σημερινό Λουτράκι παρουσιάζοντας τη δύσκολη πραγματικότητα την οποία βιώνουν. Η αποστολή εκκλήσεων προς το πρόσωπο του και οι επισκέψεις στην αυλή του καταμαρτυρούν πως ο Αλή πασάς ενδιαφερόταν για την ευημερία όλων των υπηκόων της περιοχής ελέγχου του ανεξαρτήτως θρησκείας.

Τέλος, ο αποστολέας αναφέρεται και σε μια ακόμα υπόθεση, αυτήν την απόκτησης ενός σπιτιού από τον Αλή πασά, γεγονός που δεν αναγνωρίζεται τόσο από τον οθωμανό αγιάνη της Έδεσσας, όσο και από τον χριστιανό προεστό Γιάντζε, γεγονός που ενισχύει την επιβάρυνση όλων ανεξαρτήτως θρησκείας κατοίκων στην περιοχή. Δεν είναι ασυνήθιστο αναφορές να περιέχουν πολλαπλά αιτήματα και προβληματισμούς που επιζητούν επίλυση (Μπερμπερή, 2017). Τέλος, μιας και υπάρχει αυτό το ασφυκτικό κλίμα πίεσης σαν μόνη λύση βλέπει ο Γκέλος την αποστολή και παραμονή στο Κάτω Πόζαρ ανθρώπων του Αλή πασά, οι οποίοι θα επαναφέρουν και θα διαφυλάξουν την τάξη.

Να σημειωθεί πως η έκκληση παραδόθηκε στον Αλή πασά δια μέσου του Μάνθου Οικονόμου. Όπως επιβεβαιώνεται από το γράμμα με αριθμό εγγράφου 396 στο αρχείο, γραμματικό του Αλή, παρουσιάζοντας το σύστημα επικοινωνίας με τη βοήθεια διαμεσολαβητών, καθώς και την απαραίτητη παρουσία αυτών λόγω της έντονης ελληνοφωνίας στην αυλή του, ενώ παράλληλα απουσιάζει η ακριβής ημερομηνία και ο τόπος. Με δεδομένο ότι δεν υπάρχει στο αρτζουχάλι ημερομηνία και μιας και ήταν συνημμένη στο γράμμα που παραδόθηκε στην Μάνθο Οικονόμου, το οποίο φέρει πλήρη στοιχεία τόπου και χρόνου, θεωρήθηκε ότι αυτά συμπίπτουν με εκ των συναγόμενων ημερομηνία 28 Απριλίου 1808 (Παναγιωτόπουλος, 2007).

Το αρτζουχάλι με αριθμό 653 των κατοίκων του Τζερόβου (σημ. Κλειδί) της επαρχίας Φλωρίνης, τσιφλίκι του Αλή πασά, προς τον Αλή Πασά, στάλθηκε αρχές Μαΐου 1813. Οι κάτοικοι του Κλειδίου επιβεβαιώνουν πως παρέλαβαν με έφιππο αγγελιοφόρο τη διαταγή για αποστολή βοήθειας στα έργα που υλοποιούνται στην Πρέβεζα και προέβησαν στην υλοποίησης της διαταγής. Με βάση την ημερομηνία αποστολής της αναφοράς πρόκειται για την περίοδο υλοποίησης από τον Αλή πασά οχρωματικών και οικοδομικών έργων στην Πρέβεζα (Αραβαντινός, 1895) με εργάτες από την

Δυτική Μακεδονία, την Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τη Στερεά Ελλάδα (Δημητρόπουλος, 2010). Παράλληλα, αξίζει να αναφερθεί πώς η μεταφορά επιστολών και πληροφοριών γινόταν με τη βοήθεια των τατάρηδων, έφιππων αγγελιοφόρων, οι οποίοι συντελούσαν στην ύπαρξη ενός καλά οργανωμένου συστήματος πληροφόρησης (Leake, 1835 ; Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη, 1993).

2.1.2.1 Αρτζουχάλια - Απλές αναφορές

Έχει παραληφθεί η αναλυτική παρουσίαση του εγγράφου [1203], καθώς η μόνη αναφορά που γίνεται στην περιοχή αφορά την αποστολή του μουσαρελέ, του προειδοποιητικού σημειώματος της Φλώρινας προς τον καδή, Βαχίτ εφέντη, της περιοχής Τζουμέ (σημ. Πτολεμαΐδα), επαρχίας του Αλή πασά. Περεταίρω πληροφορίες δε δίνονται. Ομοίως, και το έγγραφο [1307], το οποίο αποτελεί μια αναφορά του Χουσεΐν μπέη, καπουτζοχαντάρη στην Κωνσταντινούπολη, ο οποίος ενημερώνει τον Αλή πασά για την κατάσταση που επικρατεί στα δερβένια, περίοδο κατά την οποία έχει πλέον χάσει τη διοίκηση τους. Η μόνη σχετική με τη Φλώρινα πληροφορία αφορά την αποστολή ανθρώπων στον καζά της Φλώρινας, γενικά στο σαντζάκι του πασά, που συμπίπτει με τη σημερινή περιοχή του Μοναστηρίου, από τον Σιλιχτάρη, τακτικό φρουρό, του ιμπροχώρη (σταβλάρχη) του Σουλεϊμάν πασά Τρικάλων.

Τέλος, απλή αναφορά γίνεται στην Μπάνιτσα, σημερινή Βεύη της επαρχίας Φλωρίνης, στην οποία σύμφωνα με το έγγραφο [1378], κατέφυγε κάποιος Νούρης, ο οποίος ήταν λαβωμένος, συνεπώς δεν προσφέρονται πληροφορίες για επιπλέον επεξεργασία και εξαγωγή συμπερασμάτων. Ομοίως, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, αν και δεν έχουν παρατεθεί στο σώμα της εργασίας, οι πηγές [1396-1397] καθώς παρουσιάζουν τις στρατιωτικές δυνάμεις με τους αρχηγούς τους που βρίσκονται ως επί το πλείστον σε περιοχές της Νότιας Αλβανίας περιλαμβάνουν και ονόματα γειτονικών χωριών (Παναγιωτόπουλος, 2007). Σε μια τέτοια περίπτωση αναφέρεται στο Μοναστηράκι, επαρχία Βονίτσης και Ξηρομέρου, τσιφλίκι του Αλή Πασά, το όνομα Μουσταφάγα Φλωρίνα παραπέμποντας σε προέλευση από την ομώνυμη περιοχή χωρίς ωστόσο επιπλέον προς επεξεργασία στοιχεία.

[1203]

2φ., 36x13 (70)

[Κωνσταντινούπολη], 9 Ιουνίου 1819

» Μερχαμετλοῦ, βεληγιουῖνιάμ βαζήρ εφένδιμ,
αυτήν την ὄραν ἦρθε και ο σκλάβο σας Γιονουῶ τάταρης με τόν ταμπάκον καί
έλαβα το ὑψηλόν σαν ἐμριναμέν καί ἦδα τᾶς αφεντικάσας προσταγαῶς ἡ εὐχή
σου να βοηθήσι να αρέσι ὁ φίλος εφένδισ τόν ταμπάκον. Εφένδιμ, ἦδα ο σκλάβο
σας οποῦ με προστάξης γιά τόν κατήν του Τζουμέ οποῦ ἦταν σκλάβο σας Βαχίτ
ἐφέντισ καί μου ἐστήσαν καί ένα ματζάρι να το δόσο καί να τζαληστήσο ὅποῦ να
μῆν πάγη ὅτι δέν θα το δεχθοῦν. Ἐφένδιμ, εἰς αὐτόν τον ματέν ο σκλάβο σας
Εντίπ εφέντισ δεν ἔχη φτέξημον ἐπιδεί δέν τον ερότισαν ὅτι εἶναι μανσεῖπι του
μεκτοιπτζή τού Χαλήλ εφένδη, καί του σκλάβου σου δέν ἦχαν ἠπί τίποτα, δέν το
ἦξευρα. Του ντουατζή σας Νουμάν εφέντι του ζήτησε γράμμα γιά τούτον ὁ χατζή
Χαλήλ εφέντης καί του ἔδωκε ἔιχεν αλησμονήση ο Νουμάν εφέντης να μου ἠπί
του σκλάβου σου και τώρα μου το ἦπε. Ο χατζή Χαλήλ εφένδισ τη νοφούζη ἔχη,
εφένδιμ, σου εἶναι μαλιούμι κάμε κερέμι και πρόσταξε να τόν δεχθοῦν γιατί δεν
ἔχη ἄλον Ι² τζαρέν. Και τον σκλάβον σου Βαχίτ εφένδιν, ἄν ἦνε ὀρισμο σου,
πρόσταξε τον σκλάβο σου Ετήπ εφένδιν να του στήλη το μουρασελέν τῆς
Φλορίνας. Καί αὐτός ὁ Πολίτης οποῦ ἐστήλεν ο χατζη Χαλήλ εφένδισ φεύγη
μοναχός του γλήγορα, γιατί δέν του εὐγένη ἔἵναι μίνας οποῦ ἐκείνησεν αποδό
αὐτός ο κατῆς με τίν φαμιλήαν του και το ματζάρι οὔτε το ἔδωκα οὔτε συμφέρι
να το δώκο καί κάμε κερέμι, εφένδιμ, για να μῆν πέσομεν καί εἰς τού χατζή
Χαλήλ εφέντη το στόμα. Αὐτή εἶναι μία πολά μικρο δουληά καί ὕστερα τήν
κάνουν πολά μεγάλη καί μας πέρνουν ὅλη στο λησάνη καί κάμε κερέμι. Κατά το
ἔμρι σας θέλο δοσι σκλάβο σας εἰς τόν Σέχησλιάμ εφένδιμ τες χιλες οκάδες το
βούτηρο με το γράμα σας.

Εἰς τόν Μπεντερλή Αλή Αγά οποῦ του ἦχαν δόσι δύο τουγηα και μάνσουπι στήν
Ανατολή, σας το ἦχα κάμι ἠφατέ. Τώρα τού ἔδωκαν καί ἄλο ένα τουγη καί το
έκαμαν Ούτζουηλοῦ.

Ἐδωκα τό γράμα σας εἰς τόν Αλήμπεγη, Χομπουμπάτ ναζηρί, τοῦ ἦπα ο σκλάβο
σας και με το στόμα τα χριαζούμενα και το μπίτισμα τῆς αραβόνας και το ἔκαμε

πολή χάζη· ο σκλάβο σας με αυτόν τα έχο πολή καλά καί καλά με δέχεται με φιλήαν:

Ο σκλάβο σας Χρίστος Δροβιανίτις μου ήπεν οτι ήλθαν πάλην εδω εις τιν Πόλην τα πεδία του Μουσταφά πασᾶ· τά ήδαν ή I³ Δέλβηνιότες· για τόν χαϊνήν Πασόμπεγιν, καθώς σας το ήχα κάνη ηφατέ. για τιν όραν ετζι τρεή· ο θεός και η ευχή σου καί το μεγάλον σας μπάχτι οποϋ έχουν να μπιτήσουν ολα τα αλα σας αφεντικά μεράμια θα μπιτήσουν καί αυτό και θα έβρη καί αυτός ο χαϊνης τόν μπελάν του.

Εφένδιμ. ήδα ό σκλάβο σας καί μερχαμετέν τα όσα προστάζεται για τόν σκλάβον σας Σαλήχ εφένδιν για το κατηλήκι Γιανίνου, ο θεός να σας ποληχρονή δια τά αφεντικά σας ναζάρια οποϋ έχεται εις αυτόν τόν σκλάβον σας καί επίδει είναι αφεντικόν σας μεράμι θέλο τζαληστίσι ο σκλάβο σας. Έκαμα ομιλήαν καί με τόν ντουατζίν σας Νουμάν εφέντι και ήπεν ότι ο δρόμος είναι αυτός· να γράφεται ή ύψηλωτι σας ένα γράμα του γιασιτζή ζαντέ Νακήπ εφέντη οποϋ είναι μανσουπ σαχηπής καί ένα γράμα του Σεχησληάμ εφένδι για τουτην την δουληάν, καθώς ξεύρεται ή υψηλωτι σας, καί μου τα στέλεται καί τά δίνο καί λεγο καί ό σκλάβο σας τα χριαζούμενα· τότε τζαληστίζω όταν δῶκο τά γράματα, λιάκην μπιτήζη ή δέν μπιτήζη δέν ηξεύρο και ο σκλάβο σας ούτε και ο Νουμάν εφέντης. Εφένδιμ, ο σκλάβο σου έμινα μοναχός· κάμε κερέμι και στίλε μου αυτά τα γράματα ογλήγορα οποϋ αν μπιτήσι κατα το μερέμι σας το κατηλίκι Γιανίνου στόν σκλάβον σου Σαλίχ εφένδιν, μου στέλης αλλον η με προστάζης καί πέρνο άλλον ανθρωπο· όχι καί δέν μπιτήσι κᾶνης κερέμι καί μου στέλης I⁴ τόν Σαλήχ εφέντι. Κοντέβη και το τευτζιχάτη καί μπιτίζοντας ολα αυτά τα αφεντικά σας μερέμια με τίν βοήθιαν του θεοϋ καί μέ τήν ευχίν σας, κατα τίν προσταγήν σας καί βάντι σας οποϋ έχο ο σκλάβο σου καί κατα τόν πόνο τής ψηχής μου, να έλθω εις το χάκι πάϊ τοϋ αφέντος μου και ορισμό σας.

Έλαβα το ιλάμι και μαχζάρι για τοϋς Γιανίνου για τοϋς Μπηᾶριδες· τα εδοκα του σκλάβου σας Μαρίνογλου καί κατα τον ηκτηζά ακολουθοϋμαι. Καί η χρόνη τής ύψηλώτιτο σας θεοϋ πολή, αμϊν.

1819 Ιουνί(ου) 9:

Λάβεται και ένα γράμα του ντουατζή σας Νουμάν εφέντη καί γένε βουκοϋφης.

σκλαβο σου
ελμάς μετζες

Το μασλαχατι τόν Περλεπελήδον, καθώς σᾶς το έκαμα ηφαντε τές απερασμένες χαφια ετζι τρεχη με το σίμερα με το ᾶβριο τους λέγει ο ζερπχανέ εμινής μα τόκαμε τελχισι η δεν τόκαμε, δέν ηξεύρομε ὅ,τι τρέξη πάλιν σᾶς γένεται ηφατές.

(τ.σ.τ. τοῦ Ἐλμαζ Μέτζε)

Ο μουχουρντᾶρης του Ρουδζί πασᾶ ηγεν έρθη και εγκηουρούστισα και τα γραμματά σας οποῦ ήχεται γράψη για το Ρουστή πασᾶ ἔιναι μέρες οποῦ τά εδωκε στην Πόρτα.

Γλωσσάρι

μερχαμετλού= φιλόανθρωπος ἄ βελιγιουνιάμ= προστάτης ἄ τάταρης= έφιππος αγγελιοφόρος ἄ ταμπάκον= καπνός ψιλοκομμένος ἄ έμυρναμέν= επιστολή ἄ κατήν= δικαστής, ιεροδίκης ἄ μαχζάρι= αναφορά που υπογράφεται από μια συνέλευση, κοινότητα ή συλλογικο σώμα ἄ τζαλιστίσω= προσπαθᾶ ἄ μανσειπι= αξίωμα ἄ μεκτουπτζή= αρχιγραμματέας ἄ ντουατζή= προσευχόμενος, πιστός ἄ νοφούζη= ισχύς, επιρροή ἄ μαλιούμι= είναι γνωστό στην υψηλότητα σας ἄ κάνε κερέμι= κάνε χάρη ἄ τζαρέν= μέσο, θεραπεία ἄ μουρασελέν= προειδοποιητικό έγγραφο ἄ κατής= δικαστής ἄ ἔμρι= διαταγή ἄ τουγηα= σύμβολα που αντιστοιχούν στους βαθμούς των πασάδων ἄ ηφατέ= γνωστό ἄ μπίτισμα= λήξη ἄ μπάχτι= μοίρα, τύχη ἄ μεράμια= σκοπός, πρόθεση ἄ χαϊνης= προσότης, αποστάτης ἄ μερχαμετέν= ευσπλαχνία ἄ κατηλίκι= περιφέρεια καδή ἄ ναζάρια= επιστασία ἄ κερέμι= ευσπλαχνία ἄ ιμάμι= θρησκευτικός λειτουργός μουσουλμάνων ἄ ηκτηζά= ανάγκη ἄ εμίνης= έμμισθος αξιωματούχος που διοριζόταν από τον σουλτάνο με συγκεκριμένα διοικητικά ή ελεγκτικά καθήκοντα ἄ

Σχολιασμός

Πρόκειται για ένα αρτζουχάλι με ημιλόγια χρήση της γλώσσας του Ελμάζ Μέτζε, ο οποίος ήταν καπουτζοχαντάρης, εκπρόσωπος, του Αλή στην Κωνσταντινούπολη και σε άλλες υπηρεσίες, προς τον Αλή πασά. Έχει σταλεί με τάταρη, έφιππο αγγελιοφόρο, ενώ μέσα στις πληροφορίες που δίνονται αναφέρεται και η παράκληση του Ελμάζ Μέτζε να σταλεί ο μουρασελές, το προειδοποιητικό έγγραφο, της Φλώρινας στον Βαχίτ αφέντη, καδή της Τζουμέ, καζά που αντιστοιχεί στη σημερινή επαρχία Εορδαίας. Περεταίρω πληροφορίες δε δίνονται.

» Ὑψηλώτατε, πολυχρομιμένε μου ντεβλετιοῦ, ιναετλιοῦ, μερχαμετλιοῦ βελιονημετούμ βεζύρ ἀλησιάν ἐφέντουμ, χαζρετλερί, σκλαβικῶς προσκυνῶ, καί τό χρυσόν μέστι σας φιλω.-

»Μέ τό σκλαβικόν μου ἀρτζοχάλι σοῦ κάμω ἠφαντέ ὅτι ξεμερώνωντας Παρασκευή -ἦρθα εἰς Λάρισα, καί πῆγα εἰς τόν Σουλεϊμάν πασια ὡς κατά ταῖς προσταγαῖς σας, ἔκαμα τήν κάθε κουβέντα. Μοῦ ἀποκρίθηκεν ὅτι τοῦτο ὁποῦ ἐκαμεν εἶναι τό σελιαμέτι τοῦ ὀτζιακιοῦ του. Ἐμένα ὁ θεός μέ ἠξεύρει ὁποῦ τοῦ εἶμαι δουατζής καί θέλω τό σελιαμέτι του. Λιάκιν τό ντεβλέτι εἰς αὐτόν τόν ντεριτζέ μέ ἐσφιζαν ὁποῦ παράνω δέν γίνεται.

Διά τήν ὑπόθεσιν τῶν τερβενιωῶν, κοφτῶντάς μου τζεβάπι χασιλῆκη μή κάμης. παρά νά καθήσης μέ μουκεμέληκον ταῖρέ καί νά γερλιστήσης τούς ἀνθρώπους σου εἰς ὅλα τά μέρη τῶν τερβενιωῶν, νά τά σηγορέψης ὅλα εἰς τόν ζερῆ ἰνταρέν σου ὡς πρέπει, ὄχι καί δέν εἶσαι ἄξιος νά τά πάρης στόν ζερῆ* ἰνταρέ σου γράψε μας νά στείλωμεν ἄλλον βεζύρην· ἄν καί ὁ Ἀλή-πασιας σοῦ γίνετε μανής, πάλιν γράψε μας εὐθύς. Τούς ντερβεντζήδες σου στόν Ντεμικέ σοῦ τούς ἐσκότωσαν, δέν μάς γράφεις τί εἶναι τοῦτο τό ἀχμαλῆκη καί γκεφσεκλῆκη ὁποῦ κάμης. Τόσο μέ ἐσφιζαν ὁποῦ περισσότερο δέν γίνεται, καί ἐγώ αὐτό ἠκολούθησα διά νά κάμω ὡς μέ προστάζουν. Τοῦ πατερός μου πασιᾶ δέν ἠμπόρεσα διά νά τόν κάμω βοκούφην. Βλέπωντας ὁποῦ ἄλλος τζιαρές διά τό σιλιαμέτι μου δέν εἶναι, καί ὅτι διά νά κρυφθῆ ὁ τρόπος δέν εἶναι, μέ τούς ἴδιους ταταρέους τοῦ ντεβλετιοῦ ἠφαντέ τά ἔκαμα ὅλα εἰς ἐτοῦτον τόν τρόπον. Εἰς τό κάθε μεμλεκέτι ὁποῦ ἔστειλα ἀνθρώπους μου ὑφαντέ τού τό ἔκαμα, χάτα διά τά Τρίκαλα τούς ἔγραψα ὁποῦ ἔστειλα τόν Χατζή Κερίμπασια μέ τρακόσιους ἀνθρώπους καί ἓνα καράρι ἐρχῶντας τά ἀσκέρια μου, ντερβεναγάδες στά μεμλεκέτια στέλω.

Ἐγραψα καί τό χάλη διά τά ἀσκέρια τοῦ πασιᾶ ὡς καθῶς εὐρίσκονται. Τούς ἔγραψα καί τούτο ὁποῦ ἐγώ λογιάζω μέ κάθε λογῆς ὤμορφον τρόπον διά νά τά σηκῶση τά ἀσκέρια του ὁ πασιᾶς καί νά βάλω ἐγώ ἀνθρώπους χωρίς νά γένη κανένα φεσάτι. Αὐτός γιά ὁποῦ δέν τά σηκώνει νά στείλω ἀπανωθιό τους ἀσκέρι θελά γένη καυγάς· αὐτό τό ἴζην ἀπό τό ντεβλέτι δέν τό ἔχω, ὁποῦ ἄν δέν

σηκωθοῦν νά τούς βαρέσω καί ὅπως τό δώκη ὁ θεός. Τώρα πώς μέ προστάξετε νά ἀκολουθήσω, ἐγώ χαζίρης εἶμαι εἰς κάθε προσταγή τοῦ ντεβλετιοῦ. Ταῦτα μού εἶπε τά ἔγραψα, ἄλλον τζιάρέν δέν εἶχα. Ὅπου αὐτά ἔχω σήμερα Παρασκευή ἡμέραις δώδεκα ὅπου γράφθηκαν καί ἐκίνησαν οἱ ταταρέοι διά τήν Πόλιν.

Τώρα ὅπου ἠκολούθησεν ὡς κατά τόν ριτζά τού βασιλιάς καί σέ ἔστειλεν διά να σηκώσης τά ἀσκέρια, καί αὐτά εὐθύς, ὅπου σηκωθοῦν τά ἀσκέρια στό ντεβλέτι ὅλα ἤφαντέ τά κάμω ὡς κατά τόν ιχτιζάν, καί μαχσοῦς τάταρην μέ ἀτζελέ τόν στέλνω, καί τό σελιαμέτι τοῦ πατρός μου πασιά τό θέλω ἄν καί δέν τό θέλω, ὁ θεός νά μοῦ τό δώσει εἰς τό κεφάλι μου καί εἰς τά παιδιά μου. Καί ὁ σκλάβος σας τόν ἔδωκα τό κάθε πρεπούμενον τζεβάπι.

Μοῦ εἶπεν ὅτι σήμερα Παρασκευή μοναχός σου νά πηγαίνης εἰς τόν Τούρναβον καί τόν Σαῖτ νά τόν στείλῃς εἰς τόν Ντεμικέ, καί εἰς τό Μπογιούκ Κιοϊ καί Ἀρμερό στέλεις τάταρην διά νά σηκωθοῦν μία ὥρα ἀρχήτερα, ὅπου ἀναγκιορέ Ι² νά βγάλω καί ἐγώ τόν τάταρην διά τήν Πόλιν καί ὡς καταυτό ὁ σκλάβος σου ἠκολούθησα.

Διά τά Ἀγραφα εἶχε ξεκινήση τόν Ἡμπροχώρη του μέ ἑκατόν πενήντα ὀνομάτους καί τόν ἐπρόφθασα εἰς τά κίνημα ἀπάνωθιό, καί δι' αὐτήν τήν ὑπόθεσιν τόν ἐκουβέντιασα ὡς κατά τόν ιχτιζά, καί ριτζιάν πολύ τόν ἔκαμα, καί βοκούφι τόν ἔκαμα ὅπου οἱ καπεταναρέοι μέ τό νά ἐτραβίζαμαν ἡμεῖς τά ἀσκέρια ἀπόλαις ταῖς μεριαῖς αὐτοῦ στέκονται εἰς τό τιτίκι ἀπινωθιό καί θελα τόν δεχθοῦν μέ ντουφέκι. Καί πάλιν εἰς τό καλό μας ἀπανωθιό θελά φορτωθῶμεν ἡμεῖς. Δίδοντας τό κάθε πρεπούμενον τζεβάπι γιά ὄρες τόν ἐγύρισαν διά νά καθήση εἰς τόν Ντημικέ, καί πάλιν τό νιγέτι του διά τά Ἀγραφα τόν ἔχει διά νά τον ([στείλῃ]) ἀφήση. Καί μού εἶπε ὅτι ἐγώ εἰς τά Ἀγραφα νιγέτι δέν εἶχα διά νά στείλω καί τῶν βεκίληδων θά τό ἔδινα τό μπουγιорδί, λιάκιν ἀπό τά Ἀγραφα ἦλθαν μερικοί ραγιαδες μέ μαχζάρι κᾶνωντας σκιαέτι ἀπό τούς καπιταναρέους καί μοῦ ἐγύρεψαν καί Ντερβέναγα. Βλέπωντας αὐτό τά σικλέτι ἀπό τό ντεβλέτι τόν ἐξεκίνισα τόν Ἡμπροχώρη μου διά Ντερβέναγα εἰς τά Ἀγραφα.

Τόν εἶπα ὅτι οἱ ραγιαδες τῶν Ἀγράφων Ντερβέναγα δέν θέλουν διατί τό ἐγνωρίζουν ὅπου μέ τούς καπιταναρέους τους βγένει φεσάτι, καί πάλιν θελά χαλασθοῦν, ὡς καθώς εἶχε χαλάση καί προτήτερα. Λιάκιν ἄν ἦλθον καί τίποτας ραγιαδες καί σοῦ εἶπαν τέτοια λόγια κρυφά, αὐτοῖ φαίνεται ἀσηκιαρέ ὅπου εἶναι μουφσητιδες ἢ κανα τερανλίκι θέλουν γιά τό χαλασμόν τοῦ μεμλεκετιοῦ τους, χερνεῖσέ τόν εἶπα ὁ σκλάβος σου τοῦτο σοῦ τό λέγω ἀπό λόγου μου, ὅπου ἄν καί

εις τὰ Ἄγραφα στείλεις ντερβέναγα ἤξευρε ὅπου πονοκέφαλον τρανόν θελά
εὐγάλης εις τοῦ λόγου σου, λιάκιν μέ σάπρι ὅλα καράρι βρίσκουν, καί ἔτζι γιά
ῶρας ἐστάθηκεν εις αὐτό διά νά πηγαίνη νά σταθοῦν εις τόν Ντεμηκέ.

Ὁ Σελεχτάρης τον γερλεστήζωντας τόν Ἡμπροχώρη του εις τόν Ντεμικέ θέλα
περάση εις τό Ζητούνι καί ἐκεῖ ἀνθρώπους θελ' ἀφήση καί εις τήν Μουδουνίτζα
καί εις τό Τουρκχωχόρι καί εις τήν Λιβαδιάν θελα σταθῆ ἀτός του. Τό νά μήν
ἀφήση ἀνθρώπους εις τό Ζητούνι ὅσον σάϊ ντικάτι καί ἀν ἔκαμα τρόπος δέν
στάθηκε, γιά ῶρας μοῦ εἶπε ὅτι εἴκοσι ὀνοματούς θέλα ἀφίση καί ἀπό ἕναν μῆνα
ὑστερος σάν πάρουν ὄλαις αἱ δουλαῖς καράρι καί ἡσυχάσωμε καί βγεῖ καί ὁ
Χαλήλπεις εις τό μεμλεκέτι του, τότες καί τούς ἀνθρώπους τούς σηκώνω καί
ἰχαλέ τοῦ Χαλήλπει τούς κάμω ἐκείνους τούς καζάδες. Εἰς τό Πατρατζίκη δέν
στέλει καί εις τούς ἐπιλοίπους καζάδες τοῦ Ἐπάχτου ἐκεῖνο τό μέρος ἕως ὅπου
νά ἀπεράση ὁ Μπαμπά πασιᾶς καί νά γερλεστήση, εις τόν Ἐπαχτον δέν στέλει.
Εἰς τήν Φλωρίνα ἔστειλεν ἀνθρώπους, ἔχει σκοπόν νά στείλῃ καί εις τούς ἄλλους
καζάδες τοῦ πασιᾶ σαντζιαζή. Ὁ σκλάβος σου τοῦ ἔδωκα τό κάθε πρεπούμενον
τζεβάπι, ὅπου αὐτοί οἱ καζάδες εἶναι ὄλο Τοῦρκοι καί ἀγιάνηδες κάθονται,
ντερβεναγάδες δέν κάθονται καί οὔτε ὁ πασιᾶς ποτές δέν ἔχει στείλει, τό νιγέτι
τό ἔχουν, λιάκιν κατά τό παρόν γύρα ἀκόμα τό φέρουν.

.....

(παραλείπεται το υπόλοιπο ἔγγραφο μιας και δεν υπάρχει αναφορά σχετική με τη
Φλώρινα)

1820: Μαΐου: 29: ὥραις 12: βράδυ

Τούρναβος

Χοσίνης

σκλαβο σας

(τ.σ.τ.)

Σχολιασμός

Αποτελεῖ μια αναφορά του Χουσεῖν μπέη, καπουτζοχαντάρη στην Κωνσταντινούπολη, ο οποίος ενημερώνει τον Αλή πασά για την κατάσταση που επικρατεῖ στα δερβένια, περίοδο κατά την οποία ἔχει πλέον χάσει τη διοίκηση τους (Παναγιωτόπουλος, 2007), μιας και το αρτζουχάλι αποστέλλεται τον Μάιο του 1820. Περιλαμβάνει τις ἐνέργειες του Σουλεϊμάν πασά, στον οποίο ἔχει ανατεθεῖ η

διοίκηση των δερβενίων για τον έλεγχο τους και την απομάκρυνση των ανθρώπων του Αλή. Η μόνη σχετική με τη Φλώρινα πληροφορία αφορά την αποστολή ανθρώπων στον καζά της Φλώρινας, γενικά στο σαντζάκι του πασά, όρος που χρησιμοποιείται για το σαντζάκιο του Ρούμελη βαλεσή, και συμπίπτει με τη σημερινή περιοχή του Μοναστηρίου, από τον Σιλιχτάρη, τακτικό φρουρό, του μπροχώρη (σταβλάρχη) του Σουλεϊμάν πασά Τρικάλων (Παναγιωτόπουλος, 2007).

[1378]

2φ., 32x22 • (473)

Καραφέρια, 4 Μαΐου, χ. έτ.

Ύψηλώτατε καί πολυχρονεμένε ντβλετλῆ βεζίρη ἐφέντημ ἀλυσιάν, δουλικῶς σέ προσκυνῶ καί καταφιλῶ τό χρυσόν σου μέστι.

Μέ τό σκλαβικόν μου σοῦ κάνω ἱφαντέ ὅτι καί προχθές σοῦ τά ἔκαμα ἰσαρέτι μέ δουλικόν μου ἀρζουχάλι, ἰδοῦ καί τώρα ὅπου ξετάζωντας καί ἐρευνώντας καταλεπτῶς, εὔρηκα τήν ἄληθειαν, τί λογῆς ἠκολούθησεν ὁ σκοτωμ(ός) τοῦ μουχουρντάρη Πολίτη, ὅπου τόν ἐπῆραν οἱ κλέφτες· δέν τόν πῆραν στό πρῶτον οἱ καθ' αὐτό κλεύτες ἀλλ' ἐκεῖνοι ὅπου ἐφόρτωσαν τό σιτάρι, ἄνθρωποι τοῦ Παζαῖτη, ὁ Ὅρχάν Κουρτέσης καί ὁ τζαούς Τόσκας καί ὁ Σουλεϊμάν Χαραμίας, καί τόν εὐγαλαν εἰς τό χωριό τό Κουρνόση καί τόν παράδωκαν στό χέρια τοῦ καπετάν Ἀποστόλη Σκήνιώτη ἀπό τά χωριά τῆς Σαλωνίκης, καί τόν ἐσκότωσαν ἀφοῦ πῆραν τό βιός τοῦ μέ τοιοῦτον τρόπον ὅπου νά κάμουν ταῖνι τόν Γιγιορντζῆ διά νά εὐγη στά ντερβένια νά κάμη τευτίσι, τοῦτο ἦτον τό μουράτι τους. Ἀκόμη ἦρθε καί ὁ μουλά Ἰσάς ἐδώ καί μέ εἶπε ὅτι ἐτράβιξε χέρι ἀπό τά χωριά ὅπου τόν ἐπρόσταξες ἡ ὑψηλότης σου καί δέν καριστίζει πουθενά τίποτας καί ὅπου νά τόν προστάξης ἐκεῖ κάθεται ἢ εἰς τήν Κατερίνην ἢ εἰς Καραφέρια ἢ αὐτοῦ εἰς Ἰωάννινα· διά τοῦτο σέ κάνει καί ὁ ἴδιος βουκούφης. Ἀκόμη καί τό σιτάρι ὅπου εἶχεν ὁ Παζαῖτης στό τζιφλίκι του, ἔστειλεν ὁ Χαλίλαγας καί τό σίκωσε καί τό πήγε στό Κουρνός τζιφλίκι, καί ἔστειλε ἀνθρώπους καί ἀλικοντίσθηκεν ὡς ἐπροχθές καί μέ τέτοιον τρόπον τό σηκώνει ὅτι λέγει ὅτι γυρεύουν ἰστηρά ἀπό τήν Πόλιν, χωρίς νά δίνη ἀπό ἐδικόν του σιτάρι, καί οἱ Γρεβενῖτες ὅλοι ἐκεῖ εὐρίσκονται. Διά τόν Νοῦρην ὅπου ἔγραφες, δέν εἶναι τίποτας στα Βόντενα, ἀφοῦ λαβῶθηκε πήγε σ' ἓνα χωριό τοῦ Μεχμέτ πασιά καί

τόν ἐφύλαξεν ὁ ἐκεῖ σούμπασης τρεῖς ἡμέρες· κατόπι σηκώθη ἀπ' ἐκεῖ καί πῆγε στήν Μπανίτζαν, καί ἀπό τήν Μπανίτζαν πάγει στόν τόπον του, βέβαιο χαμπέρι, ὅπου τόν ἀντάμωσαν στήν στράταν ἄν -[διαγωνίως:] θρωποι τοῦ Αἰδίνη ὅπου ἔρχονταν ἀπό τό Βιλαέτι καί διά ἐκεῖνον τόν σούμπασην ἔστειλα νά τόν πιάκω καί νά σοῦ τόν στείλω· διά τό καρβάνι ὅπου ἐμπάστησαν οἱ κλεῦτες στήν Βλαχοκλεισούραν, ἐκεῖ, ἐφέντημ, θέλει μέ τεναχά νά δοθῆ τό νεζάμι, διάτί εἰς τοῦτο τό μέρος ἔτζι εἶναι μαθημένοι καί δέν εἶναι μέ μίαν ὁμόνοιαν, ὁ κάθε ἕνας θέλει τό θέλημά του· καί στά Βόντενα ἐπουλήθησαν εἰδίσματα καί ἄλογα, μοναχά στά Βόντενα καί Νιάγουστα θέλουν σφιχτά μπουγιουρντιά ὅτι στήν Νιάγουσταν τούς φυλάγουν φόρα καί ὅλοι μαγαρισμένοι εἶναι καί μπερδεμένοι μέ τούς κλεῦτες Τοῦτο τό σέμιτι [πλαγίως:] καί μέ ὀλίγον καιρόν δέν καθορίζεται, ἀλλά χρειάζεται καιρόν. Τήν ἴδιαν ὥραν ὅπου σέ γράφω, μού ἦρθε χαμπέρι ὅτι ἐσήκωσεν ὅλους τούς ἀνθρώπους του ὁ Παζαῖτης ἀπό τήν Κατερίνην.

Καί τόν κεχαγιάν ὅπου ἔστειλεν αὐτοῦ ὁ Γγιουρντζής, σαν ἀπό μέρος τοῦ Χαλίλαγα εἶναι στελμένος, διά νά σταθῆ καϊμακάμης στα Μπετόλια καί νά ἔχη καί τόν Παζαῖτην μαζί του. Μέ τέτοια ντέκια τό ἔχουν κάμει, ἔτζι εἶναι ἀνοιγμένη ἐδῶ ἡ κουβέντα καί ἡ ὑψηλότης σου ὅπως γνωρίζεις πρόσταξε. Ἐδῶ ἀκόμη λέγουν ὁ κόσμος, μά ὄχι βέβαιον χαμπέρι, πῶς ἔχει γγιόια νά πηγαῖνη ὡς τήν Σόφιαν καί κατόπι ἔχει νά γυρίσῃ μοναχός του στά Μπετόλια. Καί ἡ δουλειά τοῦ Κέπεζη ὅπου ἐπρόσταξες ἐμίτησε. Διά τούς ἀνθρώπους ὅπου τούς πρόσταξες νά στείλουν, τούς κάνουν χαζίρι διά νά ἔλθουν, μοναχά ἐμποδίζονται τρεῖς τέσσαρες ἡμέρες, ὅσο νά εὔγη ὁ Γγιουρντζής καί τήν ὥραν ὅπου σοῦ γράφω μάς ἦρθε τό χαμπέρι ὅπου πάγει καί ὁ Χαλίλ ἐφέντης στήν Σαλωνίκην στόν Γγιουρτζήν. Ἀκόμη καί ὁ Γιαχγιάπεγης μάς ἔγραψε ἀπό τήν Σαλωνίκην διά νά ἔρθῃ στά Καραφέρια, ὅμως ὁ κόσμος λέγουν πῆς τόν πῆρε καί αὐτόν κοντά του ὁ Γγιουρτζής καί ῥωτήσαμεν τόν Ἀβδουλάγα καί μοῦ εἶπε γράψε τοῦ Βεζύτη καί ὅπως νά τό κάμη ἔμπρι ὁ Βεζύρης. Οἱ δέ χρόνοι σου θεοῖεν πολλοί καί δοξασμένοι:

4 Μαΐου

Καραφέρια

(αὐτόγραφο:)

εγο ι σ[κ]λαβη σο γεσοφης γραφο

[πλαγίως, στήν τελευταία σελίδα:]

Στά τσιφλίκια τῶν Λαρισινῶν ἠκολούθησεν σκοτωμός τῶν Βλάχων Περιβολιώτων καί Ἀβδελιώτων μέ τούς ἐκεῖ μπεκτζίδες καί γίνε βουκούφης ἀπό το γράμμα τους τί μοῦ γράφουν:

Γλωσσάρι

ὕφαντέ=ἐνημερώνω· μουχουρντάρη= σφραγιδοφύλακας· ντερβένια= ορεινό πέρασμα· μουράτη= θέληση, ἐπιθυμία· βουκούφης= ἐνημερωμένος· ἀλικοντήσθηκε= ἐμποδίζω, ἀναχαιτίζω· ἰστήρα= υποχρεωτική ἀγορά σε προκαθορισμένες τιμές· σούμπασης= ἐπιστάτης τσιφλικιού, ἀντιπρόσωπος κατόχου· χαμπέρι= εἶδηση, νέο· εἰδίσματα= ἀντικείμενα του σπιτιού· κεχαγιάν= ἐπίτροπος, τοποτηρητής, διαχειριστής· καῖμακάμης= διοικητής πόλης, τοποτηρητής, ὑποκείμενος σε ἀνώτερο διοικητή· ντέκια= τέχασμα, ἀπάτη· ἐμπίτησε= παύω, τελειώνω, λήγω· χαζίρι= ἐτοιμότητα, ἐτοιμος· μπεκτζίδες= φύλακας·

Σχολιασμός

Πρόκειται για ἓνα ἀρτζουχάλι πρὸς τὸν Ἀλή Πασά, γραμμένο στὴν Βέροια ἀπὸ τὸν Ἰούσουφ, ἐμπιστο του, χωρὶς ἀκριβή προσδιορισμὸ του ἔτους γιὰ διάφορα θέματα. Μεταξύ ἄλλων, γίνεται ἀναφορὰ στὸν θάνατο τοῦ Πολίτη σχολιάζοντας ὅτι δὲν τὸν συνέλαβαν οἱ κλέφτες ἀλλὰ ἄνθρωποι τοῦ Παζαῖτη καὶ τὸν σκότωσαν γιὰ τὴν τηρήσι τῆς τάξεως με τὴν καταδίωξι στα βουνά. Ἐπιπλέον, παρουσιάζεται τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Χαλίλ ἀγὰς παρέλαβε βίαια τὸ σιτάρι, που ὑπῆρχε στὸ τσιφλίκι τοῦ Παζαῖτη, καὶ τὸ μετέφερε με πρόφαση τὴν ἀνάγκη ἀποστολῆς σιτηρῶν στὴν Κωνσταντινούπολη, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ συνεισφέρει, ἐνὼ παράλληλα διαδίδεται πὼς θὰ γίνε διοικητής Μοναστηρίου (Χιονίδης, 1987). Ἀναφορὰ σχετικὴ με τὴν ἐρευνα γίνεται ὅσον ἀφορὰ τὸ χωριὸ Βεύη, τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης. Ὁ Νούρα, λαβωμένος κατέφυγε ἀπὸ ἓνα χωριό, στὸ ὁποῖο φιλοξενήθηκε στὴ Βεύη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ καταφύγει στὸν τόπο του.

2.1.3 Γράμματα

[396]

1 φ., 28x20 • (1404)

Γκορνίτζοβο, 28 Ἀπριλίου 1808

Τημηότατε κύριε κύρ Μάντω. τήν τημηοτιτά σου ἀδελφυκῶς χερετῶ και τά ματιά σου γληκόφυλῶ δεόμενος τόν κύριον ηπερ την ηγήαν σας καί ευτηχήαν νά σοῦ χαρήσι, καί εγώ με τό άπιρον έλεος ηγηένω εώς τά νήν.

Το παρουν μου εις άλω όχη, όμως σου φανερόνο διά τό Ποζάρτζκο καθός ηξεύρης προς το εκάμε αυτοῦ εις τό κεσίμη, ήσουν και η τιμηότη σου' τορα η αγάδες απο τα Βοδενά δέν θέλουν νά το κρατήσουν, όμως διά ηνάτη θέλουν να το χαλάσουν, μαζή με τούς κοτζαμπασίδες καί ο αδελφός του Μουσταφά Άητα από τό Καρατζόβα' καί ο παπα-Στοήνης οπου ήταν αυτού μέ τ' έμενα, τον επιάσαν η αγάδες και τον έβαλαν εις τή φυλακού 10 μέρες καί τόρα τον απόληκαν και δεν μπορή να πιγένη στο σπήτη και ήνε εις εμένα εδό στο Γκορνήτζοβο. Και άλο, διά το σπήτη από τα Βοδενά οπου πέρα εγώ με την προσταγή του αφεντός μας καί έδοσεν το μπουηρητή, ο αηάνης απο τα Βοδενά δεν το πιάνη και μου επίασε τον ραηά πού ηταν μέσα και τον έβαλεν εις τη φυλακού και τόν πیرهν 250 γρόσια' μαζή με τόν Γηάντζε κοτζάμπασι τον επιάσαν. Είς άλο δέν σου παράκαλώ, όμως η τιμηότη σου ξέρης προς άλον άνθρωπον δεν έχο αυτοῦ μόνον την τημηότι σου, δια ταῦτο στέλνο τον άνθρωπόν μου αυτοῦ νά κάμης τεφαέτη τη δουληά μου αυτού ομπρός τον αφέντι μας να την τελήσις αυτήν την δουληάν δια χατίρι μου και να μην το κρατήσις τον άνθρωπον πολήν κερών αυτού, σε παρακαλῶ ταῦτα μεν κατα το παρών και ηγίαν

1808 Ἀπριλίου 28 Γκορνήτζοβ

αδελφώ σου Γγέλος

σε χερετῶ

Λάβε και το αρτζοχάλη δια να το ευγάλης εις τον αφέντη μας.

Γλωσσάρι

κεσίμι= κατ' αποκοπή φορολογία · αγάδες= κύριοι, άρχοντες· ηνάτη= πείσμα· κοτζαμπασίδες= δημογέροντες χριστιανικής κοινότητας · μπουρητή= έγγραφη διαταγή · αηάνης= αγιάνης· τεφαέτη= αμοιβαία ωφέλεια·

Νοηματική απόδοση

Πρόκειται για ένα γράμμα με αποστολέα τον Γκέλο και παραλήπτη τον Μάνθο Οικονόμου στο οποίο τον ενημερώνει για την κατάσταση που επικρατεί στην Κέλλη. Ο ίδιος ήταν παρών στη συμφωνία του Γκέλου και του ιερέα με τον Αλή πασά σχετικά με την ένταξη του χωριού στο κέσμι. Τον ενημερώνει, λοιπόν, για την συμπεριφορά των αγάδων της Έδεσσας και την επιθυμία ακύρωσης της, ενώ με τους κοτζαμπάσηδες είναι ο αδελφός του Μουσταφά Χαϊτή από την επαρχία Αλμωπίας. Παράλληλα, επισημαίνει ότι είχαν φυλακίσει τον παπά-Στογιάννη που ήταν μαζί του στη συμφωνία και τώρα είναι σε αυτόν στην Κέλλη. Επιπλέον, τον πληροφορεί για την εξέλιξη με το σπίτι που πήρε με διαταγή του αφέντη και ο αγιάνης /τοπικός άρχοντας και ο κοτζάμπασης Γιάντζε δε δέχονται την έγγραφη διαταγή και έβαλε φυλακή τον ραγιά που έμενε εκεί ενώ του πήρε και γρόσια. Αφού, λοιπόν, τον ενημέρωσε για την κατάσταση τον παρακαλεί να δώσει το αρτζουχάλι στον Αλή πασά.

Σχολιασμός

Πρόκειται για ένα γράμμα με παραλήπτη τον Μάνθο Οικονόμου, γραμματικό του Αλή πασά (Χιονίδης, 1987) και αποστολέα τον Γκέλο, πρόκριτο της Κέλλης, η οποία ήταν τσιφλίκι της οικογένειας του Αλή πασά. Το γράμμα γράφτηκε τον Απρίλιο του 1808 στην Κέλλη. Αποτελεί στην ουσία συνέχεια του εγγράφου 395, μιας και έχει ανατεθεί στον παραλήπτη να μεταβιβάσει το συνημμένο αρτζουχάλι στον Αλή πασά προβάλλοντας το σύστημα διαμεσολάβησης που δέσποζε στην αυλή του πασά και την έντονη παρουσία Ελλήνων γραμματικών. Γενικά, η γλώσσα αλληλογραφίας ήταν η ελληνική με τη βοήθεια βέβαια Ελλήνων ή ελληνόφωνων γραμματικών, λόγω της απουσίας τουρκοφωνίας στην αυλή του σε αντίθεση με το έντονα ελληνόφωνο στοιχείο (Μπερμπερή, 2017).

Ο γραμματικός Μάνθος Οικονόμου αποτέλεσε το δεξί χέρι του Αλή Πασά, ενώ βρισκόταν μπροστά και στις διαπραγματεύσεις για την αγορά της Πάργας (Αραβαντινός, 1895). Σύμφωνα με το Αραβαντινό (1895) αποτέλεσε δραστήριο όργανο της Φιλικής εταιρίας, ενώ είναι γνωστή η ευεργετική δράση του σε περιπτώσεις που κάποιος ζητούσε τη βοήθεια ή τη διαμεσολάβηση του.

Εκθέτει, λοιπόν, ο Γκέλος την κατάσταση στον γραμματικό, αν και όπως σημειώνει και ο ίδιος ήταν παρών στην επαφή που είχε ο ίδιος και ο ιερέας με τον Αλή πασά, συνεπώς γνωρίζει τη συμφωνία τους σχετικά με την κατ' αποκοπή φορολόγηση, την καταβολή δηλαδή ενός συγκεκριμένου ποσού. Ωστόσο, εκθέτει την κατάσταση και την αντίδραση των Οθωμανών και Χριστιανών προκρίτων, οι οποίοι προχώρησαν σε συλλήψεις και εκτοπίσεις, καθώς με τη συμφωνία με τον πασά ζημιώνεται το βιλαέτι και κατ' επέκτασιν θα επιβληθεί επιπλέον φορολογία σε όλους.

2.1.3.1 Γράμματα - Απλή Αναφορά

[1430]

1φ., 27x19 • (1143)
χ.ἔτ.

[Ιωάννινα], 6 Απριλίου

Τιμιμένε μο αγᾶ, τό τίμνιό σο χέρι φιλό καί τό θεγό σ' ἔχο ἀμανέτι μαζί μέ τά τίμνιά σο μοράτια, ἀμίν, ἀμίν. Ἄν ὀρίζης μάθε καί γιά λόγο μας τίν ἰγίαν καλός ἔχομε ὄλη μας' σίμερα Τετράδι μέρα ἐφάγαμαν τό ζγιαφέτι τό Μοσταφᾶ ἀπό τόν Πάσο ὀπό ἐμῖς τόν ἐκσορίσαμεν καί τόν ἐπίγαμαν καί στό Χότζα καί ἰνσαλάχ μέ τήν ἀφεντά σου νά τόν σενετίσομε καί νά τόν παντρέψομε μέ ἄλα διό τρία ἀδέλφγια το και μέ ὄλα τά τίμνιά σου μοράτια, ἀμίν. Αγᾶ μο, μῶγραφες μέ τόν Τεργιακήν γιά τόν Σελίμ ἐφέντιν καί τό Καρά Μοσταφά τό γράμα τό τῶστιλα τό ἴδιο καί τό Τεργιακήν τό παρόμνιο τό ἔγραψα καί τό τῶστιλα σίμερα καί ὄ,τι μῶ γράψη σό ἀποκρένομε διά τά πάντα πού μῶγραφες. Λάβε καί τόρα ἀπό τόν Καρά Μοσταφάν ἀσλάνγια 383 τριακόσια ὀγδοήντα τρία· ἀκόμα ἀπό ὀτά [=ὄντά] τό Πιτζακτζῖ 117 [σύνολο:] 500, τά ὄπγια ἐπλέροσα ἔνα ἀμανέτι τος πό τός τό γῖφερε ὄ Σαρί Χοσεγίνις, τός λέγη καί ὄ Καρά Μοσταφάς καί τά φέρον ἀτί τος καί δόστα καί ἀφτά τά πεντακόσια τό Πραῖμ ἐφέντι γιά τίν Φλόρινας τ' ἀγίλικια καί τά ἰκατόν ἰκοσιοχτό πό μῶγραφες τό παλό, ἀπόκρισιν δέν μῶ ἦρθε, ὄμος ἡ γιάφεντιά ὄπος ἀπίκασες τό ἀδελφό μο τός ἡπκάδες τά χαρτιά το τᾶχι στόν Ἄναστάσι Μπόπα καί πές νά σό τό φέρον νά τός τό δίκσις 'πό τά ραμαζάνι ἦνε τό ζάπτι το, τό τεμεσόκι ἦτο γιά τό Ἄζίζ ἐφέντη, ἄν τόβρις στῖλτο, σῶχο πολίν ριτζάν γιά νά μίν τά χάσι ἀδελφός μο ἀφτά τ' ἄσπρα βαλάχ τᾶχι πλερομένα καί τραβάγη καί τό διάφορον τίν σίμερον' ἐπροχτές μέ τόν Καράλιν πό σό γῖφερε τά

χίλα γρόσια ἴχα καί δέκα βενέτικα τό Τελῆ Μεχμέτι γιά τόν πικτικριμέ ἀρζά καί σῶχο μεγάλον ριτζάν πό νά γιενόν ἀγλίγορα καί ξιπλερόνοντε καλά. Ὅμος στῖλτα νά γιένον.

Τᾶφτα καί χρόνι σο πολί

Ἀπρίλις 6

[πλαγίως:]

τοατζή σου πάντα Ἀλίσ

(τ.σ.τ.)

Γ²

Διά τόν Μοσταφά ἐφέντι μού ἔγραφες διά τό Καρεπενέσι· τό Καρεπενέσι ἔνα πό ἴνε χαράπη καί ἴσε βοκούφης πό δέν ἴνε μονασίπι διά τόν Μοσταφά ἐφέντιν· μᾶς φανέροσες διά τά Βοτενά νά σό δήκσομε σαράφιν, σαράφιν σό κάναμαν καί τόρα μᾶς γράφεις πό τά πῖρε ἄλος· τόρα ἄν τόν προφτάσι τό γράμα μο ἀφτότα(;) ἄστο τίποτας πολάκη (;) καί τραβίσι χέρι ὄχι καί δέν τραβίσι σό ἔχω ριτζάν ἀφτό ἔχετε τόν μαρασελέν το Πατρατζικιό, στό χέρι τό ἀφεντός ἴνε ἄν θέλετε νά τόν κάνετε τζιράκι στῖλτε τον, καί ὁ Μελαῶς ἀφτό ἦνε καί πλερόνι τ' ἀγλίκια, ὄχι δέν ἴνε καί ἀφτό, φανέροσέ μας νά τόν στίλη ἀγᾶς τόν Μοσταφά ἐφέντι ἀφτό νά κητάκσι τίν δολά το ἀτός το.

[πλαγίως:]

9 κριμεζά πρὸς 9: 9.	γρό	87	πρ30
8 φοντοκλά [π]ρὸς 9:	γρό	72	» 00
5 βενέτικα 1: 1 .	γρό	51	» 10
22 ροπιγιέδες φοντόκι	γρό	55	» 00
22 τοκμέδες πρὸς 5: 1	γρό	115	» 20
	γρό	..1	-
παράδες	...	<u>20</u>	
		383	
		<u>117</u>	
		500	

καί ἀπό τόν ὀτά τό
Πιτζακτζί νά λάβις τά ὄπγια ἐμέτρισα
τό Σαρῖ Χοσεγίνι γιά τό
ἀμανέτι τος γιένοντε πεντακόσα· δόστα
ἀλέλ χισάπι τό Πραῖμ ἐφέντι γιά τίν Φλόρινα.

[πανώγραμμα:]

Τό τιμοτάτο Χασάναγα τιμιτικός δοθῖ ἤς τό κονάκη τοῦ ἀφεντός μας στίν
Κοσταντινάπολη

[ἀντιστρόφως:]

39	30000
<u>09</u>	<u>21981</u> 1/2
301	08018 1/2
100	<u>01120</u>
401	9138 1/2

Γλωσσάρι

ζγιαφέτι= τραπέζι, γεύμα· ἰνσαλάχ= θεοῦ θέλοντος· ἠπκάδες= διατήρηση υπαλλήλου στη θέση του·
αγλίκι=μηνιαῖος μισθός· ριτζάν= παράκληση· ζάπτι= κατάκτηση, σύλληψη· τεμεσόκι= απόδειξη
παραλαβῆς /εἰσπραξίης· χαράπη= κατεστραμμένος· μονάσιπι= κατάλληλος, λογικός· σαραφιν=
αργυραμοῖβος· μαρασελέν= προειδοποιητικό ἔγγραφο· τοκμέδες= νόμισμα· ὀτά= δωμάτιο·
ἀμανέτι= φύλαξη, ἐνέχυρο· ἀλέλ χισάπι= ἐναντι λογαριασμοῦ· κονάκη= οικεία, ἐστία·

Νοηματική ἀπόδοση

Πρόκειται γιά ἓνα γράμμα με ἀποστολέα κάποιον Αλή. Γίνεται ἀναφορά σε ἀνταλλαγὴ ἐπιστολῶν
με τὴ βοήθεια τῶν ἐφιππῶν ἀγγελιοφόρων παράλληλα με ἐκτεταμένες ἀναφορὲς σε δοσοληψίες
ἐμπόρων τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ τατάρεις, ὅπως καὶ παράκληση γιά διευθέτηση τῆς
οικονομικῆς υποχρέωσης γιά τὸ μηνιαῖο μισθὸ τοῦ Πραῖμ ἐφέντη τῆς Φλόρινας.

Σχολιασμός

Στο ἐν λόγῳ γράμμα με ἀποστολέα τὸν Αλή, Διβάν ἐφέντη, καπουτζοχαντάρη τοῦ Αλή πασά, πρὸς
τὸν Χασάν ἀγά, βοηθὸ του, στὴν Κωνσταντινούπολη γίνεται ἐνημέρωση γιά τὰ γεγονότα τῶν

ημερών και αναφορά σε γνωστούς εμπόρους της Κωνσταντινούπολης, όπως και μνεία σε γνωστούς τατάρεις του Αλή πασά φέρνοντας στο προσκήνιο ένα γιαννιώτικο σαλόνι στην Κωνσταντινούπολη. Υπάρχει σχετική με τη Φλώρινα αναφορά, μέσω της παράκλησης του αποστολέα να δοθεί προκαταβολή του μηνιαίου μισθού του Πραΐμ εφέντη, καδή της Φλώρινας. Το έτος συγγραφής μπορεί να υπολογιστεί μόνο κατά προσέγγιση, καθώς καταγράφεται μόνο η ημερομηνία – 6 Απριλίου- με επικρατέστερα έτη το 1804 και το 1810 με βάση τη δράση των προσώπων που εμπεριέχονται σε αυτό (Παναγιωτόπουλος, 2007). Παράλληλα, τα ιδιωματικά στοιχεία είναι έντονα δυσχεραίνοντας την επεξεργασία της επιστολής.

Διαπιστώσεις – Συζήτηση

Η περίοδος πριν την έκρηξη της ελληνικής επανάστασης στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας και της Ηπείρου σημαδεύτηκε και καθορίστηκε από τη δράση ενός προσώπου, του Αλή πασά Τεπελενλή, ενός ανθρώπου με ιδιαίτερη οξύνια, φιλοχρήματο, τυχοδιώκτη και φιλόδοξο. Στην αυλή του φιλοξένησε διπλωμάτες και περιηγητές, μεταλαμπαδεύοντας τις επιρροές του Διαφωτισμού και στα Ιωάννινα. Λειτουργούσε με απώτερο σκοπό τη δημιουργία μιας τοπικής κληρονομικής ηγεμονίας, καταπολεμώντας, παράλληλα, τους πολιτικούς του αντιπάλους και διεισδύοντας σε απομακρυσμένες επαρχίες. Προέβη ακόμα και σε μια μορφή υποτιθέμενης ανεξιθρησκείας με σκοπό να έχει καλές σχέσεις με όλους.

Ο ίδιος ξεχώρισε έχοντας μια ταυτότητα αποτελούμενη από αντιφατικά στοιχεία, καθώς κινούνταν ανάμεσα στη προνεωτερικότητα και τη νεωτερικότητα, ασκώντας συνάμα επιρροή και στην εξέλιξη θεσμών και ομάδων, με τους οποίους ήρθε σε επαφή, όπως στην περίπτωση του κλεφταρματολισμού. Το παρελθόν του ως ληστή τον συνδέει με την παράδοση, ενώ η φιλοχρηματία του, η προσπάθεια του να ξεχωρίσει, η επαφή του με περιηγητές και η επίδραση του Διαφωτισμού δημιουργούν μια νέα γέφυρα με την νεωτερικότητα.

Συγκεντρώνοντας ως το τέλος της ζωής του 2 μεγάλα αξιώματα, του πασά την Ιωαννίνων και του επόπτη των Δερβενίων, κατάφερε να επεκτείνει την περιοχή ευθύνης του σε ένα ιδιαίτερα εκτεταμένο γεωγραφικό κομμάτι, από το πασαλίκιο Μπερατίου, την Ήπειρο και την Αιτωλοακαρνανία, στη Θεσσαλία ως τα σύνορα του σαντζακίου Θεσσαλονίκης, στη Φλώρινα την Αχρίδα και την Κορυτσά (Παναγιωτόπουλος, 2009). Στις περιοχές αυτές ιδιοποιήθηκε εδάφη μέσω γεωγραφικής διείσδυσης και απέκτησε τσιφλίκια, υπενοικιάζοντας προσόδους, ακόμα και εκτός του πασαλικίου με τη βοήθεια αρματολών και οδοφυλάκων. Λόγω των αξιωμάτων αυτών εξηγείται και η τόσο εκτεταμένη γεωγραφική έκταση, που είχε υπό τον έλεγχο του.

Έδρασε σε μια περίοδο, έντονα εμποτισμένη από τις αρχές του Διαφωτισμού, στο προοίμιο των ζυμώσεων της έκρηξης της ελληνικής επανάστασης. Όπως ήταν αναμενόμενο λόγω του χαρακτήρα του, εκμεταλλεύτηκε προς όφελος του τις συγκυρίες προσεγγίζοντας του Φιλικούς και προσπαθώντας να συνάψει συμφωνίες, γεγονός που προκάλεσε τις αντιδράσεις της Πύλης. Ωστόσο, πρέπει να γίνει μνεία στο ενδιαφέρον του για έργα υποδομών, τα οποία υλοποιήθηκαν κατά την περίοδο δράσης του.

Ο καζάς της Φλώρινας αποτέλεσε περιοχή ευθύνης του Αλή πασά και των υιών του, του Βελή πασά συγκεκριμένα. Δεν είναι γνωστός ο τρόπος που υλοποιήθηκε η γεωγραφική διείσδυση στην

περιοχή, ωστόσο εικάζεται πως η ιδιότητα του ως επόπτη των δερβενίων διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο, συνάμα με την επιδίωξη οικονομικής και εδαφικής διεύθυνσης. Σύμφωνα με τον κατάλογο Φιλητά, όπως παρατίθεται από τον Αραβαντινό (1895), τσιφλίκια της οικογένειας του αποτελούσαν οι περιοχές Γορντίτσοβο (σημ. Κέλλη), Πάτελι (σημ. Άγιος Παντελεήμων), Σοροβίτζι (σημ. Αμύνταιο), Τζέροβο (σημ. Κλειδί), Ρόσσια (σημ. Σιταριά), Βακούφκιον (σημ. Παπαγιαννης), Νεβέσκα (σημ. Νυμφαίο), Βοστηράνι (σημ. Μελίτη), Πότι, Μπέτζι, Λετζίνη, Λοπινίκι, Μπαλμώρι, Νυόσκα, Καλιανίκι, Ισοδώρα και Τζιμπαρδένι.

Το αρχείο του Αλή πασά αποτελεί πολύτιμο εργαλείο στα χέρια του ερευνητή της περιόδου. Τα έγγραφα που εμπεριέχονται σε αυτό, τόσο εισερχόμενα στην αυλή του, όσο και εξερχόμενα, αποτελούν πηγή άντλησης πληροφοριών σχετικά με την περίοδο και τις περιοχές ευθύνης του. Η αναζήτηση στο αρχείο σχετικά με τον καζά της Φλώρινας επέφερε στο φως λίγες αλλά άκρως πολύτιμες αναφορές. Πιο συγκεκριμένα, στο αρχείο εντοπίζονται 15 αναφορές συνολικά στις περιοχές Βακούφ κιόι (σημ. Παπαγιάννης), Βοστηράνη (σημ. Μελίτη), Γκορντίτσοβο (σημ. Κέλλη), Μπάνιτσα (σημ. Βεύη), Μπέτζι (αταύτιστη περιοχή της Φλώρινας), Νεβέσκα (σημ. Νυμφαίο), Πάτελι (σημ. Αγ. Παντελεήμονας), Πετέρτζικα (σημ. Πέτρες), Πότι (τσιφλίκι αταύτιστο ενδεχομένως ενταγμένο στην επαρχία της Φλώρινας), Ρόσσια (σημ. Σιταριά), Σοροβίτζι (σημ. Αμύνταιο), Τζέροβο (σημ. Κλειδί) και τέλος αναφορές γενικά στην περιοχή της Φλώρινας. Κάποιες από τις προαναφερθείσες περιοχές του καταλόγου Φιλητά δεν εντοπίζονται ως αναφορά στα έγγραφα του αρχείου.

Οι αναφορές στην εργασία οργανώνονται σε αρτζουχάλια, έγγραφα οικονομικής φύσεως και γράμματα. Επιπλέον, εντοπίστηκε αναφορά σε πιθανό τοπωνυμικό επίθετο υποδηλώνοντας ενδεχομένως την καταγωγή ατόμου σε κατάλογο στρατιωτικών δυνάμεων, χωρίς ωστόσο επιπλέον πληροφορίες. Η μελέτη τους προσφέρει πληροφορίες σχετικά με την οικονομία, την κοινωνία και τη διοίκηση του καζά.

Οι οικονομικές συνθήκες των κατοίκων των περιοχών ευθύνης του Αλή πασά σκιαγραφούνται από τα έγγραφα οικονομικής φύσεως, είτε καταστώσεις λογαριασμών είτε συμφωνητικών. Αποτυπώνονται τόσο τα είδη παραγωγής και οι ποσότητες αυτών μέσω της φορολογίας, όπως και οι γενικότερες οικονομικές υποχρεώσεις. Συνάμα, αναδύονται και διοικητικής φύσεως θέματα και διευθετήσεις. Οι καταστώσεις διαρθρώνονται γύρω από το κέσμι, το οποίο αποτελεί την κατ' αποκοπήν φορολογία, τον προσυμφωνημένο δηλαδή φόρο με βάση την ποσότητα του σπόρου με μονάδα μέτρησης χωρητικότητα, το οσουμάκι. Σε κάθε περίπτωση το κέσμι προπληρώνεται και αφορά το ερχόμενο έτος. Στις περιοχές αυτές υπήρχε αντιπρόσωπος του Αλή πασά με ποικίλες αρμοδιότητες.

Οι γαιοπρόσοδοι αναφέρονται σε φυσικές και νομισματικές αξίες. Στις φυσικές αξίες εντάσσονται οι καλλιέργειες δημητριακών και αμπελιών, ενώ στις νομισματικές η κηπευτική παραγωγή, η αλιεία και η κτηνοτροφία. Στις περισσότερες περιπτώσεις, παρά το γεγονός της αναφοράς των προσόδων σε φυσικά μεγέθη, παρατηρείται μετατροπή σε χρηματική αξία μέσω της αποθήκευσης και της πώλησης στο όνομα του Αλή πασά των προϊόντων. Έτσι, ενώ υπάρχει αναφορά σε ποσότητες, μέσω της πώλησης των προϊόντων από τον αντιπρόσωπο του, ακολουθεί η πληρωμή τυχόν τοπικών οικονομικών υποχρεώσεων, όπως το μισθό του σούμπαση και των δερβετζήδων, με το υπόλοιπο του ποσού να καταλήγει στο ταμείο των Ιωαννίνων. Ωστόσο, στην περίπτωση του Αγίου Παντελεήμονα, του Αμυνταίου, της Κέλλης και της Βεύης ένα σημειώνεται σε κάποια περίπτωση εξόφληση σε είδος.

Στην περιοχή εντοπίζεται παραγωγή δημητριακών, όπως σιτάρι, σίκαλη, κριθάρι, βρώμη και καλαμπόκι, τα οποία καταγράφονται στο σύστημα της δεκάτης, ενώ σε γρόσια αποδίδονται τα δικαιώματα των αμπελιών και των κρεμμυδιών, παράλληλα με τους φόρους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις. Η απουσία προκαθορισμένων τιμών αφήνει να εννοηθεί πως υπάρχει ιδιαίτερη σε κάθε περίπτωση συμφωνία του Αλή πασά με τους χωρικούς. Εκτός, λοιπόν, των υποχρεώσεων επί της παραγωγής οι χωρικοί είχαν την υποχρέωση καταβολής επιπλέον φορολογικών εισφορών, όπως αποτυπώνεται στα οικονομικής φύσεως έγγραφα.

Υπήρχε η υποχρέωση καταβολής της κατ' αποκοπήν φορολόγησης της ερχόμενης χρονιάς. Επιπρόσθετα, προστίθενται φόροι, όπως ο κεφαλικός, ο φόρος των προβάτων, του ελέγχου προϊόντων και του κρέατος συνάμα με τα δικαιώματα χρήσης των λιμνών και το φόρο των δερβενίων, από τον οποίο απαλλάσσονται οι περιοχές που είναι τσιφλίκια του Αλή πασά. Στο σημείο αυτό να τονιστεί πως ως προς τον φόρο σχετικά με τα δικαιώματα χρήσης των λιμνών στην περίπτωση των Πετρών υπάρχει ευνοϊκή ρύθμιση προς τους Οθωμανούς της περιοχής.

Το ποσό που συγκεντρώνεται και απομένει από τις οικονομικές υποχρεώσεις αποστέλλεται στο ταμείο των Ιωαννίνων. Περιοχές με υποχρέωση καταβολής μόνο του φόρου κατ' αποκοπήν, όπως το Νυμφαίο, αποτελούν τσιφλίκια του Αλή πασά, ενώ παράλληλα τα τσιφλίκια Μπέτζι και Πότι είναι απαλλαγμένα και από την καταβολή του φόρου των Δερβενίων. Στα κατάστιχα αποτυπώνεται λοιπόν, η παραγωγή, οι υποχρεώσεις και οι φόροι, όπως και το χρέος των προηγούμενων ετών. Στα έγγραφα λόγω της υπερφορολόγησης εντοπίζεται χάρισμα μέρους των χρεών από τον Αλή πασά στην περίπτωση της Κέλλης και του Αγίου Παντελεήμονα, ενώ σε κάθε περίπτωση η αποπληρωμή του συνολικού ποσού γίνεται με ομόλογα, μια μορφή δανείου προς συντεχνίες των Ιωαννίνων επιτρέποντας την εκμετάλλευση και καταχρέωση των υπόχρεων. Οι πληροφορίες του αρχείου συνθέτουν το πλέγμα της κοινωνίας, της οικονομίας και της διοίκησης

της περιοχής. Εντοπίζονται περιοχές του καζά της Φλώρινας, οι οποίες αποτέλεσαν τσιφλίκι του Αλή πασά αποδίδοντας κατ' επέκταση τις ανάλογες φορολογικές υποχρεώσεις και λειτουργώντας υπό τη διοίκηση του. Οι φορολογικές υποχρεώσεις σε πολλές περιπτώσεις υπήρξαν δυσβάσταχτες οδηγώντας στην ιδιοποίηση και τσιφλικοποίηση περιοχών, συνάμα με την καταχρέωση των χωρικών.

Ο Βελή πασάς σε αρτζουχάλι του προς τον πατέρα του τον ενημερώνει για την κατάσταση που επικρατεί στις περιοχές από τις οποίες πέρασε. Γίνεται σε αναφορά αποστολής αρματολών προς την περιοχή της Φλώρινας για τη σύλληψη κάποιου ληστή, αποτυπώνοντας τις περιοχές ευθύνης και τον έλεγχο των δερβενίων. Ο καζάς της Φλώρινας, καθώς βρισκόταν στο δρόμο Κωνσταντινούπολης – Δυρραχίου αποτέλεσε σημείο δράσης των ληστών, γεγονός που επιβεβαιώνεται από την αποστολή του Βελή. Σκιαγραφείται, παράλληλα, και η κατάσταση που επικρατούσε και η τακτική που ακολουθείτο ως προς τον έλεγχο των δερβενίων κατά την πρώτη δεκαετία που ο πασάς κατείχε το αξίωμα του επόπτη αυτών, καθώς υλοποιούνταν μέσω εποπτών και στρατιωτικών σχηματισμών. Ο Αλή πασάς είχε ορίζει επόπτες σε δερβένια και φρόντιζαν για τον έλεγχο της τάξης μέσω της στενής μαζί τους συνεργασίας, ενώ συνάμα οι επισκέψεις στα μέρη αυτά, όπως με την παρουσία του Βελή, εξασφάλιζε τον έλεγχο, τη διατήρηση της τάξης, την ενημέρωση.

Η επικοινωνία μεταξύ των υπηκόων και του Αλή πασά ήταν συνήθης, καθώς ο ίδιος γινόταν παραλήπτης εκκλήσεων με σκοπό την επίλυση διαφόρων προβλημάτων. Οι εκκλήσεις έφταναν στην αυλή του είτε μέσω τατάρρηδων είτε μέσω γραμματικών του, όπως με την περίπτωση του Μάνθου Οικονόμου. Έτσι, στην περίπτωση αρτζουχαλιού της περιοχής της Κέλλης, ζητείται να ληφθεί μέριμνα σχετικά με τοπικούς αγιάννηδες που επεδίωκαν το προσωπικό συμφέρον. Το ενδιαφέρον του πασά για επίλυση των προβλημάτων και την ευημερία των υπηκόων του είχε ως στόχο την ικανοποίηση όλων των κατοίκων των περιοχών ευθύνης του.

Παράλληλα, στα σχετικά με την περιοχή γράμματα εντοπίζεται ένα σχετικό με προαναφερθέν αρτζουχάλι της Κέλλης και παραλήπτη τον Μάνθο Οικονόμου, γραμματικό του Αλή πασά. Του ζητά να μεταβιβάσει το συνημμένο αρτζουχάλι στον Αλή πασά και εκθέτει την κατάσταση, προβάλλοντας παράλληλα το σύστημα διαμεσολάβησης που δέσποζε στην αυλή του πασά και την έντονη παρουσία Ελλήνων γραμματικών. Στην περίπτωση ενός γράμματος, η επικοινωνία πραγματοποιούνταν μέσω έφιππων τατάρρηδων, αναδεικνύοντας ένα καλά οργανωμένο σύστημα παρουσιάζοντας συνάμα και το ζήτημα των ασφαλών μεταφορών.

Η αναφορά στον Πράϊμ εφέντη, καδή της Φλώρινας αποτυπώνει τη διοίκηση των επαρχιών, καθώς αυτός αποτελούσε τον αντιπρόσωπο της θρησκευτικής-δικαστικής εξουσίας. Η βάση

δικαιοδοσίας ενός καδή ήταν ο καζάς, μια σχετικά μικρής έκτασης γεωγραφική ζώνη με πυρήνα μια συγκέντρωση τύπου κωμόπολης ή πόλης και την περιβάλλουσα ύπαιθρο χώρα. Παράλληλα, η αναφορά σε τοπικούς αγιάνηδες αναδεικνύει την προσπάθεια τοπικών ηγεμόνων να προσποριστούν κέρδη συνθέτοντας το πολύπλοκο πλέγμα της διοίκησης και των προσωπικών συμφερόντων. Αξίζει να σχολιαστεί το γεγονός του εντοπισμού κοινού γραφικού χαρακτήρα στις υπογραφές ορισμένων εγγράφων. Ενδεχομένως, υπήρξε εκπρόσωπος των κατοίκων του χωριού στα Ιωάννινα που αναλάμβανε να συντάξει τα συμφωνητικά ή ενδεχομένως οφειλόταν στην σλαβοφωνία των περιοχών και την άγνοια της ελληνικής γραφής.

Ο καζάς της Φλώρινας αποτελεί μέρος του σαντζακίου Μοναστηρίου. Με βάση το διοικητικό σύστημα της οθωμανικής αυτοκρατορίας αποτελεί έδρα τόσο καδή όσο και σαντζακμπεή και πυρήνα της πόλης περιλαμβάνοντας ταυτόχρονα και την περιβάλλουσα ύπαιθρο χώρα. Τα δεδομένα που συλλέγονται από το αρχείο μαζί με αξιοσημείωτες πληροφορίες από τους περιηγητές της περιοχής, τους ιστορικούς που αναφέρονται στο πρόσωπο του Αλή πασά και από τα κατάστιχα της περιόδου, οδηγούν στη διαμόρφωση της εικόνας των τομέων της διοίκησης, της κοινωνίας και της οικονομίας της περιοχής κατά την περίοδο δράσης του Αλή πασά ως την έκρηξη της ελληνικής επανάστασης.

Γ. Βιβλιογραφία

- Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη, Ε. (1993). Όψεις της εξωτερικής πολιτικής του Αλή πασά, *Ο Εραμιστής* 19, σ. 136-187.
- Ανδρέου, Α. (2001). «Ένα τούρκικο τεφτέρι για τα εσνάφια της Φλώρινας και τους αγρότες των χωριών της περιοχής στα 1834/1835». *Εταιρία*, τχ. 36, σ. 5-32.
- Αραβαντινός, Σπ (1895). *Ιστορία του Αλή πασά του Τεπελενλή, συγγραφέισα επί τη βάσει ανεκδότου έργου του Παναγιώτου Αραβαντινού*, Αθήνα: τυπογραφείο Σπυρίδωνος Κουσουλίνου.
- Αρς, Γκρ., (1994). *Η Αλβανία και η Ήπειρος στα τέλη του ΙΗ' αιώνα και στις αρχές του ΙΘ' αιώνα : Τα Αντικοβαλκανικά πασαλίκια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ασδραχάς, Σπ., *Ελληνική κοινωνία* (1982): Σπ. Ι. Ασδραχάς, «Γαιοπρόσδοδος και υποχρεωτικός εκχρηματισμός των αγροτικών οικονομιών», *Ελληνική κοινωνία και οικονομία, ιη' και ιθ' αι., υποθέσεις και προσεγγίσεις*, Αθήνα 1982, σ. 79-144.
- Βακαλόπουλος, Κ. (1981). *Πολιτική, κοινωνική και οικονομική δομή του πασαλικιού Μοναστηριού στα μέσα του 19^{ου} αιώνα*. 21 (1), 168-200. <https://doi.org/10.12681/makedonika.432>
- Βακαλόπουλος, Α. (2002). «*Νέα Ελληνική Ιστορία, 1204-1985.*». Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Βασδραβέλλης Ι. Κ. (1967). «*Οι πολεμικοί άντρες της Μακεδονίας κατά την προεπαναστατικήν περίοδον: Αρματολοί, κλέφτες και πειραταί.*» *Μακεδονικά*, 7, 31–76. <https://doi.org/10.12681/makedonika.971>
- Βασδραβέλλης Ι. Κ. (1973). «*Συμπληρωματικά περί Μακεδόνων κλεφτών και αρματολών.*» *Μακεδονικά*, 13(1), 435–436. <https://doi.org/10.12681/makedonika.916>
- Γιαννόπουλος Ι. (1972). Τα τσιφλίκια του Βελή Πασά υιού του Αλή πασά. *Μνήμων*, 2, 135–158. <https://doi.org/10.12681/mnimon.145>
- Γιαννόπουλος, Ι. (1973). Βιβλιοκρισία. *Μνήμων*, 3, 227-244. <https://doi.org/10.12681/mnimon.162>
- Γιαννόπουλος, Ι. (1975). Η παρακμή του οθωμανικού κράτους. Η προσαρμογή των θεσμών στη νέα πραγματικότητα. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Τόμ. ΙΑ'*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών
- Γκαρά, Ε., & Τζεδόπουλος, Γ. (2015). *Χριστιανοί και μουσουλμάνοι στην οθωμανική αυτοκρατορία*. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/2882>
- Clogg, R. (1999). «*Σύντομη ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας. Από την παρακμή και πτώση του Βυζάντιου μέχρι το 1985*». Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου - Καρδαμίτσα.

- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας / Συλλογικό έργο. (Β. Β. Παπαγεωργίου, Επιμ., & Χ. Μ. Σταύρος Κυρανάκης, Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Dakin, D. (2001). «*Η ενοποίηση της Ελλάδας, 1770-1923*». Ε΄ Έκδοση. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Δημητριάδης, Β. (1973). *Η κεντρική και δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπή*. Έκδοση ΕΜΣ.
- Δημητρόπουλος, Δ. (2010). Οχυρωματικές και οικοδομικές εργασίες του Αλή πασά στην Πρέβεζα. In Μ. Βρέλλη-Ζάχου, Χ. Σταυράκος, Ν. Δ. Καραμπέλας, & Μ. Stork (Eds.), *Πρέβεζα Β΄: Πρακτικά του δεύτερου διεθνούς συμποσίου για την ιστορία και τον πολιτισμό της Πρέβεζας, 16-20 Σεπτεμβρίου 2009: Vol. II* (pp. 41–51). Retrieved from <https://hdl.handle.net/10442/13512>
- Ηλιάδου - Τάχου, Σ. (2021). Ο μετασχηματισμός των ταυτοτήτων των αρματωλών και των κλεφτών πριν από την Ελληνική Επανάσταση : Διαδικασία εθνικής αφύπνισης, κοινωνικής εξέγερσης ή εθνογένεσης;. Στο «*1821 λέξεις από το χθες... Η Κοζάνη κατά την περίοδο του 1821. Η επέτειος δυο αιώνων. Ενώνοντας το παρελθόν με το παρόν*». (σσ. 9-24). Κοζάνη: Παρέμβαση.
- Ηλιάδου - Τάχου, Σ. (2022). «*Από την Αυτοκρατορία στο Έθνος : Οι κλεφταρματωλοί στο μεταίχμιο ανάμεσα στη παράδοση και στη νεωτερικότητα*». Στο Π. Κιμουρτζή – Σ. Ηλιάδου Τάχου «*Ο πόλεμος της ανεξαρτησίας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*». (σσ. 117-150). Αθήνα: Ασίνη.
- Ιορδάνογλου, Α. Κ. (1994). Οθωμανικές επετηρίδες (Σαλναμέ) του Βιλαετίου μοναστηριού. *Μακεδονικά*, 29, 308-338.
- Κασκαμανίδης, Γ. (2018). «*Η Φλώρινα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ανθρωπογεωγραφικά, δημογραφία και κοινωνική ιστορία*». Φλώρινα: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Φλώρινας «Βασιλική Πιτόσκα».
- Κασομούλης, Ν. (1939). «*Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασεως των Ελλήνων 1821-1833*». Τ. Α. Αθήνα.
- Lamprakis, D. K. (2017). *The relationship between centre and periphery in the Ottoman era of experimentation with and adaptation of institutions for fiscal demands: the cases of Kozani, Serfice, and Velvendos, ca. 1690-ca. 1820*. University of Birmingham.
- Leake, W. M. (1835). *Travels in northern Greece: in four volumes* (Vol. 6). Rodwell.
- Μάρου Α.Σ. (2017). «*Η Φιλική Εταιρεία και η Αυλή του Αλή πασά: βολιδοσκοπίσεις, επιλογές και δικτυώσεις*». Στο, Α. Μανδηλαρά – Γ. Νικολάου «*Η Φιλική Εταιρεία : Επαναστατική δράση και μυστικές εταιρείες στη Νεότερη Ευρώπη*», (σσ. 179-215). Αθήνα : Ασίνη.

- Μισολίδης, Ν. Α. (2013). *Η Δημογραφική Εικόνα της Κεντρικής Μακεδονίας κατά τον ΙΘ΄ Αιώνα (1789-1912)*. Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Μιχαηλάρης, Π. Δ. (2003). Αλή πασάς των Ιωαννίνων: Τα όρια της περιφερειακής αυτονομίας. In *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000: Η οθωμανική κυριαρχία, 1770-1821: πολιτική πραγματικότητα-οικονομική και κοινωνική οργάνωση* (Vol. 1, pp. 257-272).
- Μπερμπέρη, Α (2017). Μορφολογική Προσαρμογή και Λεξικοσημασιολογικός Δανεισμός των Τουρκικών Δανείων στα Αρχαία του Αλή Πασά. Διπλωματική εργασία. ΑΠΘ: Θεσσαλονίκη.
- Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, Μ. (2000). «Οι Βαλκανικοί λαοί. Από την τουρκική κατάκτηση στην εθνική αποκατάσταση (14^{ος}-19^{ος} αι.)». Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Μ. (2011). «Συμβολή στην έρευνα για την εθνολογική κατάσταση της Μακεδονίας πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους», 329-362.
- Παλαιολόγος Αθ. (1882). *Ημερολόγιο της Ανατολής: πολιτειογραφικόν, εμπορικόν και φιλολογικόν του έτους 1883. 2. Κωνσταντινούπολη: Ι. Παλλαμάρη.*
- Παναγιωτόπουλος, Β. (2003). *Ιστορία του νέου Ελληνισμού, 1770-2000*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παναγιωτόπουλος, Β. 2007. *Αρχαίο Αλή Πασά*, τομ. Α - Γ. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.
- Παναγιωτόπουλος, Β. 2009. *Αρχαίο Αλή Πασά*, τομ. Δ. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.
- Παπασταματίου, Δ., & Κοτζαγεώργης, Φ. (2015). *Ιστορία του νέου ελληνισμού κατά τη διάρκεια της οθωμανικής πολιτικής κυριαρχίας*. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/4721>
- Popovic, M. St. (2012). «*Moving through Medieval Macedonia late modern cartography, archive material, and hydrographic data used for the regressive modeling of transportation networks*». (σσ. 165-180). <http://dx.doi.org/10.18778/2084-140X.02.14>
- Πουκεβίλ, Φρ. (1985). *Ταξίδι στη Δυτική Μακεδονία. Άνοιξη του 1806*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Οικονομικής και Κοινωνικής Ιστορίας. (2008, Δεκέμβριος 10-13). «*Θεωρητικές αναζητήσεις και εμπειρικές έρευνες*». Ρέθυμνο.
- Σακαλίδης, Γ. (2014). Το οθωμανικό σύστημα του μαλικιανέ στην Κοζάνη, in: Ch. Karanasios–K. Dinas – D. Mylonas – D. Skrekas (εκδ.), *Κοζάνη, 600 χρόνια ιστορίας. Γένεση και ανάπτυξη μιας μητρόπολης*, Κοζάνη 2014, σσ. 87-112.

- Sezer, H. (1998). «Μια έρευνα σχετικά με τα τσιφλικά του Τεπελένλη Αλή Πασά.». Ειρήνη Καλογεροπούλου (Μτφ): Hamiyet Sezer, "Tepedelenli Ali pasa'nin ciftlikleri uzerine bir arastirma", *Bellekten*, 62 (1998), 75-111
- Sezer. H. (2005). «Νέες πληροφορίες και ευρήματα σχετικά με τα τσιφλικά και τα εισοδήματα του Αλή πασά και των γιων του.». Ειρήνη Καλογεροπούλου (μτφ): Hamiyet Sezer, "Tepedelenli Ali Pasa ve Ogullarmin Ciftlik ve Gelirlerine Iliskin Yeni Bilgi - Bulgular", *Osmanli Tarihi Arastirma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM* 18, Ankara 2005, 336-357
- Τσάρας Γ. (1971). Ι. Κ. Βασδραβέλλη, «Αρματολοί και Κλέφτες εις την Μακεδονίαν.» *Μακεδονικά*, II(1), 425–435. <https://doi.org/10.12681/makedonika.956>
- Τσότσος, Γ. Π. (2011). Ιστορική Γεωγραφία της Δυτικής Μακεδονίας Το οικιστικό δίκτυο 14ος-17ος αιώνας. Θεσσαλονίκη: Αντώνιος Σταμούλης.
- Χιονίδης Γ. Χ. (1987). Τα έγγραφα του αρχείου του Αλή Πασά των Ιωαννίνων, της Γενναδείου Βιβλιοθήκης, που αναφέρονται στην ΚΔ. Μακεδονία. *Μακεδονικά*, 26, 221–229
<https://doi.org/10.12681/makedonika.1081>
- Uzun, A. (2001), «Ο Αλή πασάς ο Τεπελενλής και η περιουσία του». Γ. Σύρμας, (Μετ.): Tepedelenli Ali pasa ve mal varligi", *Bellekten*, 65/244 (2001), 1036-1077